مان هڪ ٽرسٽ برپا ڪندو جا سنڌي ساهت جي واڌاري لاءِ پاڻ پتوڙيندي. هن ئي موقعي تي شاعر آرجن حاسد جو ساهت اڪادمي اِنعام ملڻ جي خوشيءَ ۾، سنمان ڪيو ويو.

”چيٽي چنڊ سنڌيت ڏينهن.“ هن سال سنڌي سيٽنگ ڪيندر، شهيد هيمون ڪالاڻي منڊل، جهوليلال منڊلي ۽ پارتيه سنڌو سڀا جي سهڪار سان ٢٦ اپريل تي ملهايو ويو. هن ميلي جو هڪ مکيه اِسم هو ”سنڌي بازار“ جنهن ۾ سنڌي جيوت تي چٽرن، جهانڪين، پستڪن، ڪئسيٽن ۽ آخبارن جو نمائش ڪيو ويو.

ڊاڪٽر پرسو گدواڻي، جو گذريل ڪن سالن کان سنڌ جي سرحد نزديڪ، ’ٻني‘ نالي واري ايراضيءَ ۾ کوجنا ڪاريه ڪري رهيو هو، تنهنجي واتان اُتان جو اکين ڏٺو احوال ٻڌڻ لاءِ ٢٠ سيپٽمبر تي سنڌس هڪ ليڪچر رکيو ويو. ساڳئي نموني آسانجا ٻه اديب هري موٽواڻي ۽ مايا راهي سنڌ جي ياترا ڪري موٽيا، ته کين به بمبئي ۽ سنڌونگر جي ساهتڪارن سان مخاطب ٿيڻ لاءِ نوتو ڏنو ويو. ١١ آڪٽوبر تي ٻنهي ميڙن ۾ اديب دوست سني آنداز ۾ شريڪ ٿيا ۽ سوال جواب ۽ وارتا لاپ ڏاڍا دلچسپ رهيا.

ڪلاڪار کي شرڌانجلي

ڪماري پڳونتي ناواڻيءَ جي بي وقتائتي موت سڄي ملڪ جي سنڌين کي ڏوڏي چڏيو. ٢٥ آڪٽوبر ١٩٨٦ تي سنڌين جي ڪوئل کي ”سيا“ پاران شرڌانجلي ڏني ويئي، جنهن ۾ بمبئي توڙي سنڌونگر جي ساهتڪارن، ڪلاڪارن ۽ سنڌيت جي شيدائين مٿس شرڌا جا ڦول چاڙهيا.

ٻارهون ليڪ سيمينار- پونو (هڪ نئون تجربو)

ٻارهن سال اڳ ”ليڪ سيمينار“ سڏائڻ جي روايت جا ”سيا“ شروع ڪئي سا پنهنجو پاڻ ۾ هڪ هلچل جو روپ وٺي چڪي هئي. هن سال ”سيا“ ليڪ سيمينار کي هڪ نئون موڙ ڏيئي، سيمينار کي صحيح معنيٰ ۾ ڦلدائڪ بڻائڻ جو يتن ڪيو. نهايت فخر جي ڳالهه

FROM LIBRARY OF
A. J. UTTAM
Info@sindhisangat.com

آهي جو سنڌي ساهتڪارن ”سڀا“ جو سڏ اونائي، پورن ريت سهڪار ڪري، هن سيمينار کي هڪ يادگار سيمينار بڻائي ڇڏيو. ١٥ ۽ ١٦ نومبر ١٩٨٦ تي سڏايل هن سيمينار ۾ ڪل ملائي منو سؤ کن ليکڪن ڀاڱو ورتو، جن مان هيٺ ذڪر ڪيل ساهتڪارن ڏنل وشين تي مقالا/ تبصرا لکيا:

وشئه ١- ”سنڌي ساهت ۽ پالڪ“ (صدارت: ڪرشن کٽواڻي)

مکيه مقالو : موهن ڪلپنا. تبصره: هري دلگير ۽ پريم پرڪاش

وشئه ٢ - ”سنڌي ٻوليءَ جو بدلجندڙ روپ“ (صدارت: ڊاڪٽر لڇمڻ خوبچنداڻي)

مکيه مقالو: ڊاڪٽر ستيش روهڙا، تبصره: ڊاڪٽر چندر ڏاسواڻي ۽ پريتم ورياڻي

وشئه ٣- ”عوامي واهڻن رستي سنڌي تعليم“ (صدارت: هريش واسواڻي)

مکيه مقالو: ڊاڪٽر پرسو گدواڻي، تبصره: لڇمڻ ڪومل ۽ ڊاڪٽر چندرسين ناواڻي

وشئه ۴- ”تخليقي ليکڪ ۽ اُنجي سماجڪ واسطيداري“ (صدارت : ڪرشن راهي)

مکيه مقالو: لکمي کلاڻي، تبصره: هريڪانت ۽ نامديو تاراچنداڻي.

سموري سيمينار جي ڪارروائي ڪنوينر ڊاڪٽر چندر ڏاسواڻيءَ نهايت اِنتظامي ڍنگ سان هلائي ۽ پوني شهر جي ٻن سنسٿائن، سنڌي ساهت سڀا ۽ ڀارتيه سنڌو سڀا، آيل اديبن جي ميزباني ڪئي.

★ ★ ★

سال ١٩٨٧ (ٻهو مکي درشن)

بمبئيءَ ۾ ڊاڪٽر موتي پرڪاش جي ساهتڪ توڙي سيٽڪ شيوائن جو قدر ڪندي، هن سال چيٽي چنڊ جي موقعي تي ”سڀا“ پاران سنمان ڪندي کيس ڏهن هزار رپين جو اِنعام ڏنو ويو. ساڳئي وقت شريمتي سندري اُتمچنداڻيءَ کي ساهتيه اڪاڊمي اِنعام ملڻ جي خوشيءَ ۾ سندس پڻ جوڳو سنمان ڪيو ويو. هن موقعي تي پروفيسر

پنجواڻيءَ ڪلاڪارن کي اِنعام ڏيئي آسيس ڪئي ۽ سال سال ڇيٽي چنڊ جو ميلو ملهائيندي ڪلاڪارن سنگيت ورڪا ڪئي.

پروفيسر رام پنجواڻيءَ کي ساهتڪ شرڌانجلي

بمبئيءَ ۾ سنڌيت جي ايلچيءَ، سنڌين جي دلاري پروفيسر رام پنجواڻيءَ جي ديهانت تي ”سيا“ پاران پروفيسر صاحب جي شخصيت ۽ فن تي هڪ ننڍڙو سيمينار ۹ مئيءَ ۱۹۸۷ تي سڏايو ويو جتي ڪماري پوپٽي هيراننداڻيءَ، ڊاڪٽر اَرجن شاد، شري ڪرشن راهيءَ ۽ شري گوبند مالهيءَ سندس شخصيت جي اَلڳ اَلڳ پهلن تي پيپر پڙهيا. حاضر اَديب دوستن اُن بعد ڪليل بحث ۾ ڀاڱہ ورتو.

بمبئيءَ ۾ سائين جي. ايم. سيد جو سواڳت.

جولاءِ ۾ سائين سيد جي ڀارت ۾ آمد تي جو سرحدي گانڌيءَ جي طبيعت جو حال احوال وٺڻ لاءِ آيل هئا. ”سيا“ اُن موقعي تي سائينءَ جي سواڳت جو پروگرام رٿيو ۽ اُن کي هڪ اِتهاسڪ موقعو بڻائي ڇڏيو، جاڪاڻ تہ اُن ۾ بمبئيءَ جون ڊزن کن سنسٿائون شامل ٿيون. اِهو ميڙ ڪي. سي. ڪاليج ۾ ٿيو، جيڪو ڪچا ڪچ ڀريل هو. سائينءَ جي سواڳت جي لهر جا بمبئيءَ کان هلي تنهن سنڌونگر، دهليءَ ۽ ناگپور ۾ بہ پنهنجو اَثر ڏيکاريو ۽ هر هنڌ سائينءَ جو ڀيڪيدار سواڳت ٿيو.

متفرقا ڪم :

سيا طرفان مٿين سرگرمين کان سواءِ مرڪزي آفيس مان باقاعدي لکپڙهہ هلندي رهي ٿي، جنهن معرفت ڀارت سرڪار، پراديشڪ سرڪارين توڙي سرڪاري آدارن (ريڊيو، دور درشن، ساهتيہ اَڪاڊمي، مرڪزي هندي بورڊ) کان وقت بوقت واجبي گهرن لاءِ زوردار طلب ڪئي ٿي ويئي ۽ بي اِنصافين خلاف آواز اُٿاريو ٿي ويو. سال ۱۹۸۷ ۾ ڀارت سرڪار جي تعليمي کاتي سان ”سنڌي وڪاس بورڊ“ برپا ڪرڻ لاءِ زوردار لکپڙهہ ڪئي ويئي ۽ سيا کي خاطري ملي تہ جلد بورڊ قائم ڪيو ويندو.

١٩٧٨ جي آخر ۾ - هڪ اتهاسڪ سميلن

١٧ اڪل ڀارت سنڌي ساهت سميلن ١-٢ نومبر ١٩٨٧ع ۾ هڪ ڀيرو وري گانڌيڌام ۾ ٿيو جنهن ۾ اٽڪل هڪ هزار ڊيليگيٽن ڀهرو ورتو. سميلن جو مهورت اُشا ڀيڻ مهتا ڪيو. هن سنڌيءَ ۾ تقرير ڪئي، چيائين ”اَسان جا وڏا هتي پنج سو سال اڳ سنڌ مان آيا ۽ اوهان هتي چاليهه سال اڳ آيا آهيو. فرق صرف اِهو ئي آهي پر اَسان آهيون ساڳئي ئي سنڌو وطن مان ۽ ٻولي پڻ منهنجي ۽ اَوهان جي ساڳي رهي آهي. ٻنهي جو اِشٽديو ساڳيو آهي درياهه شاهه، جنهن کي اَوهان جهوليلعل ٿا چئو. حقيقت ۾ اَسان ۾ ڪوبه فرق نه آهي. ورهاڱي وقت سنڌين کي پنهنجو ئي سمجهي هتان جي مهاراجا گانڌيجيءَ جي چوڻ تي ڀائي پرتاپ کي سنڌين کي وري ورسائڻ لاءِ تمام وڏي شاهي زمين مفت ۾ ڏني ۽ اَڄ ڪنڊلا بندر ڪراچيءَ جون سڪون لاهي رهيو آهي. گانڌيڌام تي مهاتما گانڌيءَ ۽ سنت ليلاشاهه جي آسيس آهي.“

هن سميلن لاءِ سنڌين جي روحاني رهبر دادا جشن واسواڻي اُتساهه ڏيندڙ سنديش موڪليو جنهن ۾ چيل هو، ”هڪ هڪ سنڌيءَ کي مظبوط ڪرڻو پوندو. منهنجي وينتي آهي ته هو سنڌيت قائم رکي. جيڪڏهن پاڻ کي قائم رکڻو آهي ته سنڌي ٻوليءَ جي پاڙ کي مظبوط ڪرڻو پوندو نه ته ته اُها ختم ٿي ويندي. جيڪي سنڌي ٻوليءَ جي شيوا ڪري رهيا آهن تن جي چرنن ۾ مان سر جُهڪايان ٿو.“

ٻيا سنديش راشٽرپتي، اُپراشٽرپتي، پارليامينٽ جي اِسپيڪر بلرام جهاکر، مهاراشٽر جي مکيه منتري شري چوهاڻ، مهاراشٽر ۽ گُجرات جي گورنر- راجستان اَسيمبليءَ جي نائب اِسپيڪر شري ڪشن موٽواڻي، شري سيتل هرچنداڻي، (مهاراشٽر اَسيمبلي ميمبر) وٽان آيل هئا.

شري گوبند مالهي، سڀا جي صدر پنهنجي تقرير ۾ چيو ته،

''سنڌي ٻوليءَ جي تسليمي، اَلڳ اَلڳ راڄين ۾ سنڌي اَڪاڊمين جي برپا ٿيڻ ۽ آڪاشوائيءَ جي جدا جدا ڪيندرن تان سنڌي پروگرام جاري ٿيڻ ۾ سڀا جو اهم ۽ ڪامياب رول رهيو آهي. آسان کي پنهنجي ڀونءِ نہ هئڻ ڪري سنڌي ٻولي ۽ ساهت جي اوسر تي اَثر ٿي رهيو آهي. گانڌيڌام ڀونءِ جي ڪمي پورو ڪري سگهي ٿو. هاڻي هڪ اِهم ضرورت محسوس ٿي رهي آهي تہ ڀارت سرڪار پاران سنڌيءَ کي خاص ٿورائي واري جاتي (Special Minorty) ڪري تسليم ڪرايو وڃي تہ جيئن آسان جي ڳُھرن ۽ حقن جي حفاظت ٿي سگهي.

گانڌيڌام ميونسپالٽيءَ جي پرمکہ پڻ ڊيليگيٽن جي آجيان ڪئي ۽ آجيان ڪاميٽيءَ جي چيئرمن شري هري دلگير پڻ سڀني جي آجيان ڪئي. آخر ۾ آجيان ڪاميٽيءَ جي جنرل سيڪريٽري شري ڀڳوان اَبيچنداڻيءَ شڪرگذاري ظاهر ڪندي چيو، ''اَڄ جي ٻوليوار پرانتن جي اُڀرن نتيجن کي خيال ۾ رکي ۽ آئينده جي سياسي حالت جو تصور ڪري آسان سڀني سنڌين کي گانڌيڌام کي هوم-ٽائون بڻائڻ کپي.''

هن موقعي تي سنڌ مان پڻ ١٢ ڄڻا شامل ٿيا. اِهو پهريون موقعو هو جو سرحد پار جا سنڌي ڀائر پڻ آسان جي سميلن ۾ ڀھرو وٺي رهيا هئا. اُنهن مان ٽن ڄڻن سميلن ۾ ڳالهايو، جي هئا قمر ڀٽي، سلمان ڏاهري ۽ تاج جويو. ٽنهي سنڌ جي سنڌين پاران يڪوجودگي ۽ ڀائيچاري جو پيغام ڏنو.

هن موقعي تي ڪلاڪارن ۽ ساهتڪارن جي ننڍڙ ڪالونيءَ سنڌي ڳوٺڙو ''ملير'' جو اُدگهاٽن ڪيو ويو. اِفڪو جي اوپن ايئر ٿيئٽر ۾ سميلن جي موقعي تي رواج طور شاندار ڪلچرل پروگرام پڻ ٿيو. سنگيتڪار هئا: سترام روهڙا، ششي آهوجا ۽ ساٿي. ھِ ايڪانڪي ناٽڪ 'نئون ٽيليفون' اَحمدآباد رنگہ ڪرم ٿيئٽر جي ڪلاڪارن جگديش شهدادپوري جي هدايتڪاريءَ هيٺ پيش ڪيو ويو ۽ ٻيون ناٽڪ

اِسٽيج گروپ (دهلي) ’مڪان خالي آهي‘ موهن واسوائيءَ جي هدايتڪاريءَ هيٺ پيش ڪيو. اُن ڪان سواءِ جتن جي سازن ۽ دشينت آهوجا جي گيتن ۽ غزلن خوب رنگ لاتو.

پڇي ڏينهن شروع ۾ مشاعرو ٿيو جنهن ۾ هند ۽ سند جي شاعرن حصو ورتو، جن ۾ هئا هري دلگير، تاج جويو، قمر پٽي، بست دربدر، اَرجن سڪايل، موتي مسڪين، شيام روهڙا، موتيرام پريمچنداڻي، ديوداس ساگر، ڪيمن مولاڻي، ڪمل پياسي، ٽيڪچند مست ۽ ڪانجيلعل قاصد. ڪافي لنبي عرصي بعد سنڌونگر جي ڪلاڪارن پنهنجي بلند آواز سان ٻڌندڙن جو من موهيو ۽ اَروٽا ڪندناڻي پڻ محفل ۾ موج آندي. دهليءَ جي گروپ ’سنڌو آرٽ‘، ڊولڻ راهيءَ جو لکيل مذاقي ناٽڪ ”هيريءَ سندي هير“ پيش ڪيو. سنڌو ڪلا سنگم (دهلي) پاران ’بادل سرڪار جو جلوس‘ پيش ڪيو جنهنجو هدايتڪار هو جيون گرسهاڻي.

هن سميلن ۾ جدا جدا بيٺڪن ۾ ڇهه اَهم ٺهراو پاس ڪيا ويا.

(۱) سنڌين جون تعليمي ۽ ڪلچرل گهرون. جنهن ۾ مکيه ڳالهه سنڌي ڪلچرل يونيورسٽي برپا ڪرڻ جي هئي ۽ ساهت اَڪادميءَ جي طرز تي سنگيت ناٽڪ اَڪادميءَ کي تسليم ڪرڻ جي گهر ڪئي ويئي.

(۲) سنڌيءَ کي خاص ٿورائيءَ واري (Special Minority) ڪري تسليم ڪرڻ (هن ٺهراو ۾ ۲۰ پئائنٽس هيون)

(۳) گجرات راڄيه جي سنڌين جون گهرون.

(۴) ڪڇ جي واڌاري لاءِ ٺهراوَ (هن ٺهراو جا ٽي حصا هئا)

(۵) سنڌ ۾ هلندڙ سنڌين جي قديمي حقن جي هلچل کي اِخلاقي پٺڀرائي ڏيڻ جو ٺهراو.

(٦) ’چيٽي چنڊ‘ کي سنڌين جو ڏينهن ۽ موڪل ڏينهن ڪرڻ تي گجرات سرڪار کي مبارڪن جو ٺهراو.

گانڌيڌام سميلن هر لحاظ کان هڪ اتهاسڪ سميلن ٿي رهندو

جو جو هن سميلن سان ”سپا“ پنهنجي ڪاريهء جا ٽيهه سال پورا ڪري رهي هئي. هن سميلن جو گانڌيڌام ۾ ٿيڻ پنهنجو پاڻ ۾ هڪ انوکي معنيٰ ٿو رکي، جو هن وقت ديش ۾ ڦهليل ٻوليواد ۽ جاتيواد جهڙي خطرناڪ فضا ۾ گانڌيڌام سنڌين لاءِ چڻ هڪ روشن منار جو روپ وٺي رهيو آهي. گانڌيڌام ئي هئو جو اسان سنڌين لاءِ پنهنجي پڻ جو آسرو ميسر ڪري سگهيو ٿي، نئين سنڌ جي سرجڻ لاءِ هڪ نئين اُميد جاڳائي سگهيو ٿي. موجوده حالتن ۾ گانڌيڌام/ آديپور/ پيچ ايراضي هئي جا اسين سنڌي پنهنجي ڪري سگهياسون ٿي. اِن لاءِ ضرورت هئي دور درشٽيءَ جي، دورانديشيءَ جي ۽ ڪجهه قربانيءَ جي. پوري پڪ آهي ته سنڌيت جي هلچل ۾ هيءَ سميلن نئون روح، نئون جوش، نئون جولان پريندو ۽ هيءَ نئين راهه، نئين روشنيءَ جو حد نشان بڻبو.

سال ١٩٨٨ سنڌين جي راڄنيتي حقن جو سال ڪري ملهايو ويو سپا جي سڏ تي ڪيترين ئي سنستائن پرتگيا پتز پريا، ٺهراو پاس ڪيا ويا ۽ ننڍا وڏا ميڙ ڪري رايو ٺاهڻ جي ڪوشش ڪئي وئي. بمبئيءَ ۾ ٻين سنستائن سان گڏ ٿي اِن ڏس ۾ ڪم ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي وئي ۽ Co-ordination ڪاميٽي ٺاهي وئي پر (Ego) جي ٽڪراءُ ڪري اِها ڳالهه پڻ گهڻو اڳتي وڌي نه سگهي.

٨ ميءِ ١٩٨٩ سپا جي اِتهاس ۾ هڪ اهم ڏينهن هو. اُن ڏينهن سپا جي پرڌان ڪيرت ٻاٻاڻيءَ ڀارت جي پرڌان منتري شري راجيو گانڌيءَ سان تفصيلوار ملاقات ڪئي ۽ ڪيس سنڌين پاران گهُرن جو چٺو ڏنو جنهن ۾ تواريخي حالتن جو ذڪر ڪري گهر ڪئي وئي ته سنڌين کي خاص مئنارٽي طور ڪري تسليم ڪيو وڃي ۽ سندن راڄنيتي حق برقرار ٿيڻ کپن اِن ڳالهه کي ڌيان ۾ رکي پارليامينٽ ۾ سنڌين لاءِ ڇهه جايون رکيون (Reserve) ڪيون وڃن ۽ هڪ هڪ جاءِ هر راڄيه آسيمبلي مهاراشٽر، گجرات، راجسٿان، ايم. پي/ يو. پي ۽ يونين ايراضي دهليءَ ۾ ڪيون وڃن ۽ اِنهن راڄين ۾

جتي جتي راجيہ سيائون آهن اُتي سنڌين جو هڪ هڪ معتبر شخص نامزد ڪرڻ کپي. ۽ پارت جي وڏان ۾ آهڙي درشٽي ڪئي وڃي. اها هڄت هلائي ويئي تہ راڄنيتي حقن کان سواءِ سنڌين جي هندستان ۾ ورسجڻ آٽپورو آهي. سنڌي ورهاڱي بعد سياسي يتيم ٿي ويا آهن ۽ اها حالت پارت جي لوڪشاهي اُصولن کي ناڪاري ٿي جنهن جو جلد جلد حل ٿيڻ کپي. (هن ميمورنڊم جي ڪاپي Appendix ۾ ڏني ويئي آهي.)

سال ١٩٩٠ ۾ ١، ٢، ٣ مارچ بمبئيءَ ۾ نائون ناٽڪ اُتسو ڪيو ويو. اهو اُتسو بمبئي جي مشهور پاٽڪر هال ۾ ڪيو ويو. هي ناٽڪ اُتسو سنڌيءَ ۾ ننڍي ناٽڪ ۾ اَهم يوگدان ڪرڻ واري پروفيسر ايم. يو ملڪاڻيءَ جي يادگيريءَ ۾ ڪيو ويو.

١٩٩١ ۾ سيا جو ارڙهون سميلن اِندور ۾ وڏي ڀيڪي ۽ شان سان ٿيو. ننڍي هوندي کان ئي مهاتما گانڌيءَ ۽ ونوبا ڀاوي سان گڏ ڪم ڪيل ۽ هن وقت بِهار ۾ غريبن، هارين - نارين ۽ آنات ٻالڪن جا آشرم هلائيندڙ ٻال-برهمچاري سنڌين جي پرم هستيءَ شري دواڪي سندراڻيءَ پنهنجي حاضريءَ سان موقعي جو شان وڌايو ۽ سميلن جو مهورت ڪيو، جنهن ۾ مکيہ مهمان هنديءَ جو مهان ڪوي شري شِومنگل 'سومن' هو.

هن سميلن ۾ سيا پاران هڪ نئين شروعات ڪئي ويئي. هن موقعي تي سنڌي نوجوان اِسترين جون بينڪون خاص طور ڪيون ويون. هن بينڪ ۾ ناري شڪتيءَ کي سنڌيت جي هلچل سان جوڙڻ بابت ويچارن جي ڏيوٽ ڪئي ويئي. ٻن ڏينهن جي هنن بينڪن ۾ ڪافي ڀينرون حاضر رهيون ۽ خاص ڀهرو ورتائون. ٻئي ڏينهن شام جو سيِتڪ، پروگرام ٿيا جن ۾ پارت جي جدا جدا شهرن مان آيل ٽولين حصو ورتو. ڪليل اِجلاس ۾ سنڌي جاتيءَ جي تعليمي، ساهتڪ، سيِتڪ ۽ راڄنيتي طلبن جي باري ۾ هڪ تفصيلوار ٺهراو پاس ڪيو ويو جنهن ۾ هن حقيقت تي زور ڏنل هو تہ سنڌي جاتيءَ

ساں ايترن سالن جي جدو جهد بعد پڻ پورو اِنصاف نہ ٿيو آهي ۽ سنڌي جاتيءَ ساں ماٺيلي کين برابريءَ وارا حق ڏيئي هر کيتر ۾ سندن حق تسليم ڪيا وڃن ۽ ڏنا وڃن. ماءُ واري ورثاءُ کي بدلائي

١٩٩٢ جو ڇيڙي چنڊ سال سيا طرفان سنڌيت ڏينهن ڪري ملهايو ويو. هن کان اَڳ هن موقعي تي ساهتڪ اَنعام ڏنو ويندو هو. هن سال هانگ ڪانگ جي شري نوتن تولاڻيءَ هر سال سيا پاران ڇيڙي چنڊ جي جلسي ۾ سنڌي کيتر ۾ پاڻ موکيندڙ ڪلاڪار کي پڻ قدرشناسي طور ڏهن هزارن ڏيڻ جي آڇ ڪئي، جا سندس مهرباني مڃيندي قبول ڪئي ويئي (شري نوتن تولاڻيءَ جو ١٩٩٢ ۾ ڏهن هزارن جو اِهو انعام وڌنڊي ١٩٩٨ ۾ پنجويهن هزارن تائين پهچي ويو ۽ اَڄ ڏينهن تائين بانيم ڏنو وڃي ٿو) ۽ سندس آڇيل اِهو اِنعام ڪلا کيتر ۾ رنگ منچ تي ڏنل يوگدان جي قدرشناسي ڪندي ايس. پي. مينگهاڻيءَ کي ڏنو ويو ساڳئي وقت شري مورجمل منگهناڻيءَ جو ڏهن هزارن جو اِنعام ساهت کيتر ۾ ڏنل يوگدان لاءِ شريمتي تارا ميرچنداڻيءَ کي ڏنو ويو.

اِهي ٻيئي اِنعام ڊبئيءَ جي مشهور سنڌي پريمي شري رام بخشاڻيءَ جي هٿان ڏياريا ويا.

شري شوي رامناڻي ۽ شري گرڌاريلعل ڏوڏيجا کي، سنڌي ننڍي ناٽڪ جي چٽاڀيٽيءَ ۾ پهريون ۽ ٻيون نمبر اَچڻ تي نقد اِنعام ۽ ٽرافيون ڏنيون ويون. اِها رقم سرڳواسي اي. بي. سگنومل جي سپاتر شري بلونت بنيجا (ڪئناڊا) سيا کي موڪلي هئي. سهيوگ فائونڊيشن طرفان پڻ ٻہ هزار روڪ ۽ ٽرافي ۽ ناري- گوپي هرداسمل ٽرسٽ طرفان هڪ هزار روپيہ روڪ. شريمتي تارا ميرچنداڻيءَ کي ڏنا ويا. هن موقعي تي پرسڌ ڪلاڪارن شوي رامناڻي، نارائڻ ڪوٽڪ، مڌو شهري، نيها چاولا، ڀڳوان چاولا، هيري چاولا، ڀڳوان ڀاوناڻي، دين ديال چاولا سنگيت ساں ۽ گنجن پرياڻي نرتيہ ساں موهيو، شري گوبند

مالهيءَ پنهنجو ننڍو ناٽڪ، ”سنڌوءَ جو سؤگند“ پيش ڪيو.

★ ★ ★

١٩٩٣ سال بمبئي واسين لاءِ هولناڪ يادگيرين جو سال آهي. اُن سال ممبئيءَ واسين کي دهشتگردي جو ڪنور ۽ زبردست مقابلو ڪرڻو پيو. ڪيترين ئي جاين تي دهشتگيرن هڪ ئي وقت بمن جا ڌماڪا ڪيا. سوين مري ويا. هزارين زخميا ۽ بي گهر ٿيا. ڄڻ هڪ زلزلو آيو. ڌماڪن سان زمين ڏڏڻ لڳي. پر بمبئي واسين هن جو جواب بي مثال نڊرتا سان ڏنو. جيئن ڪو هلندي ڪري پوي ۽ اُٿي ٽُرت ڪپڙا ڇنڊي پنهنجي سياڪ چال سان وري اَڳتي وڌڻ شروع ڪري. هن سال جو چيٽي چنڊ جو اُتسو سيا سد-ياونا ۽ قومي ايڪتا جو ڏينهن ڪري ملهايو. اُن موقعي تي صوفي ۽ ڀڳتي سنگيت پيش ڪيو ويو جيڪو سترام روهڙا، مڌو شهري، گهنشام واسواڻي ۽ لوڪ سُر جي ڪلاڪارن پيش ڪيو. هن موقعي تي فلمي جڳت جي اَداڪار ۽ آسان جي پنهنجي ئي شري. اي. ڪي. هنگل هٿان ساهت جي ڪيتر ۾ شيوائن جي قدرشناسي طور شري هري همٿاڻي (اَجمير) کي ڏهن هزار رپين جو اِنعام ڏنو ويو ۽ ڪلا جي ڪيتر ۾ يوگدان جي قدرشناسي ڪندي، سنڌي لوڪ سنگيت (ڀڳت) کي زور وٺائڻ لاءِ شري ڀڳوان چاولا کي ڏهه هزار رپين جو اِنعام ڏنو ويو. سهيوگ فائونڊيشن طرفان ٻه هزار روڪ ۽ ٽرافي پڻ شري همٿاڻيءَ کي ڏني ويئي.

هن سال ١٩٩٣ ۾ ئي نومبر ۾ هڪ نئين روايت قائم ڪندي ٽن ڏينهن لاءِ سنڌي ڀڳت ميلو ۽ سيمينار گونديا شهر ۾ ڪوٺايو ويو. گونديا مهاراشٽر ۾ هڪ ننڍو شهر آهي جتي پڻ سنڌي بستي آهي ۽ اُتي جا سنڌي ڪافي آسودا ۽ هلنديءَ وارا آهن. هن ميلي جو مهورت مڌيه پرديش سرڪار ۾ سنڌي وزير شري ليلارام ڀوڄواڻيءَ ڪيو. مهاراشٽرا اَپر هائوس جو ميمبر شري رام تولاڻي پڻ حاضر هو. ڪُل اٺن مشهور ڀڳتن حصو ورتو. (هيءُ سڄو پروگرام شري جيرام روپاڻي رڪارڊ ڪرايو ۽ پوءِ ”نچ ناچوڙا“ نالي هڪ ويڊيو ڪئسيٽ

راڌا ۾ جنهن ٿيو ۾ سيمينار ڳالهه تي ڀڳت ڪئي) رليز ڪئي
ڪرشن لعلواڻي، ڄهمون ڇُڳاڻي، ڊاڪٽر پرسو گدواڻي ۽ مدن جُماڻي۽
عالماڻا پيپر پڙهيا جن تي بحث ٿيو جنهن ۾ حاضر اديبن ۽ ڀڳتن
حصو ورتو. هن جلسي جي صدارت شري گوبند مالهي۽ ڪئي.

سنڌين جي هلچل جو مکيه بنياد اِهو آهي ته هندستان جو
ورهاڱو سياسي ورهاڱو آهي. اُهو ٻولي ڪلچر ۽ ماڻهُن جو ورهاڱو نه
آهي. اِهو دلين جو ورهاڱو به نه آهي ۽ آسان جي ساهت جا سرمور
ساڳيا آهن. شاهه، سچل ۽ سامي ۽ ٻيا ڪيترا صوفي فقير آسان سڀني
سنڌين جو هِن پار يا هُن پار هڪ گڏيل ورثو آهي. هن جذبي جي
ترجماني سنڌ جيَ بزرڪ شاعر هن گرجنا سان ڪئي،

”سنڌ کي ڪوته ڇڏائي سگهي ڪو سنڌين کان- سنڌ هتي هتي“.

۽ شيخ اَياز ڀارت پاڪ جنگه وقت ڪويتا لکي :

’هي سنگرام، سامهون آهي نارائڻ شيام،

هن تي بندوق ڪيئن ڪڻان،

هن کي گولي ڪيئن هڻان ۽ ڪيئن هڻان‘.

شخصي طور ۽ ٻين پليٽفارمن تي آسان سنڌ آندر ٿيندڙ سنڌين تي
ظلم خلاف آواز اُٿاريو پئي آهي. پر سال ۱۹۹۳ ۾ جيئن مهاجرن
جي دهشت-گردي۽ جو سنڌي بي هٿيار عوام شڪار ٿيو آسان سڀا
ٻاران دهلي۽ ۾ هن ظلم خلاف ۽ سنڌ جي سنڌين کي اِخلاقي ٽيڪو
ڏيڻ لاءِ پاڪستان هاءِ ڪميشن سامهون مظاهرا ڪيا. مظاهري ۾
اَٽڪل ٻه سو سنڌي شامل ٿيا. صرف ڇهن ڄڻن جي سفارت کي
پاڪستان جي هاءِ ڪمشنر وٽ اَعتراض نامو پيش ڪرڻ لاءِ پوليس
اِجازت ڏني. اُن سفارت جي اَڳواڻي شري ڪيرت ٻاٻاڻي۽ ڪئي. هن
مظاهري کي آرگنائيز ڪرڻ ۾ دهلي۽ جي ساٿين موهن واسواڻي،
سترام سامتاڻي، هري ميراڻي، گورڌنداس پريمي، جيون گُرسهاڻي،
پُشپا ٻاوناڻي ۽ ٻين ساٿين ڪافي جفاڪشي ڪئي. سرڪار سان ٻڌڻ
لڪ-پڙهه هلندي رهي ۽ ڪيرت ٻاٻاڻي سنڌي ڪلاڪارن ۽

ساهتڪارن جي وفد سان ڀارت سرڪار جي تعليمي وزير ۽ خبرچار ڪاتي جي وزير سان گڏيو.

سال ۱۹۹۳ ۾ ئي مرڪزي گهرو وزير شري چوهاڻ سان گڏجي نوٽن تي سنڌي آکرن ۾ لکڻ، ڇيٽي چنڊ قومي سطح تي موڪل جو ڏينهن ڪرڻ ۽ پرجاوادي ڏينهن تي سنڌي جهانڪي پيش ڪرڻ جون طلبون رکيون ويون.

هن سال (۱۹۹۳) اَسان جا متر موهن ڪلپنا، اِندر ڀوڄواڻي ۽ ڪشن لعل ٻجاج اَگم ديش ڏانهن روانا ٿيا تن لاءِ سڀا شرڌانجلي ميڙ ڪوٺايا.

اُتويهون اکل ڀارت سنڌي ساهت سميلن ٻڙودا (گجرات) ۾ ۲۴، ۲۵، ۽ ۲۶ ڊسمبر ۱۹۹۳ ۾ ٿيو. گُجرات سرڪار جي منتري شري موهن سنگهه راٺور مهورت ڪيو ۽ ايم. ايس. يونيورسٽي ٻڙودا جو وائيس چانسلر شري سُريش دلال مکيه مهمان هو. هن سميلن ۾ اَنکل چار سوَ ڊيليگيٽ شامل ٿيا. هيءُ سميلن ٻڙودا جيَ سنڌو ساهت سڀا جي ساٿ ۽ سهڪار سان ڪيو ويو. هن سميلن لاءِ لوڪ سڀا جي اِسپيڪر شوراج پاٽل، اَٽل بهاري باڄپاءِ (لوڪ سڀا ۾ مخالفت جي ليڊر) ايل. ڪي. آڏواڻي (صدر بي. جي. پي) گُلابداس بروڪر (گُجراتي ليکڪ) اي. ڪي هنگل (فلم ڪلاڪار ۽ سڀا جو همدرد) شري رام ٻخشاڻي (ڊبئيءَ جو اُديوگپتي ۽ سنڌيت جو شيدائي) ۽ پوپٽي هيرانندڻيءَ شڀ ڪامنائون موڪليون هيون. هن موقعي تي پرڏيهه ۾ وسيل سنڌي اِسترين ۽ نوجوانن لاءِ اَلڳ اَلڳ بيٺڪن جو بندوبست ڪيل هو، جيئن ساڻن پيهي سندن خيالن جو گهرائيءَ سان اَڀياس ڪري سگهجي.

شري ڪيرت ٻاٻاڻيءَ صدارتيءَ تقرير ۾ چيو، ”پهلو جنهن ڏانهن سنڌين جو هينئر تڪو ڌيان وڃڻ کپي سو آهي سنڌين جي راڄنيتي اَڌڪارن جو سوال. وطن وڃائڻ کان پوءِ سنڌي ڪنهن هڪ هنڌ ٿانئيڪا ڪونه ٿيا ۽ ٽڙي پکڙي وڃڻ جي ڪري هو ڪنهن به

پرانت جي ڪنهن بہ حصي مان ڀارت جي لوڪوادي آدارن ۾ پهچي نہ سگهن جو سنڌين جي دکن سورن يا مسئلن ۽ معاملن بابت پارليامينٽ ۽ پراديشڪ آسيمبيلن ۾ آواز اُٿاري سگهن. اُنڪري اِها اَڄ هڪ ڪڙي حقيقت آهي تہ سنڌي ڪٿي بہ دانهين ٿي نہ سگهن ۽ اَڄوڪي ڀوليوار، فرقيوار ۽ جاتيواد جي وايو منڊل ۾ سنڌين جي ڪوڪ ڪٿي بہ ٻڌڻ ۾ نہ ٿي اَچي. جاتيءَ کي گنڀيرتا سان هن سوال تي سوچڻو آهي. ڀي ڳالهہ جا هن موقعي تي چوڻ چاهيندس اُها آهي آسان جي ڪلچرل سڃاڻپ بابت جيڪا ڪنهن بہ جاتيءَ جي سچي پونجي آهي. آسان سنڌين کي تہ دنيا جي اَعليٰ سنسڪرتي ورثي ۾ ملي آهي.“

هن سميلن لاءِ ڊاڪٽر ستيش روهڙا، ڊاڪٽر ڪملا گوڪلاڻي موهن گيهاڻي، پشپا مالهي ۽ شري گوبند مالهيءَ، اَلڳ اَلڳ بيٺڪن جي صدارت ڪئي. شري چندرو پنجابي نوجوان بيٺڪ ۾ مُکيہ مهمان طور شرڪت ڪئي. شري گنو سامتاڻي، ڪوشي لعلواڻي، هيملتا ٻجاج ۽ وشو ڀيلاڻي بيٺڪن جي ڪارروائي هلائي. دستور موجب هن سميلن ۾ پڻ هر روز رات جو ڪلچرل پروگرام ٿيو. بمبئي، دهلي، اَحمدآباد، جئپور، آديپور، ڀوپال، ڊبئي، پونا ۽ آديپور جي ڪلاڪارن حصو ورتو.

★ ★ ★

١٠- ١١ سيپٽمبر ١٩٩٤ جئپور ۾ ڏهون آکل ڀارت سنڌي ليکڪ سيمينار ٿيو ۽ سنڌيءَ جي ڏهن برک اَديبن جو سنمان ڪيو ويو. اِهو اُتسو/ سيمينار جئپور جي چيٽي چنڊ مهوتسو سمتي ۽ جئپور جي اَڻٿڪ ساٿين سندر اَگناڻيءَ، لڇمڻ ڀنياڻيءَ، ڊي.ٽي. نرياڻيءَ، چندرڪُمار ورياڻيءَ، رام مورياڻي ۽ رام مهرچنداڻيءَ جي سهڪار سان ٿيو.

مهورت جي رسم راجستان يونيورسٽيءَ جي وائيس چانسلر ڊاڪٽر. اين. آر. سنگهہ ڪئي جنهن پنهنجي تقرير ۾ چيو،

”منهنجا سنڌين سان پراڻا ناتا آهن. سنڌي ساهتڪارن کي شاباس هجي جن ساهت رچنا کي نہ ڇڏيو آهي. اوهان کي اهو ٻڌائيندي خوشي ٿي محسوس ڪريان تہ ايندڙ سال کان راجستان يونيورسٽيءَ سنڌي پاڙهڻ جو فيصلو ڪيو آهي“ خاص مهمان شري ڪشن موٽواڻي (ايم. ايل. اي. راجستان) چيو، ”ڏک اِن ڳالهہ جو آهي جو سنڌي ماڌيم ۾ پڙهائي گهٽجي رهي آهي.“

جئپور مان نڪرندڙ مشهور هندي روزاني ’راجستان پتريڪا‘ جي عالم سمپادڪ شري ڪپورچند ڪلش، پُر-اثر تقرير ۾ چيو ”صحيح معنيٰ ۾ اَسان جي ديش کي سچاٽپ سنڌ ڏني آهي. سنڌي اَديب اِئين ڪڏهن بہ محسوس نہ ڪن تہ سنڌي ٻولي ختم ٿي رهي آهي. اَگر ڪا ماتائي آهي تہ اُنجو اُپاءُ ڪجي. اِهو سوچي ڪم ڪريو تہ اَسان جي ڀاشا ۾ ڪا ڪمي ڪانهي.“

هن موقعي تي سنڌي ٻولي جي بزرگ اديبن جو سنمان پڻ ڪيو ويو. جن اَديبن جو سنمان ڪيو ويو اُهي هئا، هوندراج ’دکايل‘، هري دلگير، پربهو وفا، گوبند پنجابي، پوپٽي هيراننداڻي، ڄڳت آڏواڻي، چيناننڊ لعلواڻي، ليلارام رُچنداڻي، ڪشنچند جيٽلي، موتيرام راماڻي ۽ گنگارام سمرات. هنن معزز شخصيتن جو سنمان وائيس چانسلر ڊاڪٽر سنگهہ ۽ شري ڪپورچند ڪلش هٿان ڪرايو ويو. کين سپا طرفان-مان پتر- ٽرافي سنڌي ٽوپي، ڏُشالو ۽ يارهن سَوَ رپيا روڪ ڏنا ويا. هن سيمينار ۾ اَٽڪل سوا سَوَ ليکڪن ۽ دانشورن حصو ورتو. اِئين پئي لڳو اِهو هڪ مني سميلن هو. هن سيمينار جا ٻہ وشيہ هئا. (۱) گذريل چاليہ سالن جي سنڌي هلچل (۲) سنڌين ۾ نئين جاڳرتا ۽ اُن ۾ سنڌي ساهتڪار ۽ ڪلاڪار جو رول. پهرين وشيہ جي بيٺڪ جي صدارت شري ڪيرت ٻاٻاڻيءَ ڪئي ۽ پيپر پڙهيا، گوبند مالهي، ڪرشن راهي ۽ موهن گيهاڻي. ٻئين بيٺڪ جي صدارت شري سندر اَگناڻيءَ ڪئي ۽ پيپر شري ڪرشن کٽواڻيءَ ۽ لڇمڻ ڪومل پڙهيا. ٻنهي پيپرن ۾ تفصيلي ۽ گهرائيءَ سان بحث ٿيو

جنهن ۾ سيني ڇاڻل سُڄاتل مفڪرن ۽ ليکڪن حصو ورتو.

هن سيمينار جي مکيه حاصلات اِها هئي تہ هن وقت تائين سيا جي ڪاروائين ۾ صرف سنڌي (عربي) لپيءَ جا حمايتي ڀرو وٺي سگهندا هئا پر هن سيمينار وقت سيا جي بانيڪارن پاڻ ۾ ئي پيهي اِهو فيصلو ڪيو تہ وقت لپيءَ جي سوال کي بي سود بڻائي ڇڏيو آهي. اِهو اُن حقيت مان ظاهر آهي تہ جيڪي ديوناگريءَ جا حمايتي ليکڪ آهن سي خود سنڌي (عربي) لپيءَ ۾ ئي لکي رهيا آهن. ديوناگري non-issue آهي ۽ مُئل گهوڙي کي چهبوڪ هڻڻ جي (To flog the dead horse) ضرورت نہ آهي. سنڌي ليکڪ برادريءَ جي ايڪتا سلامت رهي تنهنڪري هن سيمينار تي ديوناگري لپيءَ جي حمايتي ليکڪن کي پڻ سنمانت ڪيو ويو ۽ کين نينڊ ڏيئي گهرايو ويو. اِئين سنڌي لپي ۽ ديوناگري لپيءَ جو سنڌو سنڌي ليکڪ ۽ مفڪر برادريءَ ۾ ختم ڪيو ويو.

هن سيمينار وقت شام جو مشاعرو ۽ سيتڪ پروگرام پڻ رکيو ويو جتي مدن جماڻيءَ پاران سندس لکيل ناٽڪ ”جانورن جي بستي“ ۽ سنگيت پروگرام پيش ڪيو ويو هن پروگرام ۾ ڪوشي لعلواڻي خاص ڌيئيءَ مان آچي سنگيت پروگرام پيش ڪيو ۽ ٻيا گائڪ ڪلاڪار هئا شيلا منگتاڻي ۽ وشوجيت. سيتڪ پروگرام تي مُکيہ مهمان هو شري ڪومل ڪوٺاري (جنهن کي جوڌپور ۾ لوڪ سازن جو ميوزم ۽ لوڪ سنگيت جي بي مثال لائبرري آهي) هن چيو، ”مون وٽ سنڌي لوڪ گيتن ۽ سنگيت جو اَڪيچار خزانو آهي. جيڪو ويهن سالن کان گڏ ڪندو رهيو آهيان. سنڌي سنگيتڪارن کي ڪوٺ آهي تہ اَچي پنهنجي عاليٰ ورثي جي کوج ڪن ۽ سنڀال وٺن.“

هن موقعي تي راجستان جي گورنر شري بليرام ڀڳت پاران سيني سنڌي ليکڪن کي چانهن تي گهرايو ويو ۽ راجستان سنڌي اَڪادميءَ طرفان پڻ سيني آيل مهمانن جو ستڪار ڪيو ويو. هن سيمينار جا سڀ پيپر ڪونج اَخبار جي جنوري ١٩٩٥ جي پرچي

۾ ڇپيا ويا آهن.

اَڳي اِهو بيان اَچي چڪو آهي تہ سال ۱۹۸۰ ۾ دهليءَ ۾ سنڌو ڪلا سنگم پاران سنڌي ناٽڪ جا سؤ سال ملهايا ويا. پر تحقيق ڪرڻ مان اِها ڳالهہ ظاهر ٿي تہ پهريون ناٽڪ ۱۸۸۰ ۾ لکيو ويو هو پر سنڌي ناٽڪ پهريون دفعو منچ تي ۱۸۹۴، چوڏهن سالن جي وڇوٽي بعد آيو. سيا پاران ۸،۷،۶،۵ مارچ ۱۹۹۵ ناگپور ۾ سنڌي ناٽڪ رنگہ منچ جو شتابدي اُتسو ملهايو ويو هن موقعي تي سنڌي رنگہ منچ جي سرگرم ڪلاڪارن جن کي سنمانت ڪيو ويو اُهي هئا شري گوبند مالهي، ايس. پي. مينگهاڻي، مدن جُماڻي، رميش مهتا، موتي پرڪاش، شيلا ساجناڻي، سندر اگناڻي، واسديو 'نرمل'، چندر ساوناڻي، سُندر ٻُلاڻي، گوپال پنجواڻي، لڇو گيهي، هري ميراڻي ۽ منجو آسواڻي. شري مهيش ايلڪونچوار، مشهور مرهٽي اِسٽيج ڪلاڪار ۽ مشهور فلم اَداڪار شري اي. ڪي. هنگل پڻ هن اُتسو ۾ شرڪت ڪئي. هن موقعي تي جيڪي ناٽڪ پيش ڪيا ويا اُهي هئا : 'ڪفن' ڪلاڪار منڊل- هدايتڪار گوبند مالهي.

مدن جماڻي، ''آٿيلو'' (ترجمو) هدايتڪار مدن جُماڻي.

سنڌو ڪلا سنگم، ''دولهہ دريا خان'' هدايتڪار گهنشام آسواڻي.

چيٽي چنڊ مهوتسو سمتي، جئپور، ''اَگني سنسڪار''. هدايتڪار - سُريش سنڌو.

جيوتي ڪلاسٿان- جئپور- ''هيمو ڪالاڻي''- هدايتڪار سُريش سنڌو.

سنڌي ڊراما ورڪشاپ، اَحمدآباد ''پريم جي سيما''- هدايتڪار پريم پرڪاش - سندر ڪلا سنگم- ناگپور- ''عُمر مارئي''- هدايتڪار سُندر ٻُلاڻي- ناگپور مان ئي ''سنڌڙي'' هدايتڪار- هريش مائيداساڻي.

هن پروگرام جو بندوبست سنڌي ساهت سيا ناگپور پاران ڪيو ويو هو.

۱۹۹۶ آکل ڀارت سيا پاران ۲۶ مارچ پاٽڪر هال بمبئيءَ ۾ چيٽي چنڊ جو ميلو ملهايو ويو. جتي سنڌي ناٽڪ، سنگيت ۽ لوڪ

نرت جا دلڪش اِسم پيش ڪيا ويا. هن موقعي تي ساليانا اِنعام ڏنا ويا.
ڊاڪٽر آرجن سڪايل کي ساهت جي کيتر ۾ يوگدان لاءِ ويهہ هزار.
شري مدن جماڻيءَ کي سنڌي ناٽڪ ۽ رنگہ منچ جي کيتر ۾ يوگدان لاءِ ويهہ هزار.
شري نارائڻداس ڪوڪ کي سنڌي شاستريہ سنگيت ۾ يوگدان لاءِ پنج هزار.
سڀا پاران پنهنجي روايت موجب شري هري موٽوانيءَ سنڌي جو ساهت اَڪاڊميءَ پاران اِنعام حاصل ڪرڻ تي سنمان ڪيو ويو. موقعي جو مکيہ مهمان شري رام اَمرلعل پنجواڻي (دهلي) هو ۽ شري کيرت ٻاٻاڻي هن اُتسو جي صدارت ڪئي. هن موقعي تي سنڌونگر جي ڍهلارين ۽ شهناين تي ڇيڄ وڏي ويئي ۽ سنگيت پيش ڪيو لوڪ سر جي ڪلاڪارن ڀڳوان چاولا، مونيشا، ڀڳوان ڀاوناڻي، دين ديال چاولا- پارو چاولا، شلپا جئہ سنگهہ ۽ ١٣ سالن جي ٻال ڪلاڪار وپن سيواڻيءَ سنگيت جي مُوج مچائي: هن موقعي تي پشپا مالهيءَ جو ناٽڪ، 'تون مون سان شادي ڪندين؟' پيش ڪيو ويو جنهن جا هدايتڪار هئا- پشپا مالهي ۽ مدن جماڻي.
هن موقعي تي پنڊت پرڪاش ڀارڊواج طرفان ايس. ايس. سي/ ايڇ. ايس. سي/ بي. اي/ ايم. اي/ ايم فل ۽ پي ايڇ. ڊي ۾ سنڌي وشيہ ۾ پهريون نمبر آيل شاگردن کي اَڍائي هزارن کان ساڍن ستن هزارن تائين نقد اِنعام ڏنا ويا ۽ سنمان ڪيو ويو.
١٩٩٧ اَکل ڀارت سنڌي ٻولي ۽ ساهت سڀا پاران ٢١ جنوري ١٩٩٧ تي بمبئيءَ جي نئشنل ڪاليج ۾ هيمون ڪالاڻي شهادت ڏينهن ملهايو ويو. هيءُ ڪاريہ ڪرم سڀا جي نوجوان ونگہ پاران ڪيو ويو. سڀا جي نوجوان ونگہ جي سيڪريٽريءَ ڪُماري پشپا مالهيءَ اُتسو جي مختصر لفظن ۾ پريچيہ ڏني. هن موقعي تي گوبند مالهي، کيرت ٻاٻاڻي، پرنسيپال جي. بي. درياڻي، وکيومل شراف ۽ هيمون ڪالاڻيءَ جي ماتا ڄيني ٻائي حاضر هئا. ماتا ڄيني ٻائي

جو قول مالهائن سان سواگت ڪيو ويو.

نئشنل ڪاليج جي ڇوڪرن ۽ ڇوڪرين پڻ خوب پاڻ ملهايو. پروفيسر نمرتا اَجواڻيءَ جي رهنمائيءَ ۾ هڪ سُٺو ۽ ڪامياب پروگرام پيش ڪيو ويو. سنگيت جو پروگرام پڻ نوجوان ڪلاڪارن شلپا جئسنگهاڻي، لتا ۽ اَنيل ڀڳتياڻي، ڪانتا تنواڻي ۽ سُريش ستيرپال پيش ڪيو. وڪاس واسواڻيءَ نوجوان هلچل تي تقرير پيش ڪئي. شري ڪيرت ٻاٻاڻيءَ نوجوانن کي هندستان جي آزاديءَ جي هلچل ۽ سنڌيت جي هلچل جي اهميت سمجهائي.

سيا طرفان ڏهون اَکل ڀارت ناٽڪ مها اُتسو ۹،۸،۷ مارچ ۱۹۹۷ اَحمدآباد ۾ ڪيو ويو. سنڌي ساهت منڊل (بمبئي) ۽ سنڌيت جي هلچل جي روح روان پروفيسر منگهارام. يو. ملڪاڻيءَ جي شتابدي/ هڪ صدي جي موقعي تي اِها ڪيس سيا پاران شرڌانجلي هُئي. اُتسو ۾ ڪُل ستن ناٽڪ منڊلين ڀاڱو ورتو. سندر ڪلا سنگم (ناگپور) طرفان ''فنا'' سنڌو ڪلاڪار منڊل (اَحمدآباد) طرفان ''آرتي''، رنگ ڪرم ٿيئٽر (اَحمدآباد) طرفان ''ملي ويو'' ڀڳونتي ناواڻي اَڪاڊمي (بمبئي) پاران 'تون مون سان شادي ڪندين؟' وڪرم شهاڻيءَ طرفان 'دنيا ديواني'، سنڌي رنگ منچ (بمبئي) طرفان 'جانورن جي بستي' ۽ جيوتي ڪلانشا (جئپور) طرفان 'آتنڪ' پيش ڪيا ويا. اُتسو جو مهورت ٽي. وي. سيريل ۽ مشهور فلمي سنڌي اَداڪار اَجيت وڇاڻيءَ ڪيو ۽ سنڌي هئڻ تي فخر ظاهر ڪيائين. سيا جي صدر ڪيرت ٻاٻاڻيءَ ڪيس سنڌي ٽوپي پاتي ۽ خاص موئن جي دڙي جي نهرايل ٽرافي ڏيئي سندس سنمان ڪيو. سيني ناٽڪ منڊلين کي پروفيسر ملڪاڻيءَ جي ياد ۾ نهرايل خاص ٽرافيون ڏنيون ويون.

هن موقعي تي هڪ مختصر سيمينار پڻ ٿيو جنهن جو وشيه هئي، 'سنڌي ناٽڪ، ڪالهه، اَڄ ۽ سڀاڻي'. بحث جي شروعات شري مدن جماڻيءَ ڪئي ۽ ڪيترن ئي حاضر ڪلاڪارن اُن بعد بحث ۾ ڀاڱو ورتو. شري چندر ساوناڻيءَ ۽ مدن جُماڻيءَ هن اُتسو جي

ڪاميابيءَ لاءِ خوب پاڻ پتوڙيو.

۱۸ اپريل ۹۷ تي بمبئي جي نئشنل ڪاليج ۾ ملهايو ويو. سڀا جي هن آرٽ ساهت سڀا پاران چيٽي چنڊ (سنڌيت ڏينهن) أتسو ۾ ساليانا قومي اِنعام پڻ ڏنا ويا:

● پروفيسر ڊي. ڪي. منشاراماڻي کي ساهت کيتر ۾ يوگدان لاءِ ويهه هزار رپيا. (شري مورجمل منگهاڻيءَ (ڊبئي طرفان)
● شريمتي ڪملا ڪيسواڻيءَ کي سنگيت جي کيتر ۾ يوگدان لاءِ ويهه هزار رپيا. (شري نوتن تولاڻي - هانگ ڪانگ طرفان)
● شري سندر اَگناڻيءَ کي ڏهه هزار سنڌيت کيتر ۾ يوگدان لاءِ. (شري ڀڳوان چيناڻي ڊبئي طرفان)
● شريمتي ريٽا شهاڻي کي پنج هزار (هيمرلتا بجاج طرفان).

سهيوگ فائونڊيشن طرفان اَڍائي هزار روپيا ۽ ناري - گوپي مرداسمل ٽرسٽ پاران هڪ مٿين ساهتڪارن ۽ ڪلاڪارن کي اَلڳ ڏنا ويا. ڪُماري ڀڳونتي ناواڻي جي جنم ڏينهن تي شري رام چينملاڻيءَ پاران ظاهر ڪيل ڏهن هزارن رپين جا اِنعام پڻ شري چندرو آتما، شلپا جئسنگهه ۽ رميش راجپال کي ڏنا ويا.

سنگيت جي پروگرام ۾ شري چندرو آتما، شلپا جئسنگهه، رميش راجپال ۽ نانڪ چاولا حصو ورتو ۽ خوب موج مچائي. هن موقعي جو مکيه مهمان هو شري رام چينملاڻي، جنهن جو سڀا جي صدر ڪيرت باباڻيءَ سواگت ڪيو.

۱۹۹۷ ۾ ورهاڱي جا پنجاهه سال ٿيا. هندستان جنهن وقت آزاديءَ جي پنجاهه سالن جو جشن ملهائي رهيو هو اُن وقت سنڌين کي آزاديءَ جي اڌ صدي ملهائڻ جي خوشيءَ سان گڏ دل جي ڪنهن ڪُنڊ ۾ پنهنجي وطن وڃائڻ جو ڏک پڻ موجود هو. سنڌي جاتيءَ کي اِن سال هڪ واريءَ وري پنهنجي جاتيءَ جي حالت تي گنڀير نموني جهاتي پائڻ لاءِ مجبور ڪيو. ڪُجهه اَهڙا ئي اَحساس ڪٺي

ويهين اڪل ڀارت سنڌي سميلن جي شروعات ۴-۵ آڪٽوبر (۱۹۹۷) جئپور- ڀارت جي گُلابي شهر ۾ ٿي. نهرو سهڪار ايئر ڪنڊيشنڊ هال ۾ راجستان جي مکيه وزير شري ڀئرون سنگهه شيخاوت هن سميلن جو مهورت ڪيو ۽ پنهنجي پارٽيءَ (BJP) جي سنڌيءَ جاتيءَ سان همدردي ۽ سنڌي ٻوليءَ کي ڀارت جي وڌان ۾ جاءِ ڏيارڻ جي رول جو ذڪر ڪيو - سڀا جي صدر جڏهن هڄت اُتاري ته هندستان جي پارليامينٽ ۾ سنڌي جاتيءَ جو ڪو به عيوضي ڪونهي ته هن خاطري ڏياري ته، جيڪڏهن سڀا اَهڙي گُهر اَنگن اَڪرن سميت تيار ڪري ڀارت جي راشٽرپتيءَ وٽ هلندا ته مان اُن وفد جي اَڳواڻي ڪرڻ لاءِ تيار آهيان. مُکيه منتريءَ جي اهڙي وشواس ڏيارڻ تي بروقت جسٽس اِندرسين ايسراڻيءَ اَهڙو ٺهراو تيار ڪيو ۽ شري لڇمڻ ڪيسواڻيءَ ٽيڪو ڏنو ۽ اِهو ٺهراءُ يڪراءِ بحال ڪيو ويو. هن سميلن تي شري بانو ڪُمار شاستري (اَڳيون. ايم. پي) اِندرسين ايسراڻي (رٽائرڊ جج) ۽ شري .سُريش ڪيسواڻي. (ايم.پي) سميلن جي ڊيليگيٽن کي مخاطب ٿيندي سنڌين جي ڪمزور راڄنيتي حالتن جو ذڪر ڪيو.

هن موقعي تي گيتا ڀون جي هال تي ”گنو سامتاڻي هال“ نالو ڏيئي هڪ شاندار نمائش ڪئي ويئي ’سنڌو درشن‘ جنهنجو مهورت ’اسين سنڌي‘ (انگريزي ماهوار جي سمپادڪ شري جيرام روپاڻيءَ ڪيو. صدارت ڊاڪٽر چندن ستواڻيءَ ڪئي ۽ مکيه مهمان هو شري ايشور آڏواڻي. نماءُ ۾ سڀا جي چاليهن سالن جي هلچل جون جهلڪون هيون. منجهند جو اَکل ڀارت سنڌي ٻولي ۽ ساهت سڀا ۽ مرڪزي ساهت اَڪاڊميءَ جي گڏيل سايمي هيٺ گوبند مالهيءَ لاءِ ليکڪ سان ملو (Meet the Author) ٻن ڪلاڪن جو پروگرام ٿيو، ۽ اُن ڪانپوءِ سميلن جي پهرين بيٺڪ شروع ٿي جنهنجو وشيه هو، ”سرڪاري ادارا، اُنهن جو جائزو، حاصلاتون ۽ ڪميون پيشيون“ هن جي صدارت شري ڪي. ايل ملڪاڻي (ايم. پي) ڪئي. شام جو

آجيان ڪاميٽيءَ جي صدر جي بنگلي تي رات جي ماني ۽ مشاعرو ٿيو. ٻئي ڏينهن صبوح جو شهيد هيمو ڪالاڻيءَ جي پتلي (راجا پارڪ) ۾ شرڌانجليءَ جو پروگرام رکيو ويو جنهن ڪانپوءِ سميلن جي ٻئين بينڪ شروع ٿي جنهنجو وشيہ هو، 'سنڌين جي الڳ سڃاڻپ جو مسئلو'، بحث جي شروعات ڍبئيءَ مان آيل ساهتڪار شري موهن گيهاڻيءَ ڪئي. بحث ۾ اَٽڪل ١٦ ساهتڪارن حصو ورتو. شام جو شاندار هال ۾ سيپتڪ پروگرام ٿيو. هن موقعي تي گُلن جي هڪ وڏي مالها ٻاهي سيني حاضريين مٿان ڪٽي حاضرينن جو سواڳت ڪيو ويو. آخر ۾ اَنيلا سندر جو 'سنڌ منهنجي آمان' دل پڄائيندڙ بئلي پيش ڪيو ويو جنهن سيني کي منتر مگڌ ڪري ڇڏيو. هيءُ دلڪش پروگرام سميلن جي ختم ٿيڻ، Finale جو هڪ تمام سُٺو نمونو هو. اَهڙو شاندار سميلن شري سندر اَگناڻي ۽ سندس ساٿين جي سخت محنت جو نتيجو هو.

هيءُ سميلن اَڪل ڀارت سيا لاءِ هڪ نئون موڙ ڪٽي آيو. ڪيترن وقت کان سيا جي سرگرم دوستن کي اِهو اَحساس ٿيو تہ بدلجندڙ وقت سان سيا جي ڪاروبار جي طور طريقي ۽ سيا جي جوڙجڪ ۾ ڦير ڦُرستين جي ضرورت آهي. اُنلاءِ هڪ ڪاميٽي مقرر ڪئي ويئي. جنهن کي ٽن مهنن اَندر دُرستيون پيش ڪرڻ جي هدايت ڪيل هئي.

مکيہ ڳالھ اِها تي تہ شري ڪيرت ٻاٻاڻي، جو سيا جو صدر هو، تنهنجي خواهش کي مان ڏيئي ڪيس صدر جو پد ڇڏڻ ۽ سندر اَگناڻيءَ کي سيا جو نئون صدر يڪراءِ چونڊڻ. شري سندر اَگناڻيءَ کي اَختياري ڏني ويئي تہ هو وڌ ۾ وڌ ٣٥ ڄڻن جي ڪاميٽي چونڊي. هن ٢٠ ڄڻن جي ڪاميٽي ميمبرن جا نالا ڪلچرل پروگرام هلندي ظاهر ڪيا ۽ باقي نالا صلاح مصلحت کان پوءِ ڪرڻ جي پڌرائي ڪئي.

سندر اَگناڻيءَ جي صدارت هيٺ پهريون ڪاميٽيءَ جو ميڙ ١٠ جنوري ١٩٩٨ تي بمبئيءَ ۾ ٿيو جنهن ۾ سيا جي جوڙجڪ ۾

درستيون ڪيون ويون. سيا جو جهنڊو مقرر ڪيو ويو. سيا جي ريجسٽرڊ آفيس بمبئيءَ ۾ ۽ ڪاروباري آفيس جئپور ۾ اِسٽاپت ڪرڻ جو فيصلو ڪيو ويو. سيا جي ڪاريہ ڪي رٿائتو ۽ آئرائتو ڪرڻ لاءِ هيٺيان وڀاڳہ ٺاهيا ويا.

(الف) ساهتڪ وڀاڳہ (ب) سيتڪ وڀاڳہ (ٻ) تعليمي وڀاڳہ (پ) اِستري وڀاڳہ (ڀ) نوجوان وڀاڳہ (ت) پرڏيهي وڀاڳہ. اِهي وڀاڳہ سيا جي زير سايعي پنهنجا پروگرام پنهنجي ليکي ڪندا ۽ اُهڙن پروگرامن جي رٿا ٺاهي مرڪزي آفيس کي ڏيندا. سندن رٿون منظور ٿيڻ تي سيا کين خرچ جو 25 سيڪڙو ڏيندي. سيا جا عهديدار هيٺيان ٿيندا. هڪ پريزيڊنٽ ٻہ وائيس پريزيڊنٽ، ڇهن وڀاڳن مان هرهڪ جو چيئرمن ٿيندو (جنهن جو درجو پڻ وائيس پريزيڊنٽ جهڙو ٿيندو) هڪ جنرل سيڪريٽري، ٻہ سيڪريٽري ۽ هڪ خزانچي. جنهن شهر ۾ پرڌان جي رهائش هوندي، جنرل سيڪريٽري، هڪ سيڪريٽري ۽ خزانچي اُن شهر جا هوندا.

اِهي ۽ ٻيون کي دُرستيون سُڪاني ڪاميٽي، جوڙجڪ جي موزون جاءِ تي ڪري بحال ڪندي. سيا جي جدا جدا ڪاميٽين ۾ اَلڳہ اَلڳہ عهديدارن ۽ ميمبرن جون چونڊون پڻ ڪيون ويون. بمبئي جي آفيس جو حساب ڪتاب نئين صدر کي ڏنو ويو ۽ پئسو وغيره نئين جئپور آفيس ڏانهن ٽرانسفر ڪيو ويو.

★ ★ ★

۱۹۹۸ مارچ جي پهرين هفتي ۾ سيا جو موجوده صدر سندر اَگناڻي ۽ اَڳيون صدر شري ڪيرت ٻاٻاڻي هندستان جي اَلڳہ اَلڳہ سنڌي بستين ۽ مرڪزن ڏانهن دوري لاءِ نڪتا. ۲،۳ مارچ پوني ۾ 'ويسٽرن ريجنل ڀاشا مرڪز' طرفان 'سنڌي ٻوليءَ جو وڪاس' وشيہ تي قومي سيمنار سڏايو ويو هو. سيمينار جون بيٺڪون ميرا ڪاليج فار گرلس ۾ رکيل هيون، جتي آٺ ڏهہ پيپر پڙهيا ويا. تنهن کانپوءِ بمبئيءَ مان ۵ تاريخ حيدرآباد (دکن) ۽ سڪندرآباد جي هٽي

رهندي ڏيءُ جي اَگناٽيءُ سندر اُتي .روانا ٿيا ڏانهن شهر (Twin) آهي، جنهنجي بزرگ سهري شري لکميچند پنهنجي خرچ تي ڇپرا ڇپائي اَڳوات پرچار ڪري ڇڏيو هو. اُتي ساڌو واسواڻي مشن وارن سان مڪاميلو ٿين جيڪي اُتي سنڌي سيکارڻ جا ڪلاس هلائيندا آهن. اُتي شري سنڌي ستسنگهه دربار آئسوسيئيشن ۽ شري سنڌي گرو سنگت سڀا آئسوسيئيشن طرفان، سنڌو يون ۽ راما هال ۾ ٻه اَهم بينڪون ٿيون. سڀا جي صدر شري سندر اگناٽيءُ، شريمتي سُهدرا آنند جي ڪتاب، جنهن تي ڪيس ڊاڪٽوريٽ مليل آهي، تنهنجو مهورت ڪيو. اُن ڪتاب ۾ هڪ سوال نامو هو جنهن ۾ اَهم ۽ اَڄ جي تصوير ظاهر ڪندڙ سوال پڇيل هئا ۽ اُن سوال نامي جي آڌار تي هن اُتي سروي ڪئي هئي جنهن جو نتيجو دل کي ٺيس پهچائيندڙ هو ۽ ترت اُپاءُ وٺڻ جو گهرو اَحساس پيدا ڪندڙ هو.
سوال هئا :-

١) اَوهان کي هتان جي مڪاني ماڻهن ۽ وڏن ماڻهن مان ناراضگيءَ جو اَحساس محسوس ٿئي ٿو؟

(٧١ سيڪڙو ها ۽ ٢٩ سيڪڙو نه)

٢) اَوهان کي هتان جي ماڻهن مان ڀيدي ورتاءُ جو اَحساس ٿي رهيو آهي؟
(٦٣ سيڪڙو ها ۽ ٣٧ سيڪڙو نه)

٣) اَوهان علاقائي ڀيد ڀاو محسوس ڪريو ٿا؟ (٥٧ سيڪڙو ها ٤٣ نه)

٤) آسان وٽ ڪارائتا يا آثرائتا اَڳوان آهن؟

(٩٧ سيڪڙو نه ۽ ٣ سيڪڙو ها)

٥) اَوهان کي لڳي ٿو ته اَسان جا اَڳوان علاقائي اَڳوانن سان ملي يڪجهت ڪري پاڻ کي ميان مٺو سڏائي شخصي مطلب پورا ڪري رهيا آهن؟
(٩٧ سيڪڙو ها، ٣ سيڪڙو نه)

٦) سنڌي اَڳوانن وٽ سنڌي جاتيءَ جي آئيندي لاءِ ڪا يوجنا آهي؟

(۳ سيڪڙو ها، ۹۷ سيڪڙو نه)

سنڌي ٻولي ڏانهن رُخ بابت سوالن جا جواب هن ريت مليا.

۱) اَوهان سنڌي ڀاشا ۾ ڳالهائيندا آهيو؟

(۳ سيڪڙو ها ۹۷ سيڪڙو نه)

۲) سنڌي دوست هڪ ٻئي ۾ سنڌي ڳالهائيندا آهن؟

(۱۴ سيڪڙو ها، ۸۲ سيڪڙو نه، باقي سيڪڙو گڏيل سڏيل)

۳) اَوهان کي سنڌي دوستن جو سنگ آهي؟

(۱۸ سيڪڙو ها، ۸۲ سيڪڙو نه)

۴) پنهنجا ٻار سنڌي سڪولن ۾ موڪليندا آهيو؟

(۸۸ سيڪڙو نه، ۱۲ سيڪڙو ها)

۵) سنڌي ٻوليءَ لاءِ ديوناگري اَپنائڻ گهرجي.

(۴۷ سيڪڙو ها ۵۳ سيڪڙو نه)

۶) سنڌين جي سڃاڻپ کي ڌڪ پهتو آهي

(۷۳ سيڪڙو ها ۲۷ سيڪڙو نه)

۷) اَوهان کي سنڌي هئڻ ۾ فخر آهي.

(۱۰۰ سيڪڙو ها ۰ سيڪڙو نه)

اُن بعد سڀا صدر سنڌي ٻولي، سنڌي سنسڪرتي سان لڳاو پيدا ڪرڻ لاءِ ۽ سنڌين جي پنهنجي اَلڳ هستي ۽ سڃاڻپ قائم ڪرڻ لاءِ هڪ رٿا تي زور ڏنو.

اَحمدآباد جي پرسان گانڌينگر ۾ 'اَڪشرڌام' مندر ۾ سيني جديد ماڌيمن جي مدد سان سوامي نارائڻ جي زندگيءَ کي طلسمي نموني درشايو ويو آهي. اُن طرز تي 'سنڌيت ڌام' برپا ڪيو وڃي جنهن ۾ سنڌ جي هزارن سالن جي سڀيتا، سنڌين جي نائڪن (Heros) بهادرن، سورمن، شاعرن، گايڪن ۽ هندستان ۾ اَچڻ بعد سنڌي جاتيءَ جي لاثاني ترقيءَ ۽ جدوجهد جو درشن ڪرائجي. اهو 'سنڌي ڌام' پيدا ڪري اَسان پنهنجي ايندڙ نسلن لاءِ هڪ بيبها

ورتو ڇڏي ويندا سين.“

گيرت ٻاپاڻي ورهاڱي بعد سنڌين جي ڏکدائڪ حالتن ۽ ساڳئي وقت بي نظير ترقي ۽ آتم وشواس جو بيان ڪيو ۽ سنڌي ليڊرن جي غلط نصيحتن تہ ”اوهان مڪاني ماڻهن سان جذب ٿي وڃو“ کي ٺڪرائي سنڌي ليکڪن ۽ ڪلاڪارن ۽ تعليم دانن ڪيئن سنڌين ۽ سنڌي جاتيءَ جي هستي قائم رکڻ ۾ پنهنجي جواني قربان ڪري ڇڏي اُنجو بيان ڪيو. هاڻي وري پنهنجي ئي ٻي رُخي ڪري جاتي وري سنڪٽ ۾ آهي جنهن مان جاتيءَ کي ڪڍڻ ۽ هن چئلينج کي منهن ڏيڻ لاءِ جوڳا اُپاءُ وٺڻ لاءِ نوجوانن ۽ اِسترين کي اَڳتي اَچڻ جو سڏ ڏنو.

حيدرآباد (دکن) بعد هو ناگپور پهتا جتي سنڌن سرگرمين جو بندوبست سيا جي جهوني جوڳيءَ شري ايسر ڪلياڻيءَ ڪيو هو. سنڌي ساهت سيا پاران ميڙ سنڌي گرلس اِسڪول ۾ رکيل هو. وقت جو سياپتي مشهور آزاديءَ جو سئناني شري روچيرام ٿانوائي هو ۽ هري دلگير مکيہ مهمان هو. ميڙ جو موضوع اَڳوات ئي مقرر ڪيل هو ’سنڌي جاتيءَ جي سڃاڻپ ۽ اُن جا اُپاءَ.‘ اِها ڳالهہ سيني قبولي تہ سنڌي جاتيءَ لاءِ وري اِمتحان جي گهڙي اَچي ويئي آهي. سنڌي جاتيءَ جي سڃاڻپ جو سنڪٽ گهرو ٿيندو پيو وڃي. جنهن کي منهن ڏيڻ لاءِ ٦ سوتري پروگرام تيار ڪيو ويو.

١) سنڌي ٻوليءَ کي گهرن ۾ وري وسائجي ۽ گهرن ۾ سنڌي ٻوليءَ جو واهپو ٿيڻ کپي.

٢) پنهنجين ريتن، رسمن ۽ پرمپرائن کي سنڀالي رکون.

٣) سنڌي ڏڻ-وار ملهايون.

٤) سنڌي ڪتاب، اَخبارون ۽ ڪئسيٽون خريد ڪريون.

٥) مٽي مائٽي سنڌين ۾ ڪريون.

٦) سنڌي ناٽڪ- سنگيت جي پروگرامن کي همٿايون.

شري روچيرام ٿانواڻي ٽورنٽو انٽرراشٽري سميلن جو احوال پڻ ڏنو ۽ هري دلگير زباني ڪلچر تي زور ڏنو.

ناگپور بعد ڀوپال- بيراگڙهہ جو دؤرو ڪيو ويو. سالن کان سڀا جي ڪاروباري ميمبر شري صابو ريجهواڻي ۽ شري جهمون چگاڻي سان گڏجي هو بئراگڙهہ سنت هردارام نگر پهتا. اُتي سنت هردارام جو درشن ڪرڻ بعد ساڌو واسواڻي اِسڪول ۽ ڪاليج اختياري وارن سان ملاقات ۾ اِهو ظاهر ٿيو تہ هتي پڻ سنڌي ٻوليءَ ۽ تعليم جي حالت ڀوڳي پئجي ويئي هئي. شام جو ڀوپال جي سنڌو ڀون ۾ ميڙ ٿيو جتي سڀا جي صدر سندر اَگناڻيءَ چيو، ”آسان اَڄ سڄو ڏينهن سنڌين جي نگر ۾ گهميا آهيون. جڏهن سنڌ جي ڪنهن حصي ۾ هئاسين پر اُتي پڻ سنڌي ٻوليءَ جي پڙهائي جو ڪو بندوبست ڪونهي. اُن کان وڌيڪ ڏکدائڪ ڳالهہ ڪهڙي ٿي سگهي ٿي؟“

شري ڪيرت ٻاٻاڻي چيو تہ ”سنڌي جاتيءَ جي سپوتن جي اَٽڪ محنت ۽ زبردست هلچل بعد سرڪار تہ پنهنجي سنوڌان ۾ سنڌي ٻوليءَ کي سورهن سالن بعد تسليم ڪيو پر سنڌي خود اَڄ سنڌي ٻوليءَ کي پنهنجن گهرن ۾ تسليم ڪرڻ لاءِ تيار نہ آهن. هن دانهن ڪئي تہ ڪابہ جاتي پنهنجي ماتر ڀاشا کي ”طلاق“ کانہ ڏيندي آهي.“

ڀوپال بعد اُجين ۾ سڀا جا ميڙ رکيا ويا. اُجين ۾ پبلڪ ميڙ سنڌي ساهتي پنچائت ۽ ٻين سنسٿائن جي سهڪار سان سنڌي ڌرمشالا ۾ گهرايو ويو هو. شري نانڪرام مولچنداڻي وقت جو سڀاپتي ۽ شري شوو ڪوٽواڻي (ايم. ايل. اي) مکيہ مهمان هو. شري ڪوٽواڻي اُتان جي حالتن جي ڄاڻ ڏني. سنڌين ۾ ايڪتا جي ڪمي ۽ سماج ڪاريہ لاءِ وقت جي ڪميءَ جو ذڪر ڪيو. سڀا جي صدر چيو تہ سڀا نئون رت آڻڻ لاءِ ڪوشش ڪري رهي آهي ۽ سڀا کي پڻ سرگرم نوجوانن جي شيوائن جي تمام گهڻي گُهرج آهي. شري ڪيرت

ھاھاڻيءَ چيو ته ”جيئن اَڳي سنڌي واپاري پنھنجي ڪمائيءَ جو ڪُجھه حصو ’ڌرمائو‘ ڪارڻ لاءِ رکندا ھئا، ھاڻي سنڌي جاتيءَ جي ھستي بچائڻ لاءِ ڪمائيءَ جو ڪُجھه حصو جاتيءَ جي سيٽڪ وڪاس لاءِ رکن.“

ڀوپال بعد اِندور جو دؤرو ٿيو. اُتي شري ڪرشن ڪٽواڻي اِنڊين اِنسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجيءَ جي اِندور چيپٽر پاران رکيو ھو. ميڙ ۾ اِندور جا ڪافي معزز شخص موجود ھئا. سڀا جي صدر شري سندر اَڳناڻيءَ چيو ته، ”سڪم ۾ ڀوٽين لاءِ پارليامينٽ ۾ ھڪ جڳھه (Reserve) مقرر ٿيل آھي پر سنڌي جاتيءَ جو اَلھه واھي! جيڪي سنڌي لوڪ سڀا يا راڄيه سڀا تي چونڊجي ٿا اچن اُنھن تي چڻ ڪنھن قسم جو منھن تي تالو لڳل آھي ته ھو سنڌيت بابت نه ڳالھائيندا. سنڌين جي وڏي ۾ وڏي ڪمزوري سياسي طاقت کان محروميت آھي.“

شري ڪيرت ھاھاڻيءَ چيو ته ”سنڌين ڪي شڪتيءَ (Will) پئدا ڪرڻ جي ضرورت آھي. اَڇا شڪتي سان آسان ڪي سنڌي جاتي ڪي جيئرو رکڻو آھي. اِھا اِڇا شڪتي پيدا ٿي ته رستا پاڻھي کلي پوندا. پھرين پاڻ سان ڪمٽمينٽ پيدا ڪرڻي آھي، پاڻ ۾ وشواس پيدا ڪرڻو آھي. سڀ ڳالھيون پوءِ خود بخود ٿي وينديون.“

١٦ مارچ تي آخر ۾ سڀا جو صدر ۽ اَڳيون صدر اُلھاسنگر پھتا. شام جو روٽري ڀون ۾ سڀا جي سيڪريٽري شري ھري پنڪج شھر جي معزز شخصن، اَديبن، پترڪارن، تعليمدانن ۽ سماج شيوڪن جو ميڙ رکيو. ميڙ جي صدارت شري اَرجن سڪايل ڪئي ۽ مکيه مھمان ھو نوتنداس خوبچنداڻي. خيالن جي دلچسپ ڏيوڻ ڏيڻ تي ۽ آخر ۾ اَرجن سڪايل راشٽر ڀاشا پرچار سمتيءَ جي طرز تي راتري پاٺشالائون ۽ سنڌي ڪلاس ھلائڻ جي رٿ ڏني.

اِئين سڀا جي نئين صدر شري سُندر اَڳناڻي ۽ سڀا جي اَڳين صدر شري ڪيرت ھاھاڻي جي تال ميل سان ۽ اَلڳه اَلڳه

مرڪزن مان مليل جائزي (Feedback) جي آڌار تي سڀا نوان رُخ اَپنائڻ جا پروگرام طئہ ڪيا.

۳ جون ۱۹۹۸ ڀانڪر هال ۾ سڀا پاران چيٽي چنڊ جو پروگرام ملهايو ويو. هن سال سڀا پاران ساليانا قومي اِنعام هيٺئين ءِ ريت ڏنا ويا.

- ڊاڪٽر نارائڻ ڀارتي- سنڌي لوڪ ساهت جي کيتر ۾ يوگدان لاءِ.
- شريمتي راڻي ڪرنا کي ڀارتيہ ڪلاسيڪل نرتيہ ۾ يوگدان لاءِ.
- شري واسديو سنڌو ڀارتيءَ کي سنڌيت جي شيوائن لاءِ.
- شريمتي سپنا جيسواڻيءَ کي سماج شيوا لاءِ.

شري ايشور آنچل جو ساهت اَڪادمي اِنعام ملڻ تي سنمان ڪيو ويو. سهيوگہ فائونڊيشن ۽ ناري گوپي. گرسهاڻي چئريٽيبل ٽرسٽ پاران پڻ متين شخصن کي اِنعام ڏنا ويا. موقعي تي شري .گهنشام واسواڻي، ڪاجل چنديراماڻي ۽ لتا ڀڳتاڻيءَ سنگيت جو پروگرام پيش ڪيو ۽ شريمتيءَ راڻي ڪرنا نرتيہ جو اِسم پيش ڪيو. مکيہ مهمان هو ڀارت سرڪار جو وزير شري رام جيٺملاڻي ۽ صدارت سڀا جي صدر سُندر اَگناڻيءَ ڪئي.

سڀا جي سهاري هيٺ ٦ جون ۹۸ پمپريءَ ۾ سڀا جي مهلا وڀاڳہ جي چيئر پرسن شريمتي هيملتا بجاج جي جاکوڙ سان رچايل سنڌي لاڏن جي هڪ سترنگي شام پمپريءَ جي آڏواڻي ڌرمشالا ۾ ملهائي ويئي. هيءُ پروگرام پيش ڪيو، سنڌونگر مان ديپڪ شرما ۽ ديا ڪورجي جي پارٽي ۽ اَحمدآباد مان پون ماٽا جي پارٽي ۽ پمپريءَ مان نيلو شرما جي پارٽيءَ، هن موقعي تي سڀا جو صدر سندر اَگناڻي، شري ڪيرت ٻاٻاڻي، شري گوبند مالهي ۽ مکيہ مهمان طور شري بنسيلمل طوطلاڻي حاضر رهيا. هن پروگرام جو سنچالن پشپا مالهيءَ من موهيندڙ اَنوکي اَنداز سان ڪيو.

اِندور ۾ ۳۱ نومبر ۱۹۹۸ تي ٻارهون اَکل ڀارت سنڌي ناٽڪ

مها اُتسوتيو. اِهو اُتسو آکل ڀارت سيا ۽ اِنڊين اِنسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي جي اِنڊور چئپٽر جي ڳڏيل ٻئنر هيٺ ٿيو. هن اُتسو ۾ ڪُل ڇهن ناٽڪ گروپن حصو ورتو.

١- ناگپور جي سنسٿا ''سنڌڙي'' پيش ڪيو. ''سڄڻ دير ڪئي ايندي'' هدايتڪار هريش آئلداساڻي.

٢- اَحمدآباد جي ''ڪلاڪار منڊل'' پيش ڪيو، ''سماج شيوڪ''، هدايتڪار چندر ساوناڻي.

٣- جئپور جي سنسٿا ''سنڌيت'' پيش ڪيو، ''سچ ڇا آهي؟'' هدايتڪار سُريش سنڌو.

٤- بمبئي- سنڌو ڪلا مندر پاران ''سچ ڇا آهي؟'' هدايتڪار جولي تيجواڻي.

٥- ناگپور سنڌي ڪلا سنگم پاران، ''رام اَڃا بنواس ۾ آهي'' هدايتڪار سندر ٻٽاڻي.

٦- دهلي: سنڌي ڪلا سنگم پاران ''گرائونڊ فلور'' هدايتڪار گهنشام آسواڻي.

هن موقعي تي سندر اَگناڻيءَ جي ڪارٽونن جي ڪتاب 'ڀيو ڀاسو' ۽ لڪمي ڪلاڻيءَ جي 'ڪاڪ طوطا' جو مهورت ڪيو ويو.

١٩٩٩ ٢٧، ٢٨ مارچ سيا جو سورهون سيمينار تي ناگپور ۾ ملهايو ويو. ميزبان هئا ناگپور جي سنڌي ساهت سيا جا ساٿي. هن اُتسو جو مهورت ناگپور جي اَخبار ''هتواد'' جي سمپادڪ شري بنواري لعل پروهت ڪيو. پهرين بيٺڪ جي صدارت ڊاڪٽر ڪملا گوڪلاڻيءَ ڪئي ۽ ڊاڪٽر پرسي گدواڻيءَ مقالو پڙهيو جنهنجو وشيه هو، ''سنڌي ٻوليءَ جو آئينده، ڀاشا وگيانيءَ جي نظر ۾'' ٻيو پيپر باندرا جي پرنسيپال ڊاڪٽر سُيدرا آنند پڙهيو، اُن جو وشيه هو، ''اَڄ جا مسئلا ۽ ڪي سجهاءَ''. هن مقالي ۾ جيسلمير جو دلڪش بيان ڪيل هو ۽ هر ڪنهن پئي چاهيو تہ ايندڙ سيمينار جيسلمير ۾ ٿئي!

شري اَرجن حاسد جي صدارت هيٺ بيٺڪ ۾ ڊاڪٽر ستيش روهڙا مقالو پڙهيو ”سنڌي اَدب ۾ رواجي پڙهي جو سوال.“

چوٿين ۽ آخري بيٺڪ جي صدارت ناگپور جي ليکڪ ناري پدم ڪئي، جنهن ۾ شري پريم پرڪاش پنهنجن مقالو پڙهيو جنهن جو موضوع هو، ”۱۹۸۰ کانپوءِ وارو سنڌي اَدب، سنڌي زندگيءَ جي کيترو ويجهو آهي.“

سڀني بيٺڪن ۾ جدا جدا شهرن مان آيل سؤ ڊيليگيٽن ۽ مڪاني ليکڪن گهڻي دلچسپي ورتي ۽ ڪن خاص ليکڪن بحث ۾ سرگرم ڀاڱو ورتو. پنهي ڏينهن تي شام جو وندر جو پروگرام رکيو ويو. پهرين شام مشاعرو هو. صدارت شري اَرجن حاسد ڪئي ۽ سنچالن ڊاڪٽر ڪملا گوڪلاڻيءَ ڪيو. ٻئين شام تي ڪلچرل پروگرام رکيو ويو جنهن ۾ ناگپور جي اَيلاشا اَرناڻي، سڌا ڀاڳچنداڻي ۽ جئپور جي دويا راءِ سنگهاڻي نرتيه جا اسم پيش ڪيا. تنهن بعد سنگيت جي محفل تي جنهن ۾ کيترن غير سنڌي ڪلاڪارن سنڌي گيت ڳائي داد حاصل ڪيو ۽ بعد ۾ مڪاني سنڌي ڳائيندڙن دلڪش پروگرام پيش ڪيو. اِهو سيمينار شري ايسر ڪلياڻي، شري لڇمڻداس بجاج ۽ سندن ساٿين جي اڻٿڪ محنت جو نتيجو هو.

سال ۱۹۹۹ ۾ سڀا پاران ساليانا هيٺيان انعام ڏنا ويا.

- شري واسديو نرمل - ساهت جي کيتر ۾ يوگدان.
- شري وشوامتر واسواڻي-چترڪلا جي کيتر ۾ يوگدان.
- شري روچيرام کانواڻي - سنڌيت جي ڀلائي جي کيتر ۾ يوگدان
- ڪُماري تلسي ڪي نوتاڻي- تعليم جي کيتر ۾ يوگدان.

★ ★ ★

تيرهون اَکل ڀارت ناٽڪ مها اُتسو سڀا پاران ڀوپال ۾ ۹-۱۰-۱۱ آڪٽوبر ۱۹۹۹ تي مڌيه پرديش جي سنڌي سانسڪرتڪ منڊل سان گڏجي ڪيو ويو. هيءُ اُتسو سڀا جي سرگرم سدا حيات

پُشپا مالهيءَ جي ياد کي سمرپت ڪيو ويو. هيءُ پروگرام ڀوپال جي رويندر ڀون ۾ ٿيو جنهنجو مهورت بمبئي جي مشهور ڪئيسٽ ڪمپني ٽپس جي مالڪ شري رميش ٽوئنراڻيءَ ڪيو.

هن ناٽڪ اُتسوَ ۾ ۹ آڪٽوبر تي ناٽڪ پيش ڪيا ويا :

- 'سنڌيت' جئپور پاران ناٽڪ 'رشتا آهن، رشتن جو ڇا...' هدايتڪار- سُريش سنڌو.
- 'سنڌو ڪلا سنگم'- دهليءَ پاران، 'سسن جو سميلن.' هدايتڪار شريمتي منجو آسواڻي.

۱۰ آڪٽوبر تي چار ناٽڪ ٿيا.

- 'سنڌو' سنسٿا ڀوپال- 'ساهه تي کهڙو ڀروسو'- هدايتڪار- اَشوڪ بولاڻي.
- مڌيه پرديش سانسڪرتڪ منڊل- ڀوپال. 'نيتا شيوڪرام' هدايتڪار- راڪيش ڪُمار پنجواڻي.
- سنڌي رنگ منچ، بمبئي- 'چيٽي چنڊ' هدايتڪار- نيرو آسراڻي.
- 'سنڌڙي يوٿ ونگ' ناگپور- 'سوَ سال پوءِ' هدايتڪار. هريش مائيداساڻي.

۱۱- آڪٽوبر تي ٽي ناٽڪ پيش ڪيا ويا :

- ناٽيه ڪنور- آديپور 'پيريءَ جو توشو' هدايتڪار- هري ميراڻي.
- سنڌو ڪلا سنگم ناگپور، ''گهوٽ گم، زال پريشان'' هدايتڪار- اَشوڪ جيسواڻي.
- سنڌي ڊراما ورڪشاپ اَحمدآباد 'زلزلو' هدايتڪار ديپڪ چاند.

★ ★ ★

سال 2000 ۾ 30 اَپريل تي جئپور جي رويندر منچ تي ''سهڻا سنڌي'' نالي سان آڪل ڀارت سنڌي ٻولي ءَ ساهت سڀا جو سالياني جلسو ملهايو ويو جنهن ۾ سڀا پاران جدا جدا کيترن ۾ ظاهر ڪيل اِنعام

ڏنا ويا. مکيہ مهمان راجستان جو گورنر شري انشو مان سنگهہ هو.
- ڊاڪٽر پريم پرڪاش- ساهت کيتر ۾ يوگدان.
- شري مهيش چندر- سنگيت جي کيتر ۾ يوگدان.
- گهنشام آسواڻي- ناٽڪ کيتر ۾ يوگدان .
- پوپٽي هيرانندڻي- سنڌي ٻوليءَ جي شيوا ۾.
- شري صاحب ٻجاڻي- سنڌيت جي کيتر ۾ شيوا ۽ يوگدان.
- شريمتي درگا ٽاوراڻي -اِستري کيتر ۾ يوگدان
هن موقعي تي انيلا سُندر جي نرتيہ جو پروگرام ۽ مهيش چندر جي سنگيت جو پروگرام پيش ڪيو ويو.

★ ★ ★

سال ۲۰۰۱ مارچ ۲۸، ۲۹ تي اکل ڀارت سيا جو ۱۷ سيمينار مرڪزي راشٽريہ سنڌي ٻولي وڪاس پريشد جي مدد سان اجمير جي پرسان 'پُشڪر' سندر تيرٿ اِستان تي ڪيو ويو. هيءُ سيمينار سدا حيات شري گوبند مالهيءَ جي يادگيريءَ ۾ ڪيو ويو هو. هن سيمينار جو مهورت ديانند سرسوتي مها وديالیہ جي ڪُلپتيءَ ڪيو ۽ خاص مهمان راجستان اڪاڊميءَ جو اڳيون صدر هو جنهن چيو تہ ''ليکڪ کي اُن طبقي جو آواز بڻجڻو پوندو جو اڄ بي آواز آهي.'' پهرين بيٺڪ جي صدارت ڪئي ڊاڪٽر ستيش روهڙا ۽ مقالو پڙهيو ڊاڪٽر ڪنعيالعل کيلواڻيءَ، 'آزاديءَ بعد سنڌي ساهت ۾ مُکيہ ڌارائون'. ٻيون مقالو پروفيسر جڳديش لڇاڻيءَ جو لکيل شري هيري ٺڪر پيش ڪيو، 'ورهاڱي بعد ڀارت ۽ سنڌ جي سنڌي ساهت ۾ هڪجهڙايون ۽ علحدگيون.'' ٻيءَ ڏينهن تي شري لکمي کلاڻيءَ جي صدارت هيٺ شري ٻلديو مٽلاڻيءَ مقالو پڙهيو- ''سنڌي ساهت ۾ دُرگهٽنا جا عناسر'' شري ٺاڪر چاولا جي صدارت هيٺ لڇمڻ ڪومل مقالو پڙهيو، ''ورهاڱي بعد ڀارت ۾ سنڌي جاتيءَ مٽان، صوفي مت بدران الڳ الڳ متن جي اثر سبب سنڌيت جي وجود کي

خطرو ۽ سنڌي اَديب جو اُن ۾ رول' هن موقعي تي نئين ٿهي جي ليکڪن لاءِ اَلڳ بحث جو بندوبست ڪيو ويو جن ۾ سنڌي ٻوليءَ جي اُپرندڙ ليکڪن جي اَڻسُنِ اِرادن ۽ خوابن جو ذڪر ٿيو. هن موقعي تي سنڌ جا سنڌي مَنور لغاري، الطاف ميمڻ ۽ زاهد مقدوم پڻ دهليءَ جي پترڪار شري گهنشام هوتو ملاڻيءَ سان گڏ اَچي شامل ٿيا.

★ ★ ★

سال ۲۰۰۲، ۲۷ اَپريل تي ڀوپال جي سن سٽيءَ ۾ سڀا جو اِنعامي جلسو ٿيو. هن موقعي تي مکيہ مهمان هو مڌيہ پرديش جو مکيہ منتري شري دگوجيہ سنگهہ. هيءُ جلسو مڌيہ پرديش سنڌي ساهت اڪادميءَ جي سهيوگہ سان ڪيو ويو هو. هن جلسي ۾ دگوجيہ سنگهہ هٿان سڀا جا ساليانا قومي اِنعام ڏياريا ويا.

- ڊاڪٽر ستيش روهڙا- ساهت جي کيتر ۾ يوگدان.
- شري گهنشام واسواڻي- سنڌي سنگيت جي کيتر ۾ يوگدان.
- شري رميش مهتا- ناٽڪ جي کيتر ۾ يوگدان.
- ڪيرت ٻاٻاڻي- سنڌي ٻوليءَ لاءِ يوگدان.
- شيام رام رڪياڻي- پترڪاريءَ ۾ يوگدان.
- چندر ساوناڻي. سنڌيت ۾ يوگدان
- ديو ناٿاڻي- تعليم ۾ يوگدان.
- ڍولڻ راهي- نارائڻ شيام آوارڊ.
- هيما گُرسهاڻي - ٻال ڪلاڪار آوارڊ.
- ڪانتا ڪٽوريا- اِستري کيتر ۾ يوگدان

هن موقعي تي شري گهنشام واسواڻيءَ جي سنگيت ۽ مينا گُرسهاڻيءَ جي نرتيہ ۽ ڍولڻ راهيءَ جي پروگرام پڻ رنگہ لڳايو. هن

پروگرام کي ڪامياب ڪرڻ لاءِ شري صابو ريجهواڻي ۽ پوپال جي ساٿين گهڻو پاڻ پتوڙيو ۽ پروگرام کي يادگار بڻايو.

اَرڙهون اَکل ڀارت سنڌي ليکڪ سيمينار ٢٧-٢٨ جولاءِ ٢٠٠٢ تي مڌيه پرديش جي خوبصورت هل اِسٽيشن پنچ مڙهيءَ ۾ ٿيو. هن سيمينار جي خصوصيت اِها هئي تہ هن سيمينار ۾ نئين ٽهيءَ جي ليکڪن پڻ شرڪت ڪئي. سيمينار جو مهورت ڊاڪٽر موتي پرڪاش ڪيو ۽ ٽن عالمن، ڊاڪٽر ستيش روهڙا، پروفيسر هيرو شيوڪاڻي ۽ شري اَرجن حاسد جدا جدا وشين تي پيپر پڙهيا ۽ اُنهن تي ڪليل بحث ٿيو. هر سال جيان مشاعرو پڻ ٿيو جنهن جي صدارت شري اَرجن حاسد ڪئي. هيءُ سيمينار مڌيه پرديش جي سنڌي اَڪاڊميءَ جي مدد سان ٿيو ۽ سيڪريٽري صابو ريجهواڻيءَ جي سهيوگ جو نتيجو هو.

هن موقعي تي ليکڪن جي ڪنوينشن ۾ شري سندر اَگناڻيءَ کي اينڊڙ ٽن سالن لاءِ يڪراءِ سڀا جو پرڌان چونڊيو ويو.

٢٠٠٣ سنڌي گيتڪارن ۽ سنگيتڪارن کي همٿائڻ لاءِ سنڌي سنگيت جي عاليشان پرمپرا کي قائم رکڻ لاءِ سڀا پاران ڀهريون دفعو ١٨، ١٩ جنوري ٢٠٠٣ تي ناگپور ۾، اُتان جي مڪاني سنسٿا سنڌي ساهت سڀا سان گڏجي ڀهريون سنگيت اُتسو ملهايو ويو. اُتسو جو ڪنوينر شري گهنشام واسواڻي هو. هن ٻن ڏينهن جي سنگيت اُتسو ۾ جن ڪلاڪارن ڀهرو ورتو اُهي هئا ڪاجل چنديراماڻي، دليپ لعلواڻي، پرتاپ تنواڻي، گريش ساڌواڻي، نٿن‌راج، کيمچند ساولاڻي، ڇايا وانکيڙي ۽ گهنشام واسواڻي. هن اُتسو کي ڪامياب بڻائڻ لاءِ شري ايسر ڪلياڻي ۽ شري گيان چاولا جو سهيوگ ساراهہ لائق هو.

سڀا جو ساليانو اِنعامي جلسو ١٦ فيبروري ٢٠٠٣ ۾ ڪلڪتي ۾ رکيو ويو. اهو جلسو سڀا جي ڪاروباري ڪاميٽيءَ جي ميمبر

شريمتي دُرگا ٽاوراڻي ۽ ڪلڪتي جي سنسٿا سنڌو فائونڊيشن جي مدد سان ڪيو ويو. اِنعام سنڌين جي روحاني رهبر دادا جشن واسواڻي جي هٿان ڏياريا ويا.

-ڊاڪٽر موتيلعل جوتواڻي- ساهت کيتر ۾ يوگدان لاءِ

- ڪاجل چنديراماڻي- سنڌي سنگيت جي کيتر ۾ يوگدان لاءِ

- ڊاڪٽر پرسو گدواڻي- سنڌي ٻوليءَ جي کيتر ۾ يوگدان لاءِ

- سريچند ماکيجا- اداڪاري جي کيتر ۾ يوگدان لاءِ

- رام بخشاڻي- سنڌين جي هلچل يوگدان لاءِ

- شريڪانت ’صدف‘- اُسرندڙ شاعر-

- هيمنت ڪُمار ٽولاڻي- سنڌي تعليم ۾ يوگدان لاءِ

- پريم ٽولاڻي- اخبار نويسيءَ جي کيتر ۾ يوگدان لاءِ

- ڊاڪٽر اِندرا آهوجا- برک اِستري

- ڪُماري سونو چوڌري- نرتيه جي کيتر ۾ يوگدان لاءِ

هن موقعي تي وندر جو پروگرام پڻ رکيو ويو جنهن ۾ ڪاجل چنديراماڻي، سونو چوڌري ۽ سريچند ماکيجا ڀرو ورتو. هن موقعي تي شري ڪيرت ٻاٻاڻي ۽ سڀا جي صدر شري سُندر اگناڻيءَ جو پڻ سواگت ڪيو ويو.

سڀا طرفان ۱، ۲ مارچ ۲۰۰۳ تي احمدآباد جي ٽئگور هال ۾ چوڏهون اکل ڀارت سنڌي ناٽڪ اُتسو رکيو ويو. سنڌو ڪلاڪار منڊل جي سهڪار سان هيءُ ٻن ڏينهن جو ناٽڪ اُتسو تمام ڪامياب ويو. ڪُل ڇهن ناٽڪ گروپن ڀرو ورتو. (۱) رنگ سمهوهه (ڀوپال) (۲) سنڌيت (ڄئپور) (۳) سنڌو ڪلا منڊر (بمبئي) (۴) ناٽيه ڪنور (آديپور) (۵) سنڌو ڪلا سنگم (دهلي) ۽ (۶) سنڌڙي (ناگپور). سنڌي اصلوڪن ناٽڪن کي همٿائڻ لاءِ اُنهن جي هدايتڪارن کي ۵۰۰ روپيه خاص انعام ڏنو ويو. هن موقعي تي گجرات سنڌي

اڪادميءَ پاران ايس. پي. مينگهاڻي ۽ سريچند ماڪيجا جو سنمان ڪيو ويو. پروگرام کي ڪامياب بڻائڻ لاءِ شري چندر ساوناڻيءَ اَڻٿڪ محنت ڪئي هئي.

سڀا طرفان ١١-١٢ آڪٽوبر ٢٠٠٣ تي راشٽريہ سنڌي ڀاشا وڪاس پريشد جي مالي مدد سان ۽ مڌيہ پرديش سنڌي ساهت اَڪادميءَ جي سهيوگہ سان کاجوراهو ۾ ١٩ اَکل ڀارت سنڌي ليکڪ سيمينار ڪيو ويو. هن سيمينار ۾ اَٽڪل ٦٠ ليکڪن حصو ورتو. ٻہ پيپر پڙهيا ويا ۽ چار بحث جا وشيہ رکيا ويا. بحث شروع ڪرڻ وارن کي پڻ اَڳواٽ تياري ڪرڻ لاءِ چيو ويو. هن موقعي تي مشاعرو پڻ ڪيو ويو ۽ هن سيمينار جو سنچالن ڪيو ڊاڪٽر پريم پرڪاش.

سنڌي لوڪ نرتيہ کي لوڪ پريہ بڻائڻ ۽ پرمپرا کي قائم رکڻ جي خيال سان جئپور ۾ ٨،٩ نومبر جئپور جي کُليل شاهي منچ تي لوڪ نرتيہ اُتسو جو بندوبست ڪيو ويو. هن موقعي تي سنڌين جي مشهور ڊانسر اَنيلا سندر هڪ هفتو مڪاني ڇوڪرن/ ڇوڪرين لاءِ ورڪشاپ هلايو ۽ ڪيترا ئي نرتيہ جا اِسم اُنهن کان تيار ڪرائي بخوبيءَ پيش ڪيا. پروگرام تمام ڪامياب ويو.

———————— ★ —— ★ —— ★ ————————

٢٠٠٤ ،٤ ،٥ ،٦ جنوري تي پندرهون اکل ڀارت سنڌي ناٽڪ اُتسو ناگپور ۾ ٿيو.

سڀا پاران اَنعامي جلسو ٢٢ اپريل ٢٠٠٤ تي سهيوگہ فائونڊيشن جي مدد سان بمبئيءَ سينٽ اَينڊروز آڊيٽوريم ۾ ڪيو ويو. موقعي جو مکيہ مهمان فلم جڳت جو مشهور هدايتڪار شري گووند نهلاڻي هو. هيٺين شخصيتن کي اِنعامن سان نوازيو ويو.

- شري مُرليڌر جيٽلي (دهلي) ساهتيہ جي کيتر ۾ يوگدان لاءِ؛
- دُشينت ڪُمار آهوجا- سنگيت جي کيتر ۾ يوگدان لاءِ.
- گوپال پنجواڻي- ناٽڪ ۾ يوگدان لاءِ.

- اِنڊين اِنسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي- سنڌي ٻوليءَ جي کيتر ۾ يوگدان لاءِ
- رام بخشاڻي (ڊبئي) - سنڌيت جي واڌاري لاءِ.
- سُپريا ملتاني نرتيہ جي کيتر ۾ يوگدان لاءِ.
- ڪشن ورياڻي - سنڌي اَخبار نويسءَ ۾ يوگدان لاءِ.
- آشا چاند - برک استري.
- شري سيتلداس ٻالاڻي- تعليم جي کيتر ۾ يوگدان لاءِ

هن موقعي تي شري ايل. ڪي. آڏواڻيءَ کي ٽرافي ۽ شري چندر منگھناڻيءَ کي 'سنڌي سپوت' سنمان ۽ ۵۱۰۰۰ روپيہ ڏنا ويا ۽ شري هيرو ٺڪر کي ساهت آڪادمي اِنعام ملڻ تي، سندس سنمان ڪيو ويو.

نومبر ۲۰۰۴ تي مڌيہ پرديش جي دلڪش تاريخي شهر ۽ هل اِسٽيشن مانڊو ۾ ويھون ليکڪ سيمينار ٿيو. سيمينار ۾ اَٽڪل ۵۰ ليکڪن ڀرو ورتو. وشيہ هو سنڌيءَ جي اَلڳ اَلڳ هنڌن ۾ گذريل ڏهن سالن جو ليکو چوکو. شري واسديو موهي ۽ ٻين پيپر پڙهيا جن تي دلچسپ بحث ٿيو. هن موقعي تي ليکڪن سان گڏ خاص نيند ڊيئي ڪلاڪارن کي پڻ گھرايو ويو هو. اَنيلا سندر، گريش ساڌواڻي ۽ روپ گيهاڻيءَ دستوري ٻئنڪن بعد رات جو خوب رنگ جمايو ۽ پريم پرڪاش جي ساڻين هڪ ناٽڪ پڻ پيش ڪيو. جيڪو بنا اِسٽيج ۽ بنا ڊريسز جي هڪ اَنوکو آزمودو هو.

★ ★ ★

ٽيون آل اِنڊيا سنڌي ڊانس اُتسو ۳۱ ڊسمبر ۲۰۰۴ ۽ ۱ جنوري ۲۰۰۵ تي ناگپور جي سنستا ''سنڌڙي'' جي سهڪار سان ٿيو.

سِيا جو ۲۰۰۵ انعامي جلسو ۳۰ اپريل تي دهليءَ ۾ چنميا آڊيٽوريم ۾ ٿيو. موقعي جو مکيہ مهمان ڀارت جو اَڳوڻو وزير - اي-

اعظم شري. آءِ. ڪي. گجرال هو. موقعي جو معزز مهمان هو هانگ ڪانگ کان آيل شري نوتن تولاڻي ۽ سڀا جو چيف پئٽرن شري ڪيرت ٻاٻاڻي. هينين معزز شخصيتن کي آءِ. ڪي. گجرال جي هٿان اِنعامن سان نوازيو ويو.

- پروفيسر هيرو شيوڪاڻي (بمبئي) ساهت کيتر ۾ يوگدان لاءِ.
- شري اُتم- تلريجا- (دهلي)- ناٽڪ کيتر ۾ يوگدان لاءِ.
- مسز جيا وڌاڻي (دهلي) سنگيت جي کيتر ۾ يوگدان لاءِ.
- شري- رام چينملاڻي (دهلي) سنڌي ٻولي لاءِ.
- شري پريتم ورياڻي (آديپور) سنڌي تعليم لاءِ.
- شري هيرو هنگوراڻي، (بمبئي)- چترڪلا جي کيتر ۾ يوگدان لاءِ.
(شري جئرام روپاڻي، (بمبئي) - سنڌيت جي کيتر ۾ يوگدان لاءِ.
- شريمتي سُڌا ڀاڳچنداڻي (ناگپور)- نرتيه کيتر ۾ يوگدان لاءِ.
- شري منگهارام سپاهيملاڻي (بمبئي)- اخبار نوسيءَ ۾ يوگدان لاءِ.

هن سال کان سنڌ مان ڪنهن برک اديب کي ’سنڌي اديب اوارڊ‘ ڏيئي سنمان ڪرڻ ۽ اوارڊ ڏيڻ جي شروعات ڪئي ويئي ۽ اِها شروعات ڪئي ويئي سنڌ جي ڏاهي بزرگ مسٽر محمد اِبراهيم جويو سان، جيڪو پنهنجي ٩١ سالن جي عُمر جي باوجود سنڌ (پاڪستان) کان خاص دهليءَ آيل هو. کيس ٢٥٠٠٠ هزار روپيه اِنعام ڏنو ويو.

سڀا پاران هندستان جي گُلابي شهر جئپور ۾ راشٽريه سنڌي ٻولي وڪاس پريشد جي سهڪار سان ليڪ سيمينار ٣٠ سيپٽمبر ١-٢ آڪٽوبر ٢٠٠٥ تي ڀارت-پاڪ سنڌي ليڪ سيمينار ڪوٺايو ويو. هن سيمينار ۾ سنڌ جي مشهور ليکڪن شاعرن ۽ دانشورن ۽ هندستان جي ٦٠ کان مٿي ليکڪن شاعرن ڀرو ورتو. ورهاڱي بعد ڀريون دفعو هندستان ۾ ٻنهي طرفن جي سنڌي اديبن جا گنڀيرتا

سان بحث ٿيا ۽ خيالن جي ڏي وٺ ٿي. ڏي- وٺ گھٽو ڪري اَدب جي اَلڳ اَلڳ شاخن جي جائزي ڪي ڪٽي ٿي پر بحثن مان ٻنهي ملڪن جي سنڌي اَدب جي رُحجانن ۽ ڏارائن جو اَندازو مليو ۽ شخصي سطح تي دوستيءَ ۽ ڀائيچاري جا ناتا پُختا ٿيا. هن موقعي تي هڪ رات جئپور جي 'چوکي ڍاني' ۾ جتي راجستاني ڪلچر ڪي Show Case ڪيو ويندو آهي، ماني کئي ويئي ۽ مانيءَ کان اَڳ اَنوکي ماحول ۾ هڪ يادگار هند ۽ سنڌ جي شاعرن جو گڏيل مشاعرو ٿيو. جئپور جي نالو سنستا هڪ شام ڪلچرل پروگرام پڻ رکيو جنهن ۾ سنڌ جي فنڪارن پنهنجي فن جو مظاهرو ڪيو ۽ هڪ اَمٽ ڇاپ ڇڏي.

★ ★ ★

٢٠٠٦ سيا جو اِنعامي جلسو ١٢ ميءَ تي اَحمدآباد جي ٺاڪر ڀائي ڏيسائي هال ۾ ٿيو. مکيہ مهمان گُجرات راجيہ جو گورنر شري نول ڪشور هو. هيءُ جلسو اَحمدآباد ڄي سنڌو ڪلاڪار منڊل جي مدد سان ڪيو ويو. هيٺين شخصيتن کي گورنر هٿان انعام ڏيئي نوازيو ويو.

- شري موهن گيهاڻي (ڀوپال) - سنڌي اَدب ۾ يوگدان لاءِ.
- شري سندر ٻُلاڻي - سنڌي ناٽڪ ۾ يوگدان لاءِ.
- شري پون ڪمار - سنڌي سنگيت ۾ يوگدان لاءِ.
- سنڌي سنگت (ڍبئي) - سنڌي ٻوليءَ ۾ يوگدان لاءِ.
- سترامداس سائل (احمدآباد) - سنڌي تعليم ۾ يوگدان لاءِ.
- شري رام لعلچنداڻي (بمبئي) - چتر ڪلا کيتر ۾ يوگدان لاءِ.
- شري ٺاڪر چاولا (بمبئي) - سنڌيت جي کيتر ۾ يوگدان لاءِ.
- ڪُماري رچنا سُندر (بمبئي) - ڪلا جي کيتر ۾ يوگدان لاءِ.
- شري نارائڻ ڀارتي (سنڌونگر). اَخبار نويسيءَ ۾ يوگدان لاءِ.
- مسٽر اَمر جليل (سنڌ) - 'سنڌي اَديب آوارڊ' -

هن سال کان شري اي. جي. اُتم جي يادگيري ۾ شريمتي سُندري اُتمچنداڻي، آشا چاند ۽ گيتا کياڻي طرفان سنڌين جي هلچل ۾ زندگي ڀر يوگدان جو قدر ڪندي، پنجاهه هزار جي اِنعام جي پڌرائي ڪئي ويئي. ڪاميٽي پهريون اِنعام شري ڪيرت ٻاٻاڻيءَ کي ڏنو. هن موقعي تي اَنيلا سُندر، رچنا سُندر ۽ پون ڪُمار طرفان ونڊر جو پروگرام پڻ پيش ڪيو ويو.

جوڌپور ۾ اَکل ڀارت ليکڪ سيمينار رکيو ويو. هيءُ سيمينار ڪنهن ٻه سرڪاري مدد کان سواءِ ڪيو ويو. هن ۾ سنڌ مان ۱۰ ليکڪن کي خاص نينڊ ڏيئي گهرايو ويو هو. ڪين هند سرڪار پاران ويزا ملڻ جي باوجود ٻه پاڪستان سرڪار ڪين (No Objection Certificate) نه ڏنو. (هڪ جٽي کي ٻچاريءَ واري ڏينهن تي ڏنائون جو پڻ نه اَچي سگهيو) پنهنجي خرچ تي اَٽڪل ۳۵ ليکڪن - شاعرن ڀرو ورتو. سيمينار جو مهورت اُردوءَ جي مشهور شاعر ۽ مفڪر شين ڪاف نظام ڪيو. سيمينار ۾ شري واسديو موهي، شري هيري ٺڪُر ۽ شريمتي ڪملا گوڪلاڻيءَ پيپر پڙهيا، جن تي بحث ٿيو. موقعي تي مشاعرو پڻ ڪيو ويو جنهنجي صدارت واسديو موهيءَ ڪئي ۽ سنگيت پروگرام پڻ پيش ڪيو ويو. هيءُ پروگرام جوڌپور جي مڪاني سنستا جي سهڪار سان ڪيو ويو.

سنڌي ناٽڪ اُتسوءُ ۱۳، ۱۴، ۱۵ جنوري ۲۰۰۷ ڀوپال ۾ ٿيو. اِهو اُتسو اَکل ڀارت سنڌي ٻولي ۽ ساهت سڀا جي مڌيه پرديش جي ميمبرن جي خاص نهيل ڪاميٽيءَ طرفان ڪيو ويو هو. ڪاميٽيءَ ۾ اُتسو جا آرگنائيزرس هئا شري گيان لعلچنداڻي، شري صابو ريجهواڻي، سڀا جو اُپ صدر ۽ شري آشوڪ منواڻي، ڪاميٽي ميمبر.

اُتسو ڀوپال جي رويندر هال ۾ ٿيو. موقعي تي سنڌي اداڪار سريچند ماکيجا جو سنمان ڪيو ويو. ڪُل آٺن ناٽڪ گروپن حصو ورتو.

- رنگ سموھ (ڀوپال) - 'ڀيءُ پيادو-پٽ شهزادو'
هدايتڪار شري آشوڪ بولاڻي.
- 'سنڌڙي' (ناگپور) 'آسين سواگت ڪندا آهيون'
هدايتڪار هريش مائيداساڻي.
- 'جوتي ڪلا سنسٿا' (جئپور)- 'ستا اُتي جاڳ'
هدايتڪار سُريش سنڌو.
- 'سنڌي ڊراما ورڪشاپ' (اَحمدآباد)- 'مسافر خانو'
هدايتڪار پريم پرڪاش.
- 'سنڌو ڪلا سنگم' (دهلي)- 'گرائونڊ فلور'
هدايتڪار گهنشام آسواڻي.
- 'ناٽيہ ڪنور' (آديپور) - 'جهوءَ جي ڪناري'
- 'سنڌو رنگ منچ' (ڪٽني)- 'هڪ سون جو رپيو'
هدايتڪار- هيمنت سُڪاڻي.
- 'سنڌو ڪلا مندر'- (بمبئي) 'اَنوکي عدالت'
هدايتڪار ايس. پي. مينگهاڻي.

اَکل ڀارت سنڌي ٻولي ۽ ساهت سڀا جو 'پنجاهو سالگرھ'

(١٩٥٧ کان ٢-٣ مارچ ٢٠٠٧)

عام طرح زندگيءَ جا پنجاھ سال ڪا خاص وڏي ڳالھ ڪانہ آهي پر هڪ اُکڙيل، ٽڪيل ۽ ڇڙوڇڙ ٿيل جاتيءَ کي هڪ منچ تي آڻڻ، اُن جي جزبن ۾ جاڳرتا پيدا ڪرڻ ۽ اُن جاتيءَ جي سڀيتا کي جياري رکڻ، سو بہ پنهنجي جنني جنم -ڀوميءَ کان پري، جلاوطنيءَ جي حالت ۾ هڪ وڏي جدوجهد جو مثال آهي.

اُهو ١٩٥٧ جو سال ۽ هاڻ ٢٠٠٧ - پورا پنجاھ سال! جدو جهد جي اڌ صدي! سنڌي جاتي جا، اَنيڪ صدين کان ڏولائن مان لنگهندي بہ زنده رهندي آئي آهي، سا اَڳي کان بہ گهڻو اَڳري ٿي وڌندي ويئي آهي. اِنهن پنجاھ-سٺ سالن ۾ ساهت سڀا هندستان جي ڪيترن شهرن ۾ ڪيترائي سميلن، ليڪ سيمينار، ڪلا ۽ سنگيت پروگرام، مشاعرد، ناٽڪ مهو اُتسوَ، سنڌي لوڪ نرتيہ، ڀڳتيون ۽ ٻيا

جڏبا جاڳائيندڙ اِسم پيش ڪري سنڌين ۾ ايتري ساڃاهه پيدا ڪئي جو ڪيترين ئي ننڍين وڏين سنستائون پيدا ٿي وييون ۽ سنڌين جو آواز بلند رهيو. سنڌي ٻولي تہ وڏان ۾ تسليم ٿي پر ساڳئي وقت ڇهہ ڪن سنڌي اَڪاڊميون بہ سرڪار پاران برپا ٿيون آهن.

بنا ڪنهن خاص سرڪاري مدد جي، پنهنجو پاڻ تي ڀاڙيندڙ هن ساهت سڀا، سنڌيت لاءِ اڌ صدي جي جدوجهد ڪندي پنجاهون سالگره ملهائڻ جو حق حاصل ڪيو آهي.

۱۹۵۷ ۾ دهليءَ کان شروعات ٿي اِنڪري مارچ ۲ ۽ ۳- ۲۰۰۷ وري اُتيئي دهليءَ ۾ پروگرام رکيو ويو جتي نہ صرف ڀارت جي ڪيترن شهرن مان بلڪ ڊبئي، هانگ- ڪانگ ۽ ٻين هنڌان بہ ساهت سڀا سان جڙيل ساٿي اَچي سهڙيا. ڪيترا بنيادي پايو وجهندڙ ميمبر تہ پنهنجيون يادگيريون ڇڏي اَگم ديش ڏانهن هليا ويا هئا. باقي حيات ٽن ميمبرن مان ٻہ، ڪيرت ٻاٻاڻي ۽ گورڌن ڀارتي ناچاڪائي ڪري اَچي ڪونہ سگهيا. صرف ديو ناٿاڻي پنهنجي جواني سنڀاليندي ناگپور مان اَچي پهتو. ڪن حاضر ساٿين تي پنجاهہ سالن جي عرصي جو رنگ چڙهيل هو تہ ڪيترائي ڪاري مٽي وارا نوجوان بہ جڙي ويل هئا.

۱۹۹۷ کان ساهت سڀا جي واڳہ سنڀاليندڙ صدر سندر اَگناڻي، جنرل سيڪريٽري لڇمڻ ڀمياڻي، ساٿين ڊي.ٽي. نرياڻي، چندر ساوناڻي ۽ ٻين سان پنجاهين سالگره لاءِ تہ هڪيا تڪيا حاضر هئا پر دهليءَ مان نائب صدر شنيو جئسنگهاڻي پنهنجن ساٿين موهن همٿاڻي، جاندار اِستري وشو ٻيلاڻي ۽ ٻين سان آجيان لاءِ آتو هو. آيل مهمانن لاءِ ڀرين گريٽر ڪئلاش جي درگا- باريءَ ۾ ٿانئيڪو ٿيڻ لاءِ سيني سهوليتن وارا ڪمرا ۽ ڀوءِ دل- خوش ناشتي جو بندوبست ٿيل هو. هيءُ ساهت سڀا جو پنجاهون سالگرهہ جشن هئو جنهن موقعي تي ساليانی سنڌي قومي اِنعامن جو بہ اِسم جوڙيو ويو هو. نہ سيميناري مقالا، نہ گوڙهيون ڳالهيون ۽ نہ ئي سخت پابنديءَ وارو پروگرام!

هر ڪو ڪلي- ڪائي پيو هڪٻئي سان گلي ملي ۽ ٺهڪن ۾ پيو ٿيي.
ڪن سان نيون واقفيتون ئي ٿي رهيون هيون ته منجهند جي ڪاڌي
جو سڪ پريو سڏ ٿيو. جنهنجو سڄو بندوبست گهنشيام هوتو مالاڻي
'سنڌين جو سنسار' (سنڌي-انگريزي ماهوار) جي سمپادڪ
'انڊس-انڊ ريسرچ جماعت' پاران ڪيو هو. ڪاڌي کان اڳ ۾ سنڌ مان
آيل پترڪار، اديب- عالم شمشير- ال- حيدري ۽ گائڪ صادق فقير
جي واقفيت ڏني ويئي ۽ گهنشيام سنڌين کي سياست ۾ يوگدان ڏيڻ
جي صلاح ڏني. صدر سندر به ڪجهه انگ اکر ڏيندي چيو ته ''اسان
سنڌين ديش کي هيترو ڪجهه ڏنو آهي پوءِ به اسانکي سيڪنڊ
ڪلاس سٽيزن ڪري ليکيو ٿو وڃي.''
جناب شمشير چيو ته، ''اسان سنڌ جي سنڌين جو اڌ جسم هتي هند
۾ آهي. اسانجن ادبي حقن جون گهرون، ٻولي ۽ جماعت جي لحاظ
کان هتي ۽ اُتي ساڳيون آهن .. بلڪ اُتي وڌيڪ ڏهيل آهن.''
جلدي ئي سيني آيلن کي شام جي پروگرام لاءِ بسن ۽ ڪارس ۾
'دهلي ، هٽ' جي هوا-ڪليل منچ وٽ آندو ويو جتي روپ گيهاڻي
'آنديءَ ۾ جوت...' سنڌي قومي تراني سان شروعات ڪئي. ننڍي
نيٽي نرتيه ڪلاڪار ننڍي چنداڻيءَ (پوپال) پنهنجا دلفريب
نرتيه اِسم پيش ڪيا ۽ اُما لالا مدهوش ڪندڙ گيت ٻڌايا. پروگرام اڃا
تورو شروع ئي مس ٿيو هو جو هانگ ڪانگ مان نوتن تولاڻي ڏرمپتنيءَ
سميت ۽ ڊُبئيءَ مان آشا چاند ساٿين سان اچي پهتا. ڊبئيءَ مان
مورجمل منگهناڻي ته اچي ڪونه سگهيو پر، بمبئيءَ مان سندس
سپاتر چندر ۽ (سندس لڳ ڀڳ پاڻ) رام جوهراڻي هوائي جهاز ۾
اچي پهتا.
رام چينملاڻي ته شروع کان ئي موقعي تي موجود هئو. هن جهڙيءَ
هستيءَ کي ڪنهن به، ڪڏهن به ٽائيءَ ۾ پريل ڪونه ڏٺو آهي ۽ نه
ئي ڪنهن راجنيتي جماعت سان ڪٽرپڻو ڪٺي جڙيو آهي. ڪلٽو،
گهلٽو- ملٽو سڀاءُ سندس اورجا جو راز آهي ۽ اِهو ئي سبب آهي جو

هو صاحب ساهت سيا جو پيارو آهي. مذاق ڪندي چيائين، ''آسانجي خانداني شجره ۾ ڪيترين پيڙهين تائين ڪوئي ٻه ساهتيڪار- ڪلاڪار ڪونه پيدا ٿيو آهي، اِنڪري سڄو ساه ڪلاڪارن ۾ ڦاٿل آهم.''

ان موقعي تي آڪل ڀارت سنڌي ٻولي ۽ ساهت سڀا سان گڏيل پنجاهه سالن کان پوري طرح جڙيل شخصن : ايسر ڪلياڻي (ناگپور)، موهن گيهاڻي (ڀوپال)، ٽيڪچند مست (سنڌونگر) هري ميراڻي (آديپور)، لڇمڻداس ڪيسواڻي (ڀوپال)، جهمون ڇڳاڻي (ڀوپال)، هيملتا ٻجاج (لوناولا)، چندر ساوناڻي (اَحمدآباد)، موهن واسواڻي (دهلي)، ڪشن ورياڻي (بمبئي)، هري پنڪج (سنڌونگر) ۽ ٻين جي قدرشناسي ڪندي رام ڄينملاڻيءَ هٿان شالن سان سنمان ڪيو ويو ۽ کين يادگار ٽرافيون پڻ ڏنيون ويون. ساڳئي ئي وقت دهلي جي آجيان ڪاميٽيءَ جي سرگرم ميمبرن موهن همٿاڻي، وشو ٻيلاڻي ۽ لڇمڻ پاردساڻي کي پڪر پائي ۽ ٽرافي ڏيئي سنمانت ڪيو ويو.

پروگرام جي آخر ۾ سنڌ مان آيل صادق فقير پنهنجي بلند ۽ لرزائيندڙ آواز ۾ ٻه ڪلام پيش ڪري پنهنجو جوهر ڏيکاريو؛ هڪ هوليءَ تي ۽ ٻيو پنر جنم ۾ سنڌي ٿيڻ جي وچن تي! ننڍيءَ جي، 'لعل تي ٿي وڃان...' نرتيه- گيت تي تاڙين جي ڏوم سان پروگرام پورو ٿيو.

بسز ۽ ڪارس مهمانن ۽ ٻين کي ڪٺي ڪئلاش ٻالاڻيءَ جي گهر طرف روانيون ٿيون جتي ڊنر هئي. ٻالاڻين جو ٺماڙ گهر ته بيحد دلڪش هئو. پر سندن سڄي پريوار جي ڀاتين جي ڇا ڳالهه ڪجي؟ مهمانن کي پڳوان سمجهي سڀني پنهنجو تن- من- مشڪندڙ چهرا آجيان ۾ وڇائي ڇڏيا. اَصل ڪٿائي نه ٿي پڳا. موٽڻ وقت ڪنهن کي ٻه اِئين خيال ڪونه آيو ته پڇون، 'يار، وقت گهڻو ٿيو آهي؟' پر هئي ڏينهن جو ڦيريون ڦير شروع ٿي چڪو هو. ٻيون ڏينهن.

دهلي اڪادميءَ طرفان ڏنل لنچ تي موتيلعل جوتواڻيءَ ۽

مرليڌر جيٽلي ساهت سڀا جي شروعاتي دور تي وڏيڪ روشني وجهندي تقاظا ڪئي تہ سال ١٩٥٧ کان ٢٠٠٧ تائين سڀا جي ٥٠ سالن جي تواريخ لکي وڃي. (جيڪا توهانجي هٿ ۾ آهي)

شام جو پروگرام رکيل هئو ڪماني آڊيٽوريم ۾ جتي ملڪ جي اڳئين نائب وزير اعظم ايل. ڪي. آڏواڻي ۽ اڳيئين قانون منتري رام ڄيٺملاڻيءَ جي مکيہ مهمان هئڻ ڪري سلامتيءَ جا خاص ساڌن ساڌيا ويا هئا. هميشه وانگر سنڌي قومي تراني سان شروعات ٿي. ننڍيءَ جي نرتيہ، جيا وڏاڻيءَ جي شاستري سنگيت ۽ انيلا سندر جي گروپ ٻئلي ڪانپوءِ شروع ٿيو سواگتن ۽ سنمانت جو دؤر.

ساهت سڀا جي ڪاريہ ڪرتائن سڀا جي پنجاهين سالگره ۾ 'سهڻا سنڌي' سالياني قومي اِنعامن جو خوبصورت اِسم جوڙي ڇڏيو هو جنهن ۾ اِنعام حاصل ڪندڙ هستين ڪي ايل. ڪي. آڏواڻيءَ ۽ رام ڄيٺملاڻيءَ جي هٿان شالن، يادگار ٽرافين ۽ اِنعامي چيڪن سان سنمانت ڪيو ويو :

- شري پريو وفا (بمبئي) - ساهت جي کيتر ۾ يوگدان اُتم لائيف ٽائيم اَچيومينٽ اَوارڊ (شريمتي سُندري اُتمچنداڻي، آشا چاند ۽ گيتا ڪياڻي پاران (اي.جي. اُتم جي ياد ۾) - روپيہ ٥٠ هزار.)
- شري ڄينو لعلواڻي (احمدآباد)- سنڌي ساهت کيتر ۾ يوگدان- (شري مورج منگهناڻي پاران ٢٥ هزار رپيہ.)
- سُريش سنڌو (جئپور)- ڊراما جي کيتر ۾ يوگدان؛ (شري دليب لکي، ٽرسٽ پاران ٢٥ هزار رپيہ.)
- شري رميش راڄپال (بمبئي)- سنگيت جي کيتر ۾ يوگدان، (شري نوتن تولاڻي (هانگ ڪانگ) پاران ٢٥ هزار روپيہ.)
- ايس. سي. ايس. بابا نيڀراج سينيئر سيڪنڊري اِسڪول (دهلي). سنڌي ٻولي اَوارڊ، (شري دليپ لکي ٽرسٽ پاران ٢٥ هزار روپيہ.)
- شري سترام ماماڻي (دهلي) سنڌيت جي کيتر ۾ يوگدان- (شري ڀڳوان ڄيٺاڻي (ڊبئي) پاران ١١ هزار روپيہ.)

- ڪُماري نڌي چنداڻي (ڀوپال)- نرتيہ جي کيتر ۾ يوگدان- (شري گووند ڀاڳچنداڻي (ناگپور) پاران ١١ هزار روپيہ.)
- شري پريم لکياڻي (نڙيادا، گجرات- اِخبار نوسيءَ جي کيتر ۾ يوگدان (شري رام جوهراڻي، سهيوگ فائونڊيشن پاران ١١ هزار روپيہ)
- جناب شمشير ال حيدري (سنڌ) ”سنڌي اديب اِنعام“، (شري نانڪ سبتاڻي پاران ٢٥ هزار روپيہ.)

هن سال کان سنڌ فنڪار اوارڊ شروع ڪيو ويو.

- جناب صادق فقير (سنڌ)- سنڌي راڳ جي کيتر ۾ يوگدان (سنڌي آئسوسئيشن آف هانگ ڪانگ ۽ چائنا پاران ٢٥ هزار روپيہ.)
- شري واسديو سنڌو ڀارتي (جئپور)- چترڪلا جي کيتر ۾، (ڀاڀاڻيءَ فئملي پاران سويتا ڀاڀاڻيءَ جي ياد ۾ ١١ هزار روپيہ.)
- پروفيسر ڊاڪٽر ڪملا گوڪلاڻي (اجمير) سنڌي ڪاليج تعليم اوارڊ، سُشيلا موٽواڻيءَ جي ياد ۾ شري نانڪرام موٽواڻيءَ پاران ١١ هزار روپيہ)

شري ايل. ڪي آڏواڻي پنهنجي تقرير ۾ چيو تہ ”ڪابہ سنستا پنجاهہ سالن تائين هلي اُن مان سندس اصولن جي پُختائي ۽ سماج سان وابستگي ظاهر آهي. پنجاهہ سالن ۾ ڪيترا ماڻهو بدلجي ويا هوندا پر ڪاروان اَڳا پيو هلي. مونکي اُميد آهي تہ وقت پئي سيا سوَ سالن جو جشن پڻ ملهائيندي. اِها بہ ڳالهہ آهي تہ هن منچ تي شخص ۽ شڪليون بدليل هونديون. پر آدرش ۽ شيوا جو اَنگ ساڳيو رهندو،“

وڏيڪ هن موقعي تي ليهہ- لداخ کي سنڌو نديءَ سان ڳنڍيندي چيو تہ، ”لپيءَ جي سوال کي پاسيرو رکي، سنڌين کي پاڻ ۾ سنڌيءَ ۾ ڳالهائڻ لازمي ڪرڻ گهرجي جيئن جاتي ۽ سڀيتا قائم رهي.“

رام جيٺملاڻيءَ موقعو پائي مذاقي نوع ۾ منچ تي ويٺل ڪملا آڏواڻيءَ ڏانهن اِشارو ڪندي چيو، ’ڪملا منهنجي ڀيڻ آهي، اِن ناتي

لعل‌ڪشن ٽيو منهنجو پيٽريو. سنڌي پنهنجا حق ٿا گهرن. منهنجو پيٽريو سنڌي آڏواڻي آئينده جو پرائيم منسٽر ٿئي ته اُن کان وڌيڪ ٻيا ڪهڙا حق سنڌين کي گهرجن؟ ها باقي جواهرلعل نهرو ٿي اِن رائي جو هئو ته ڪنهن ٻوليءَ جي لپي مٽائڻ سان ٻولي ختم ٿي ويندي. سنڌي قوم نه پر جاتي آهي جا پنهنجي ٻوليءَ ڪانسواءِ خطري ۾ آهي. آڏواڻيءَ کي سنڌس کي ساٿي مروٽي سروٽي ڪيئن ٻه پيش ڪن پر هند ۾ هن کان وڌيڪ سيڪيولر ڪو آهي ئي ڪونه!' ٿورن ئي لفظن مان ظاهر هئو ته لعل ۽ رام لپيءَ جي سوال تي مقضاد آهن. اِن مثئلي کي وڌيڪ نه ڇيڙيندي ڄينملاڻيءَ ڇيو، 'ها، باقي سنڌين کي ڇئن ''ڇچڻ' کان پري رهڻ گهرجي.

ڇڙهت، ڇٽاپيٽي - چاپلوسي ۽ ڇغلخوري.''

ٻئي ڏينهن جو سيٽڪ پروگرام سنڌ مان صادق فقير جي نعمن سان پورو ٿيو ۽ مهمانن ۽ مڪاني سنڌي ساهتيڪارن کي بسز ۽ ڪارس ۾ رام ڄينملاڻيءَ جي باغيچي واري گهر ۾ ڊنر لاءِ آندو ويو. ڊنر پنهنجو اَلوڪڪ رنگ لڳائي لڳائي آخر اُن حد تائين اَچي پهتي جو سيئي باغيچي جي ننڍڙي منچ جي اَڳيان ميڙاڪو ڪري صادق فقير جي نعمن ۽ شمشير اَل- حيدري جي شاعري ۾ ڪوهجندا ويا ۽ رات پنهنجو نئون ۽ رنگين روپ اَپنائڻ لڳي.

ٽئين ڏينهن صبح جي چانهه، ناستي ڪانپوءِ هرڪو نه چاهيندي به موڪلائڻ جي مهل سان نيائڻ لڳو. دهليءَ جي دوستن سڄي ڪاريه ڪرم جي بندوبست ۽ مهمان نوازي سان خوب متاثر ڪيو. شنيو جئسنگهاڻي ۽ ٻيا هرهڪ آيل مهمان کي اِسٽيشنن تي اُماڻڻ ته ڪونه ٿي وڃي سگهيا ان ڪري هوليءَ جي گيهرن جو هڪ هڪ پئڪيٽ، هڪ هڪ کي موڪلائڻ وقت ڏيندا ٿي ويا جيئن رستي تي کائيندا به وڃن ۽ ڳائيندا به وڃن.

سن ١٩٩٧ کان سن ٢٠٠٧
سيا جو هڪ ڪامياب ڏهاڪو

سيا جي پتامھ ڪيرت ٻاٻاڻيءَ سن ١٩٩٧ع ۾ سيا جي پرڏان جون واڳون جئپور جي نوجوان اَديب ۽ ڪلاڪار سندر اَگناڻيءَ کي ڏنيون. اَگناڻيءَ ترت ئي نئين ڪاروباري ڪاميابي جوڙي ڪم کي جنبي ويو.

سندر سيا سان گذريل ٽيهن سالن سان وابسط هو ۽ ڪيس سيا جي جوڙجڪ، مقصد ۽ ڪم جي بخوبي ڄاڻ هئي، ان ڪري هن کي سيا جي ڪم کي هلائڻ ۾ ڪابہ ڏکيائي ڪانہ آئي. هن بمبئيءَ ۾ سيا جي نئين ڪاروباري ڪاميٽيءَ جو ميڙ گهرائي، جوڙجڪ ۾ درستي ڪري، سيا جي ڪم کي مختلف ڀاڱن ۾ جهڙوڪ ساهت ڪلا، تعليم، نوجوانن جي ونگ، مهلائن جي ونگ ۾ اَکل ڀارت سطح تي وراهي، سرگرم دوستن کي چيئرمن جو پد ۽ جوابداري سونپي، ڪم کي رفتار ڏني.

سيا جو مکيہ ڪم هو اَلڳ اَلڳ ڪيترن جي لائق شخصتين جو سنمان ڪري، کين اِنعامن جي نقد رقم ڏئڻ. وڏن انعامن جي رقم دان داتائن کان وڏارائي روپيہ ٢٥٠٠٠ ڪئي ويئي. نئين پرڏان پنهنجي شخصي ڪوشش سان شري دليپ ڪمار وي. لکيءَ کان پنجويھ-پنجاھ هزارن جا ٻہ نوان انعام برپا ڪرايا ۽ اُن بعد سنڌ جي اَديبن ۽ فنڪارن جي قدرشناشيءَ لاءِ ڪلڪتي جي شري نانڪ ايم سبتاڻيءَ ۽ نوتن ٽولاڻيءَ (هانگ ڪانگہ چائنا سنڌي اَئسوسئيشن) ڀاران پنجويھ-پنجويھ هزارن جا ٻہ ٻيا نوان اِنعام برپا ڪرايا. اُن سان گڏو گڏ دبئيءَ جي شريمتي آشا چاند پنهنجي پتا سرڳواسي اي. جي. اُتم جي ياد ۾ سنڌي ساهت ۾ لائيف ٽائيم اَچيومينٽ

لاءِ رپيہ پنجاھہ هزارن جو ”اي. جي اُتم اوارڊ“ برپا ڪيو آهي. جيڪو سڀا جي معرفت ڏنو ويندو آهي.

سڀا طرفان اڳيئي هلندڙ ليکڪ سيمينار، ناٽڪ مها اُتسو ۽ ساهت سميلن جي پروگرامن ۾ واڌارو ڪري اکل ڀارت سنڌي سنگيت مها اُتسو، اکل ڀارت سنڌي لوڪ نرتيہ اُتسو، ڀارت-پاڪ سنڌي سيمينار ليکڪ، اِنعامي جلسو ”سهڻا سنڌي“ جهڙا نوان پروگرام جوڙيا ويا. سنڌي تهذيب کي زندھہ رکڻ لاءِ ”موهن جو دڙو“ جي سيپتا ڪان وٺي اڄ تائين جي سنڌين جي تهذيب ڏيکاريندڙ هڪ تواريخي بئلي ”سنڌو-ڌارا“ موهن گيهاڻيءَ کان خاص لکارائي، مشهور ڊانسر انيلا سندر ۽ اُن جي گروپ پاران ڏيهہ پرڏيهہ ۾ ڏيکارڻ جو بندوبست ڪيو ويو. اِن پروجيڪٽ تي سڀا روپيہ ڏيڍ لک خرچ ڪيا. ڊبئيءَ جي سنڌي سنگت سڀا جي سهڪار سان ڊاڪٽر موتي پرڪاش جو لکيل سڀا جو قومي ترانو ”آنڌيءَ ۾ جوت جڳائڻ وارا سنڌي“ پرسڌ ڳايڪ گهنشيام واسواڻي ۽ سندس ساٿين کان ڳارائي اُن جي هڪ سي.ڊي. ٺهرائي، جيڪا سنڌي قوم ۾ مفت ۾ ورهائي ويئي. نہ صرف ايترو، پر انيلا سندر جا لوڪ نرتيہ ۽ سنڌي سنگيت جا ويڊيو ڪئسيٽ ٺهرائي هند-سنڌ ۾ ورهايا ويا. اِن طرح سنڌيت جي پرچار پرسار جو نئون طريقو اپنايو ويو جيڪو اڄڪلھہ جي دؤر ۾ ڪارگر آهي.

سڀا طرفان ليکڪ سيمينارن جي نئين شروعات ڪئي ويئي. قدرتي ماحول سان ڀرپور شانت جڳهين جي چونڊ ڪري ليکڪ سيمينار پشڪر، پچمڙهي، ڪاجوراھہ ۽ مانڊو ۾ ڪوٺايا ويا جنهن ۾ نہ صرف ادبي بئٺڪون ٿيون، پر رات جو راڳ رنگ جي محفل ۽ مشاعرا بہ ٿيا. راشٽريہ سنڌي ٻولي وڪاس پريشد جي زيرسايع سڀا طرفان جئپور ۾ ٽن ڏينهن جو ڀارت پاڪ سنڌي ليکڪ سيمينار ۽ مشاعرو ڪيو ويو جنهن

۾ هندستان ۽ سنڌ جي بهترين اَديبن حصو ورتو. اُن بعد سڀا طرفان جوڌپور جي شاندار سنڌو محل ۾ اِنڊو-پاڪ سيمينار ٿيو جنهن ۾ سنڌ جي ١١ اديبن کي سڀا جي عرض تي ويزا ملي هئي پر ڪن اَڻٽر سببن ڪري هو سيمينار ۾ وقت سر پهچي نہ سگهيا. سڀا جي اَدبي چيئرمن ڊاڪٽر پريم پرڪاش جي صلاح سان سيمينارن جي اَدبي بئٺڪن ۾ معياري پيپر پڙهيا ويا ۽ سڄي ڪارروائي سهڻي ۽ سنجيدگيءَ واري ماحول ۾ هلائي ويئي.

سنڌي ناٽڪن کي زور وٺائڻ ۽ نوجوان اَداڪارن کي عوام اَڳيان آڻڻ لاءِ سڀا طرفان هر سال هندستان جي جدا جدا شهرن ۾ اَکل ڀارت سنڌي ناٽڪ مها اُتسو ڪرايا ويندا آهن. هن ڏهاڪي ۾ اِنڊور، ڀوپال (ٻہ دفعا)، ناگپور (ٻہ دفعا) ۽ احمدآباد ۾ مشهور ناٽڪ منڊلين پنهنجا پنهنجا ناٽڪ پيش ڪيا. هنن ناٽڪ- مها اُتسون ذريعي مقبول ڪلاڪارن سان گڏو گڏ نون ڪلاڪارن کي بہ پنهنجي شهرن کان ٻاهر نڪري، پنهنجي ڪلا جو جوهر ڏيکارڻ جو وجهہ مليو ۽ اِن سان گڏو گڏ هندي رنگ منچ جي سرگرم سنڌي اَداڪارن ۽ ڪلاڪارن کي سنڌي رنگ منچ سان بہ جڙڻ جو موقعو مليو مثال طور ڀوپال جو اَشوڪ بولاڻي، جئپور جو سريش سنڌو، ناگپور جو ڪشور لالواڻي ۽ جوڌپور جو هريش ديوناڻي.

مرڪزي ساهت اَڪاڊميءَ جي سهيوگہ سان سال ٢٠٠٦ع سڀا طرفان جئپور ۾ مشهور ناٽڪ نويس ڊاڪٽر پريم پرڪاش جي هدايتڪاريءَ ۾ ناٽڪ لکڻ ۽ پيش ڪرڻ جي ڪلا تي ٽن ڏينهن جي هڪ ڪئمپ لڳائي ويئي. جنهن ۾ احمدآباد ڀوپال، دهلي، جئپور ۽ ناگپور جي ڪلاڪارن حصو ورتو ۽ مڪاني روِيندر منچ تي پنهنجا تيار ڪيل ٻہ ناٽڪ بہ پيش ڪيا.

سندر جي آياڪاريءَ ۾ سڀا طرفان هڪ ٻيو نئون

ڪرانتيڪاري قدم کنيو ويو. سنڌي سنگيت جي کيتر ۾ پراڻن اُڀرندڙ ڪلاڪارن کي اَکل ڀارت سطح تي منچ ڏيڻ لاءِ اَکل ڀارت سنڌي سنگيت مها اُتسو جي شروعات ڪئي ويئي آهي. پهريون مها اُتسو ناگپور ۾ سنڌي ساهت سڀا جي سهڪار ۽ رميش- سمن تلسياڻي ٽرسٽ جي سهيوگ سان سن ٢٠٠٣ع ۾ ڪيو ويو. جنهن ۾ خاص ڳالهه اِها ٿي جو غير سنڌي ڳائڪن به سنڌيءَ ۾ گيت پيش ڪري درشڪن کي جهومائي ڇڏيو. اُن بعد سڀا وک وڌائي هندستان جي ڏورانهين اولهه واري مهانگر ڪلڪتي ڏانهن، جتي سنڌين کي سنڌيت طرف مائل ڪرڻ لاءِ ڊاڪٽر درگا ٽاوراڻي ۽ سنڌو فائونڊيشن جي سهڪار سان ٻيون اَکل ڀارت سنڌي سنگيت مها اُتسوَ ڪيو، جتي گهنشيام واسواڻيءَ ۽ ڪاجل چنديراماڻيءَ جهڙن ناميارن ڳائيندڙن سان گڏ گريش ساڌواڻي، پايل ٻنيجا ۽ منجو شري آسوداڻيءَ جهڙن نون ڪلاڪارن پنهنجن مڌر سُرن سان ڪلڪتي جي درشڪن کي پهريون ڀيرو سنڌي سنگيت جو لطف ورتايو. ٽيون مها اُتسوَ اَحمدآباد ۾ سنڌو ڪلاڪار منڊل ۽ شري چندر ساوناڻيءَ ۽ سندس ساٿين جي سهيوگ سان ٿيو.

اِهو پهريون موقعو هو جو منچ تي هڪ ئي وقت مهيش چندر، گهنسيام واسواڻي، ڪاجل چنديراماڻي، ڪوشي لالواڻي (دبئي)، پون ڪمار، دشينت ڪمار آهوجا، اُما لالا، پدما گدواڻي، روپ گيهاڻي ۽ گريش ساڌواڻيءَ جهڙا پراڻا ۽ نوان اُسرندڙ ڪلاڪار اَچي گڏ ٿيا هئا. (ايندڙ چوٿون مها اُتسوَ ناگپور ۾ ڪرڻ رٿيو ويو آهي.)

سنڌيت جي ڪافلي کي اَڳتي وڌائڻ ۽ عام سنڌي ڀائرن ڀينرن ۾ لوڪپريه بڻائڻ لاءِ هڪ نئين تجويز ڪئي ويئي. جڳ پرسڌ سنڌي نرتيه ڪلاڪار اَنيلا سندر جي سهيوگ سان پهريون ڀيرو جئپور جي جواهر ڪلا ڪيندر جي ڪليل منچ تي

آکل پارت سنڌي لوڪ نرتيہ سماروھہ ڪيو ويو جن سماروھہ جي خاصيت اِها هئي جو سڄا سارا ست ڏينهن آنيلا سندر سڪولي ٻارن کي سنڌي نرتيہ سيکاريا ۽ پوءِ پنهنجن ڪلاڪارن سان گڏ ست ڪلاڪارن جو ٽولو ناهي حشام ماڻهن جي سامهون مختلف نرتيہ جا اِسم پيش ڪيا ۽ درشڪن کي هڪ اَنوکي جادوءَ ۾ قابو ڪري ڇڏيو. اَهڙو ئي ٻيو سنڌي لوڪ نرتيہ ورڪشاپ ۽ سماروھہ ناگپور ۾ پڻ ڪاميابيءَ سان پيش ڪيو ويو.

اَڳي سڀا جا ساليانا اِنعام هڪ سادي جلسي ۾ ڏنا ويندا هئا. ڪلاڪار سندر اَگناڻيءَ اِن انعامي جلسي جو نئون نالو ”سهڻا سنڌي“ رکي هر سال جدا جدا شهرن ۾ پيڪيدار پروگرام ڪرڻ شروع ڪيا، جتي ڪنهن نہ ڪنهن مشهور قومي هستيءَ جي مبارڪ هٿن سان اِنعام ڏياري، لائق شخصيتين جو سنمان ڪيو ويندو آهي. جئپور ۾ گورنر آنشومان سنگهہ، ڀوپال ۾ مديہ پرديش جي مکيہ منتري دگوجيہ سنگهہ، ڪلڪتي ۾ دادا جشن واسواڻي، بمبئيءَ ۾ فلم ڊائريڪٽر گووند نهالاڻي، دهليءَ ۾ اڳوڻي پرڌان منتري اِندرڪمار گجرال، اَحمدآباد ۾ گورنر نول ڪشور شرما ۽ دهليءَ ۾ اڳوڻو نائب پرڌان منتري شري لال ڪرشن آڏواڻيءَ ۽ اڳوڻو قانون منتري شري رام ڇيٺملاڻي مکيہ مهمان طور جلسن ۾ آيا ۽ سڀا طرفان ساهت، ڪلا، ناٽڪ، تعليم، نرتيہ، سنگيت، اخبار نويسي سنڌيت ۽ چترڪاريءَ جي کيترن ۾ چونڊيل لائق شخصيتين جو سنمان ڪيو.

هند ۽ سنڌ جي اَديبن ۽ فنڪارن جي ناتن کي وڌيڪ مظبوط ڪرڻ لاءِ سڀا جي پرڌان سندر اَگناڻيءَ هڪ نئين روايت قائم ڪئي ۽ گذريل ٽن سالن کان سنڌ جي برک آديبن محمد اِبراهيم جويو، آمر جليل ۽ شمشير ال حيدري ۽

ڳائيندڙ صادق فقير کي خاص سنڌ مان گهرائي، ڪين روپيه پنجويهه هزار ۽ هوائي جهاز جو ڀاڙو ڏيئي اُنهن جي عزت اَفزائي ڪئي آهي. ”سهڻا سنڌي“ پروگرام جي موقعي تي گليزڊ پيپر تي هڪ رنگين بروچر پڻ شاع ڪيو ويندو آهي. جنهن ۾ نئشنل اوارڊ کٽندڙ جا فوٽو ۽ تفصيل ڏنل هوندا آهن. اِنعام حاصل ڪندڙن کي پڪر پهرائي، سڀا جو هڪ سهڻو يادگار (مومينٽو) ۽ اِنعامي رقم جو چيڪ ڏيئي سندن قدرشناسي ڪئي ويندي آهي.

هن سال يعني ۲۰۰۷ع ۾ سڀا پنهنجي گولڊن جبلي ملهائي. اُن موقعي تي ”دهلي هاٽ“ جي ڪليل رنگه منچ تي هڪ ڀيڪيدار ۽ شاندار پروگرام ڪيو ويو، جنهن جو مکيه مهمان اَڳوڻو قانون منتري ۽ راجيه سڀا جو ميمبر شري رام ڄيٺملاڻي هئو. هن پروگرام ۾ سڀا جي اُنهن هڏڏوڪي ڪم ڪندڙن ۽ عهديدارن جي آجيان ۽ سنمان ڪيو ويو، ڄن سدائين پنهنجو رت ست ڏيئي سڀا جي بهبوديءَ لاءِ پتوڙيو آهي. سڀا جي برپا ڪندڙن مان حيات هڪ بزرگ تعليمدان ناگپور جي شري ديو ناٿاڻيءَ جو اِن موقعي تي خاص سنمان ڪيو ويو. مٿين پروگرامن ڪانسواءِ سڀا ٻين اَدبي سرگرمين ۾ ٻه اَڳري رهي آهي. سن ۲۰۰۰ع ۾ شري گرو سنگت سڀا آئسوسئيشن حيدرآباد جي نينڊ تي سڀا ۽ مرڪزي ساهتيه اَڪاڊميءَ طرفان حيدرآباد ۾ ٻن ڏينهن جو اَدبي سيمينار ڪونايو ويو جنهن ۾ ۲۱ صديءَ ۾ سنڌي ٻوليءَ ۽ ساهت اَڳيان للڪارون وشيه تي ودوان ليکڪن پنهنجا-پنهنجا ويچار پيش ڪيا. مرڪزي ساهتيه اَڪاڊميءَ طرفان ”پنهنجو وجود“ ڪاريڪرم اَجمير ۾ ڪيو ويو، جنهن ۾ نوجوان شاعرا رشمي راماڻيءَ پنهنجي لکڻيءَ جي سرجن بابت ڳالهايو. اَهڙو ئي هڪ ٻيو پروگرام اَڪاڊميءَ طرفان جئپور ۾ رکيو ويو جنهن ۾

ناول نويس ۽ ڪهاڻيڪار ڪلا پرڪاش پنهنجيون رچنائون پڙهيون ۽ درشڪن جي رد عمل جو جواب ڏنو. پنهي پروگرامن ۾ سيا ڀاڱي ڀائيوار رهي. اَحمدآباد جي ويئن سنڌي چلڊرين اَڪاڊميءَ جي ٻارن جو هڪ پروگرام ٻه سيا طرفان جئپور ۾ رکيو ويو جنهن ۾ هريش ڪڪواڻيءَ جي هدايتڪاريءَ ۾ ''منکي جيڏو پيٽ'' نالي سان ٻارن جا گيت ۽ نرتيہ پيش ڪيا ويا.

سيا هڪ غير سرڪاري اِدارو آهي، جيڪو گذريل پنجاه سالن کان سنڌيت جي واڌاري لاءِ مسلسل سرگرم آهي. هيءَ اَدارو سنڌي دانويرن جي مالي مدد سان هلي رهيو آهي. سيا کي ڏنل دان لاءِ اِنڪم ٽيڪس ڪاتي مان ڇوٽ ٻه مليل آهي. سيا جڏهن ٻه پنهنجا جلسا ڪندي آهي يا اوارڊ ڪاميٽيءَ جي ميٽنگ ڪندي آهي تہ دان داتائن کي آدر سان سينڊ ڏيئي گهرائيندي آهي. ناگپور جي سنڌي ڊراما فيسٽيول ۾ دبئيءَ جو سيٺ مورجمل منگهناڻي مکيہ مهمان طور شامل ٿيو. دهليءَ جي اِنعامي جلسن ۾ هانگ ڪانگ مان شري نوتن تولاڻي، دبئيءَ مان شري ڀڳوان جيتواڻي ڪلڪتي مان شري ڏانڪ ايم سمبتاڻي، بمبئيءَ مان شري چندر منگهناڻي ۽ رام جواهراڻي خاص مهمان طور شريڪ ٿيا، جن جو سنمان ڪيو ويو. اوارڊ ڪاميٽيءَ ۾ ٻه هانگ ڪانگ جو نوتن تولاڻي ۽ بمبئيءَ جو دليپ وي لکي شامل ٿي چڪو آهي. سيا طرفان هڪ نهٺي نماڻي سنڌيت جي شيواڌاري شري چندر منگهناڻيءَ کي سيا-سهيوگہ سنڌي سپوت اوارڊ ۽ روپيہ ايڪونجاهہ هزارن جي ٿيلهي پيٽ ڪري سندس شيوائن جي قدرشناسي ڪندي سندس سنمان ڪيو ويو.

ڪنهن ٻه سنسٿا لاءِ پنجاهہ سال پنهنجي جاتيءَ جي اديبن، ڪلاڪارن، تعليمدانن ۽ دانشوارن لاءِ يڪساهي ڪم

ڪندو رهڻ هڪ وڏي ڳالهه آهي. پر اسان کي فخر آهي ته جدا جدا شهرن ۾ رهندڙ نشڪام ساٿين اِهو ممڪن ڪري ڏيکاريو آهي. سيا سان سدائين گڏ آهن دادا ڪيرت ٻاٻاڻي، رام جواهراڻي، چندر منگهناڻي، ايسر ڪلياڻي، ديو ناٿاڻي، چندر ساوناڻي، چينو لالواڻي، پريم پرڪاش، ڪملا گوڪلاڻي، وشو ٻيلاڻي، شنيو جئسنگهاڻي، موهن همٿاڻي، موهن گيهاڻي، ڊي. ٽي. نرياڻي، لڇمڻ پمياڻي ۽ ٻيا انيڪ دلبر دوست.

هن وقت سيا جون ٽن مکيه شهرن ۾ آفيسون آهن. دهليءَ آفيس جو چيئرمن شري شنيو جئسنگهاڻي ۽ سندس ساٿي وشو ٻيلاڻي ۽ موهن همٿاڻي، ڀوپال آفيس جو چيئرمن شري صابو ريجهواڻي ۽ سندس ساٿي اَشوڪ منواڻي ۽ گيان لالواڻي ۽ بمبئيءَ آفيس جو سيڪريٽري واسديو نرمل آهن. سيا کي جئپور آفيس ۾ پنهنجو ڪمپيوٽر ۽ اِسٽاف آهي. هر سال سِيا جا کاتا چارٽرڊ اَڪائونٽنٽ کان آڊٽ ڪرائي. جنرل باڊيءَ کان پاس ڪرايا ويندا آهن.

ضميمو - ۷

اَکل ڀارت سنڌي ٻولي ۽ ساهت سڀا

(جوڙجڪ)

(درست ڪيل)

(جنوري ۱۹۹۸)

نالو :

(۱) سنستا جو نالو ''اَکل ڀارت سنڌي ٻولي ۽ ساهت سڀا'' ٿيندو.

مقصد :

(۲) سڀا جا مقصد هيٺيان ٿيندا.

الف- ڀارت جي سيڪيولر لوڪشاهيءَ هيٺ سنڌين جي اَلڳ هستي ۽ جدا-گانه سڃاڻپ کي قائم رکڻ، بچائڻ ۽ جاتيءَ جي سلامتي، آسودگي ۽ ترقيءَ لاءِ اُپاءُ وٺڻ.

ب- ڀارت جي وڌان مطابق سنڌين کي ٿورائي واري جاتيءَ جا حق وٺي ڏيڻ لاءِ جدو جهد ڪرڻ.

ٻ- ڀارت جي وڌان جي فقرن ۳۴۷ ۽ ۳۵۱ مطابق سنڌي ٻولي ۽ ساهت ذريعي قومي ٻوليءَ جي ترقيءَ لاءِ ڀارت جي ٻين ٻولين سنئون ڀاڱو وٺڻ.

پ- سنڌي ٻوليءَ جي ترقي ۽ سنڌي تعليم جي واڌاري ۽ للت ڪلائن کي همٿائڻ لاءِ جوڳا قدم کڻڻ ۽ ڪوشش وٺڻ.

ڀ- هند سرڪار کان سنڌي ٻولي لاءِ هڪ ئي سنڌي لپيءَ جو اُصول قبول ڪرائڻ.

ت- سنڌي ساهتڪارن، ڪلاڪارن، تعليمدانن ۽ دانشورن کي همٿائڻ ۽ سنڌن جوڳي عزت اَفزائي لاءِ ضروري پروگرام عمل ۾ آڻڻ.

ٿ- ڀارت جي ٻين ٻولين جي ساهتڪارن ۽ ڪلاڪارن سان مترتا وڌائڻ، اُنهن سان ڏي وٺ ڪرڻ ۽ قومي ايڪتا جي ڀاونا کي

وڌائڻ جي ڪوشش ڪرڻ.

(٣) جهنڊو :

سيا کي پنهنجو جهنڊو تيندو جو هن ريت تيندو:

هلڪي نيري رنگ جي، مستطيل پاسن واري ڪپڙي جي وچ ۾ سنڌي ٻولي ۾ لکيل، سنڌي منڪو ۽ ساڄي پاسي مٿيرو، موهن جي دڙي واري نرتڪيءَ جو چٽر. جو هر ڪاريہ وقت جهولايو ويندو.

(٤) جاتي ترانو :

سيا جو جاتي ترانو موتي پرڪاش جو لکيل هيٺيون گيت تيندو، جيڪو سيا جي هر پروگرام جي شروعات ۾ ڳايو ويندو:

”آنديءَ ۾ جوت جڳائڻ وارا سنڌي،

منيءَ کي سون بڻائڻ وارا سنڌي“ (سڄو ترانو)

(٥) جاتي ڏينهن -

سيا جو جاتي ڏينهن چيٽي چنڊ جو ڏينهن تيندو، جيڪو ”سنڌيت ڏينهن“ ڪري ساري ڀارت ۾ سيا طرفان ملهايو ويندو.

(٦) مرڪزي آفيس :

سيا جي رجسٽرڊ آفيس بمبئيءَ ۾ رهندي، پر جنهن شهر ۾ سيا جي چونڊيل پرڌان جي رهائش هوندي، اُتي سيا جي ڪاروباري آفيس رهندي.

(٧) ميمبري :

سيا جي ميمبري ٻن قسمن جي تيندي،

(الف) شامل سنستائون

(ب) سڌا ميمبر

سنڌي ليکڪ، ڪلاڪار، تعليمدان ۽ پترڪار، ڪن بہ ٻن ڪاروباري ڪاميٽي ميمبرن جي سفارش سان سيا جا ميمبر ٿي سگهندا.

(٨) في :

(الف) ميمبرن کان سوَ روپيہ ساليانی في يا پنج سوَ روپيہ لائيف ميمبرشپ في ورتي ويندي.

(ب) ڊيليگيٽ في پنجويھہ روپيہ ورتي ويندي.

(ٻ) شامل ٿيل سنستا کي آڌائي سوَ روپيہ شموليت في حڪ ئي ڀيري ۾ ڏيڻي پوندي.

شامل سنستائون :

(٩) سيا سنڌي ٻولي ۽ ساهت جي مرڪزي سنستا ٿي رهندي ۽ سنڌي ٻولي، ساهت ۽ ڪلا سان واسطو رکندڙ ٻين سنستائن کي پاڻ سان شامل ڪندي، بشرطيڪ اُنهن جا مقصد سيا جي مقصدن جهڙا هوندا. شامل سنستا ۾ گهٽ ۾ گهٽ ٢٥ ميمبر هوندا.

شموليت جا نيم هيٺيان رهندا :

(الف) هر هڪ شموليت لاءِ خواهشمند سنستا کي لکيت ۾ سيا سان شامل ٿيڻ لاءِ درخواست ڪرڻي پوندي، تنهن سان گڏ پنهنجي جوڙجڪ جي ڪاپي، ميمبرن ۽ عهديدارن جي لسٽ بہ موڪلڻي پوندي.

(ب) شامل ٿيل سنستا، هر سال پنهنجي ميمبرن جي گهٽ وڌ ٿيڻ جو اطلاح موڪليندي ۽ نوَن عهديدارن جي لسٽ پڻ موڪليندي.

وياڳ :

(١٠) ڪاريہ کي سهڻي ۽ رٿائتي نموني هلائڻ لاءِ ڪم جي ورڇ ڪري، هيٺيان وياڳ مقرر ڪيا ويا آهن.

(الف) ساهتڪ وياڳہ

(ب) سانسڪرتڪ وياڳ

(ٻ) تعليم وياڳ

(ٻ) اِستري ونگ
(ڀ) نوجوان ونگ
(ت) پرڏيهي ونگ

اِهي ونگ سڀا جي زير-سايع پنهنجا پروگرام پنهنجي ليکي ڪندا. سندن رٿا منظور ٿيڻ تي سڀا سڄي خرچ جو پنجويهہ سيڪڙو خرچ پاڻ تي هموار ڪندي.

ڪاروباري ڪاميٽي :

١١. سڀا جي ڪاروباري ڪاميٽيءَ جي جملي ميمبرن جو تعداد ٣٥ ٿيندو، جنهن مان سميلين وقت، عيوضي ڊيليگيٽ ٣١ ميمبر چونڊيندا. باقي ٤ ميمبر سڀا جو صدر نامزد ڪندو، جن جي نالن جي پڌرائي صدر مٿينءَ چونڊ جي تاريخ کانپوءِ دير ۾ دير ٽن مهنن جي اَندر ڪندو.

(الف) ڪاروباري ڪاميٽيءَ تي صرف اُهي شخص چونڊيا ويندا، جيڪي ڪنهن نہ ڪنهن شامل سنسٿا يا سڀا جا سڌا ميمبر هوندا ۽ واسطيدار سنسٿا طرفان يا سڀا جي ميمبر جي حيثيت ۾ ڊيليگيٽ ميمبر طور سميلن ۾ شامل ٿيا هوندا. صرف ڪن غير رواجي حالتن ۾ غير حاضر شخص کي ڪاروباري ڪاميٽيءَ تي چونڊي سگهبو، بشرطيڪ هنجي رضامندي (لکيت ۾) سميلن وقت موجود هوندي ۽ هو ڪنهن نہ ڪنهن نموني ڊيليگيٽ چونڊيو ويو هوندو.

(ب) ڪاروباري ڪاميٽيءَ جي ميمبرن جي چونڊ رواجي طرح هٿ کڻڻ سان ڪئي ويندي، پر حاضر عيوضي ڊيليگيٽن جي چوٿين پتيءَ جي لکيت ۾ گهُر ڪرڻ تي لڪل ووٽ رستي چونڊ ڪئي ويندي.

(پ)- ڪاروباري ڪاميٽي سال ۾ گهٽ ۾ گهٽ ٽي دفعا ضرور

گڏ ٿيندي.

(پ)- ڪاروباري ڪاميٽيءَ جو ڪورم ڏهه ٿيندو.

(ت) - ڪاروباري ڪاميٽيءَ جي ميڙ جو اِطلاح ميڙ جي تاريخ کان ۱۵ ڏينهن اڳ سڀني ميمبرن کي ٽپال رستي موڪليو ويندو، جنهن ۾ ميڙ جو وقت، جڳهه ۽ ايجنڊا شامل ڪيا ويندا. ڪورم نه هئڻ ڪري مهمل ٿيل ميڙ ڏنل وقت جي هڪ ڪلاڪ کانپوءِ باقائدي ساڳيءَ جڳهه تي ٿي سگهندو جنهن لاءِ اِطلاع ۽ ڪورم جي ضرورت نه ٿيندي. ڪنهن به ميمبر کي اِطلاع ۽ ڪورم نه پهچڻ جي حالت ۾ ڪاميٽيءَ جو ميڙ رد نه سمجهيو ويندو.

(ٿ)- ڪاروباري ڪاميٽيءَ جو ميمبر بنا واجبي سبب ڄاڻائڻ جي جيڪڏهن ڪاميٽيءَ جي ٻن لاڳيتن ميڙن ۾ حاضر نه رهيو ته هو ڪاميٽيءَ تان خارج سمجهيو ويندو. واجبي سبب جو فيصلو خود ڪاروباري ڪاميٽي ڪندي.

(ٽ)- ڪاروباري ڪاميٽيءَ جي صدارت سڀا جو پرڌان ڪندو. پرڌان جي غير حاضريءَ ۾ ڪوبه اُپ پرڌان ميٽنگ جي ڪارروائي هلائيندو ۽ ٻنهين جي غير-حاضريءَ ۾ حاضر ميمبرن مان، چونڊيل ميمبر وقت جو سڀاپتي بڻجي ڪارروائي هلائيندو. ميڙ جي صدارت ڪندڙ کي ڪنهن به سوال تي ووٽن جي برابريءَ جي حالت ۾ پنهنجي ووٽ کان سواءِ فيصلو ڪندڙ (ڪاسٽنگ) ووٽ جو حق رهندو.

(ث) - ڪاروباري ڪاميٽيءَ جي ڏهن ميمبرن جي لکيت ۾ گهر ڪرڻ تي جنرل سيڪريٽري هڪ مهني اندر ڪاميٽيءَ جو خاص ميڙ سڏائيندو جنهن جو اِطلاع ۽ ڪورم وغيره رواجي ميڙ وانگر ٿيندو پر اُن ميڙ ۾ صرف گهر ڪيل اِسمن جو نيڪال ڪيو ويندو. اگر جنرل سيڪريٽري مقرر وقت اندر اِهو ميڙ سڏائڻ ۾ گُسو ته سڀا جي صدر کي اختياري رهندي ته هو اِهو ميڙ سڏائي ۽ ضروري ڪارروائي ڪري.

كاروباري ڪاميٽيءَ جا ڪم ۽ آختياريون

(١٢) ٻن سميلن جي وچ واري عرصي ۾ ڪاروباري ڪاميٽيءَ کي ئي جملي اعليٰ آختياريون رهنديون ۽ هيٺيان ڪم سرانجام آڻيندي:

الف: ڪاروباري ڪاميٽي سميلن جا ٺهراءُ ۽ سڀا جا فيصلا عمل ۾ آڻيندي.

ب: ڪاميٽي سڀا جي اُڏيشن جي پوئواريءَ لاءِ ضروري ڪاروبار جي سرانجامي ۽ خرچ پڪو ڪندي.

پ- ڪاروباري ڪاميٽي ڪنهن به خاص ڪم لاءِ سب ڪاميٽي مقرر ڪري سگهي ٿي جنهن کي پنهنجو سيڪريٽري يا ڪنوينر ٿيندو، جيڪو به ڪاروباري ڪاميٽي مقرر ڪندي. ننڍي ڪاميٽي پنهنجي ڪم جي رپورٽ ڪاروباري ڪاميٽيءَ کي ڏيندي رهندي.

(پ) ڪاروباري ڪاميٽي ساليانِي اجلاس جي موقعي تي آيل ٺهراءَ ويچار هيٺ آڻيندي؛ ۽ انهن جا مسوَدا تيار ڪري، عيوضي ڊيليگيٽن جي ميڙ آڳيان پيش ڪندي.

(ت) ساهت سميلن جي الڳ الڳ بيٺڪن جا چيئرمن سڀا جي ڪاروباري ڪاميٽي رواجي طور ساهت سميلن جي تاريخ کان هڪ مهنو اڳ مقرر ڪندي، البت اُن باري ۾ سڀا جي وياڱن ۽ شامل سنستائن کان اڳوات صلاح ڳرائي ويندي.

(ث) هيٺين عهديدارن جي هڪ اسٽئنڊنگ ڪاميٽي هوندي جيڪا سڀا جي پروگرامن ۽ ڪمن لاءِ فيصلا ڪري ترت ڪم جو نيڪال ڪندي.

١. پرڌان

٢. اُپ پرڌان

٣. ڇهن ئي وياڱن جا چيئرمن

٤. جنرل سيڪريٽري

٥. ٻئي سيڪريٽري

٦. خزانچي

٧. چيف پئٽرنس

(ٻ) ڪاروباري ڪاميٽي ڪنهن به وياڳ بابت شڪايت اَچڻ تي واسطيدار وياڳ جي حساب ڪتاب يا ٻئي ڪاروبار جي چڪاس لاءِ هڪ يا هڪ کان وڌيڪ ڪاميٽيءَ جي ميمبرن کي مقرر ڪري سگهي ٿي، جيڪي ضروري ڪارگذاريءَ کانپوءِ ڪاروباري ڪاميٽيءَ کي رپورٽ پيش ڪندا، جنهن جي بنياد تي ڪاروباري ڪاميٽي ضروري هدايتون ڏيئي يا قدم کڻي سگهي ٿي.

(ٽ) ٻيءَ طرح به ڪاروباري ڪاميٽيءَ کي سڀا جي اُديش جي پوئواريءَ لاءِ ضروري قدم کڻڻ يا ڪوبه پروگرام رٿڻ جي اَختياري رهندي.

(١٣) سڀا جا عهديدار:

سڀا جا هيٺيان عهديدار ٿيندا:

(١) پريزيڊنٽ (هڪ)

(٢) وائيس پريزيڊنٽ (هڪ)

(بمبئيءَ کان ٻاهر جو پريزيڊنٽ هئڻ جي حالت ۾ وائيس پريزيڊنٽ بمبئيءَ جو ٿيندو)

(٣) ڇهن وياڳن مان هرهڪ جو چيئرمن (ڇهه)

(هنن جو درجو وائيس پريزيڊنٽ جهڙو ٿيندو)

(٤) جنرل سيڪريٽري (هڪ)

(جنهن شهر ۾ پرڏان جي رهائش هوندي اُتان جو جنرل سيڪرٽريٽري ٿيندو)

(۵) خزانچي (هڪ)

(جنهن شهر ۾ پرڏان جي رهائش هوندي اُتان

جو خزانچي ٿيندو)

(٦) سيڪريٽري (ٻہ)

(هڪ سيڪريٽري پرڏان جي رهائش واري شهر جو ۽

هڪ سيڪريٽري بمبئيءَ جو ٿيندو)

(١٤) عهديدارن جا ڪم ۽ ذميواريون :

الف- سڀا جي پرڏان کي سڀا جي سموري ڪاروبار مٿان چڪاس ۽ نظرداريءَ جو حق رهندو.

ب- سڀا جي جنرل سيڪريٽريءَ تي سڀا جي مرڪزي ڪاروباري آفيس جي ديکڀال ۽ سڀني ڪم جي نيڪال جي ذميواري رهندي.

ٻ- جنرل سيڪريٽريءَ، تي سڀا جي ساليانو حساب ڪتاب کي آڊٽ ڪرائڻ ۽ ساليانو ڪم جي رپورٽ تيار ڪرڻ جي ذميواري رهندي.

ڀ- جنرل سيڪريٽري، پرڏان جي صلاح سان سڀا جي شاخن کي ضروري اِطلاع ۽ هدايتون موڪليندو ۽ ڪاروباري ڪاميٽيءَ جا ميڙ سڏائيندو.

پ - جنرل سيڪريٽري عام لکپڙه توڙي سرڪاري ادران سان خط-و-ڪتابن جو نيڪال ڪندو.

ت - جنرل سيڪريٽري ڪاروباري ڪاميٽيءَ اڳيان گذريل عرصي جي ڪم جي رپورٽ لکيت ۾ پيش ڪندو.

ٿ - سڀا جو سيڪريٽري سڀا جي ڪاروبار ۽ ڪارِيہ ۾ جنرل سيڪريٽريءَ سان ٻانهن ٻيلي ٿي رهندو.

ٽ- سڀا جو خزانچي سڀا جو ساليانو حساب ڪتاب رکندو ۽ سموري خرچ پکي جو اِنتظام ڪندو.

(۱۵) ساليانو اِجلاس ۽ ساهت سميلن :

هر ٻئين سال رواجي طور ڊسمبر تائين سيا ساليانو سميلن سڏائيندي. ڪن اَٽتر حالتن ۾ اِن بابت فيصلي جو حق ڪاروباري ڪاميٽيءَ کي رهندو.

الف- هرهڪ شامل سنستا پنهنجي پنجويهن ميمبرن پنيان هڪڙو عيوضي ڊيليگيٽ سميلن ۾ موڪليندي، جنهن کي سميلن جي هر ڪاريه ۾ برابريءَ جو ڀاڱہ وٺڻ جو حق رهندو. سڏا ٿيل ميمبرن کي بہ ساڳيو حق رهندو.

ب -موجوده ڪاروباري ڪاميٽيءَ جا ميمبر پڻ عيوضي ڊيليگيٽ سمجهيا ويندا ۽ پرڏان کي حق رهندو تہ ڪن بہ حاضر شخص کي عيوضي ڊيليگيٽ نامزد ڪري، جن جو تعدا ڏهن کان وڌيڪ نہ ٿيندو.

پ- سميلن ۾ سڀ فيصلا عيوضي ڊيليگيٽن جي گهڻائي واري راءِ سان ڪيا ويندا.

ڀ- هرهڪ شامل سنستا پنهنجي ڊيليگيٽن جي مڪمل ياداشت، نالو، ڌنڌو، عمر، ڪمائي وغيره، گڏ ڪيل ڊيليگيٽ فيءَ سان گڏ مرڪزي آفيس کي گهٽ ۾ گهٽ هڪ مهنو اَڳہ ۾ موڪليندي. هن فقري جي ڀڃڪريءَ جي حالت ۾ اِنهيءَ شامل سنستا جي ڊيليگيٽن کي سميلن ۾ ڪنهن بہ قسم جو ڀاڱہ وٺڻ جو حق نہ رهندو.

ٻ- سميلن جا عيوضي ڊيليگيٽ اُهي ميمبر ٿي سگهندا، جيڪي جوڙجڪ ۾ مقرر ڪيل تاريخ اَندر شاخ جا ميمبر ٿيا هوندا.

ت- شامل سنستا جو ڪوبہ ميمبر يا ٻيو ڪوبہ سنڌي، جنهن جو سيا جي اُديشن ۾ پورن وشواس هوندو، سو مقرر ڊيليگيٽ فيءَ ڀيون ضروري رقمون ڏيئي درشڪ ڊيليگيٽ طور ساهت سميلن ۾ شامل ٿي سگهندو. اهڙي درشڪ يا اَئسوسيئيٽيڊ ڊيليگيٽ کي سيا جي ڪاروباري ڳالهين کان سواءِ سڀني پروگرامن ۾ شامل ٿيڻ

جو آڏڪار رهندو.

ٿ- سميلن جي صدارت آل پارٽ سنڌي ٻولي ۽ ساهت سڀا جو موجوده صدر ڪندو.

(١٦) آجيان ڪاميٽي :

آجيان ڪاميٽي واسطيدار شهر جي شامل سنستا طرفان ڪڍي ڪئي ويندي جنهن تي مڪاني سنستا سان واسطو رکندڙ شخص ڪانسواءِ ٻين هر خيال شخص کي شامل ڪري سگهجي ٿو.

الف: سميلن جي سموري بندوبست جي ذميواري آجيان ڪاميٽيءَ تي رهندي.

ب- آجيان ڪاميٽي ڪم جي ورهاست لاءِ ۽ پيسي گڏ ڪرڻ لاءِ جدا جدا ڪاميٽيون ٺاهيندي ۽ سميلن جي خرچ پکي جو حساب ڪتاب رکندي.

ڀ- آجيان ڪاميٽي سميلن بعد ٻن مهنن اندر سميلن جو حساب ڪتاب آڊٽ ڪرائي مرڪزي آفيس کي موڪليندي.

ٻ- سميلن جي خرچ مان بچت جو اڌ حصو مرڪزي آفيس کي ملندو ۽ اڌ حصو مڪاني سنستا کي ملندو. سڀا سميلن جي خرچ ۾ کوٽ لاءِ جوابدار نه رهندي.

(١٧) ٺهراءُ :

ساليانيءِ اجلاس جي ويچار لاءِ ڪو به عيوضي ڊيليگيٽ يا ميمبر يا شامل سنستا، ڪو به ٺهراءُ موڪلي سگهي ٿي، پر اهڙو ٺهراءُ سميلن جي تاريخ کان گهٽ ۾ گهٽ هڪ مهنو اڳ مرڪزي آفيس ۾ پهچڻ گهرجي. ساليانيءِ اجلاس آڳيان اُهي ئي ٺهراءُ پيش ڪيا ويندا جيڪي ڪاروباري ڪاميٽيءَ قبول ڪيا هوندا. البت جيڪڏهن ڪو به ٺهراءُ ڪاروباري ڪاميٽيءَ کي قبول نه پيو ته پنهنجو فيصلو ڪرڻ کان اڳ واسطيدار شخص کي سمجهائيءَ جو حق ڏيندي.

(۱۸) انتظام:

آگر ڪو بہ ڪاروباري ڪاميٽيءَ جو ميمبر يا عهديدار، شامل سنستا جو ڪو عهديدار، سڀا جي مقصدن، نيمن يا فيصلن خلاف ويندو يا ٻيءَ طرح سڀا جي ڪاريہ يا ناموس کي سڌي يا اَڻ سڌي نموني ڌڪ هڻڻ جي ڪوشش ڪندو تہ سڀا جي صدر کي آختيار رهندو تہ اِن حالت ۾ هو اِنتظامي قدم کڻي :

الف- مٿين حالت ۾ واسطيدار ميمبر يا عهديدار يا شامل سنستا جي عهديدارن تي حڪم جاري ڪري صدر هن کي آهڙي هلت کان باز اَچڻ جي هدايت ڪندو ۽ اَهڙي هلت لاءِ سمجهاڻي گهرندو.

ب- آگر واسطيدار شخص اَهڙي هدايت جي پندرهن ڏينهن اَندر خاطر خواہ تعميل نہ ڪئي يا گهربل سمجهاڻي نہ ڏني يا صدر جي ويچار ۾ اِها سمجهاڻي صحيح يا واجبي نہ لڳي تہ هن کي آختيار رهندو تہ اَهڙي شخص خلاف قدم کڻي عارضي طور اهڙي عهديدار کي موقوف (سسپينڊ) ڪري ڇڏي.

(ٻ) اهڙي قدم جي بحاليءَ لاءِ اهو سوال ڪاروباري ڪاميٽيءَ جي ايندڙ ميڙ ۾ رکيو ويندو. ڪاروباري ڪاميٽي آخرين طور فيصلو ڪرڻ کان اڳ واسطيدار شخص کي پنهنجو طرف رکڻ جو آڌڪار ڏيندي.

(پ) ڪاروباري ڪاميٽيءَ جو فيصلو آخرين ٿيندو، جنهنجي پوئواري واسطيدار شامل سنستا ڪندي.

(۱۹) مربي :

سڀا جي ڪاروباري ڪاميٽي ڪنهن بہ سڄڻ کي مربي (پيٽرن) ڪري قبول ڪري سگهي ٿي، بشرطيڪ اِهو صاحب سڀا جي ڪاريہ لاءِ هڪ هزار يا هزار کان وڌيڪ رپيا دان ڏئي. ڪاروباري ڪاميٽي اَهڙن مربين جي باري ۾ نيم ٺاهيندي. مربين مان حاصل ڪيل رقم محفوظ رکي ويندي، باقي اُن مان ٿيل اُپراسو سڀا جي ڪاريہ ۾ لڳايو

ويندو. سڀا جا اڳوڻا پرڌان، سڀا جا مکيہ مربي (چيف پئٽرن) ٿيندا. سميلن وقت مربين کي يوگيہ مان ڏنو ويندو.

(٢٠) عيوضي اجلاس :

سڀا جي ڪاروباري ڪاميٽيءَ کي اختياري رهندي تہ ڪن ضروري ۽ نازڪ حالتن هيٺ عيوضي اِجلاس (ڪنوينشن) ڪوٺائي سگهي. اِجلاس ۾ شامل سنستا جا عيوضي ٢٥ بنيادي ميمبرن پٺيان هڪ جي حساب سان ياڳہ وٺندا، ٢٥ کان گهٽ ميمبرن واري شامل سنستا کي پڻ هڪ عيوضي موڪلڻ جو حق رهندو. اَهڙي اِجلاس ۾ ڪيل فيصلا سڀا جا فيصلا ليکيا ويندا، جن تي ڪاروباري ڪاميٽي عمل ڪندي ۽ ايندڙ سالياني سميلن کان اَهڙن فيصلن بابت منظوري ورتي ويندي.

(٢١) جوڙجڪ ۾ درستيون :

سڀا جي جوڙجڪ ۾ درستيون ۽ تبديليون فقط سالياني سميلن وقت ٿي سگهنديون :

(الف) جوڙجڪ ۾ درستيءَ لاءِ رٿ سڀا جي ڪاروباري آفيس کي سميلن جي تاريخ کان گهٽ ۾ گهٽ هڪ مهنو اَڳ پهچڻ گهرجي.

(ب) هرهڪ درستيءَ تي رٿ آڻيندڙ ۽ اُن کي ٽيڪو ڏيندڙ عيوضي ڊيليگيٽ جي صحيح هئڻ گهرجي.

(ٻ) اَگر رٿ آڻيندڙ ۽ ٽيڪو ڏيندڙ عيوضي ڊيليگيٽ سميلن وقت حاضر نہ هوندا تہ اِها درستي پيش نہ ٿي سگهندي.

(پ) جوڙجڪ ۾ ڪابہ درستي يا تبديل سميلن ۾ حاضر عيوضي ڊيليگيٽن جي ٢ ڀاڱي ٣ حصي جي گهڻائيءَ سان بحال ٿي سگهندي.

سنڌين طرفان پڌرنامو

سنڌي جاتيءَ ديش جي آزاديءَ لاءِ عظيم قرباني ڏني جو کين پنھنجو وطن سنڌ ڇڏڻو پيو. ڇاڪاڻ تہ کنھن بہ رٿائتي نموني سنڌين کي کنھن خاص ٽڪري ۾ کين وسايو ويو، تنھن ڪري سنڌي ساري ديش ۾ ٽڙي پکڙي ويا ۽ سياسي طور ڪمزور بڻجي پيا. اگر ھو کنھن ھڪ ھنڌ وسيل ھجن ھا تہ آدمشماريءَ جي حساب سان گھٽ ۾ گھٽ ڇھہ عيوضي ڀارت جي پارليامينٽ ۾ ۽ ٽيھہ ميمبر راڄيہ اسيمبليءَ تي چونڊجي سگھن ھا.

آزاديءَ بعد جي چاليھن سالن جي آزمودي مان ظاھر آھي تہ سنڌين کي ڀارت جي راڄنيتيءَ ۾ ڪوبہ آواز ڪونھي. تنھنڪري ھنن سان پورو اِنصاف ڪونہ ٿيو آھي. سياسي، تعليمي ۽ سماجڪ کيترن ۾ ھر ننڍي وڏي ڳالھہ لاءِ سنڌيءَ کي ٻاڌائڻو پيو آھي. اِن دکدائڪ حقيقت جو ڪلاسڪ مثال اِھو آھي جو سنڌي ڀاشا کي ڀارت جي وڌان ۾ تسليميءَ لاءِ لنبا سورھن سال ترسڻو پيو.

ڀارت دنيا جي وڏي ۾ وڏي لوڪشاھي آھي؛ جتي اَنن-ڌھن لکن کان وينڌي ويھن لکن جي جاتين کي پنھنجو زمين جو ٽڪرو، پنھنجي سرڪار، پنھنجي پراديشڪ اَسيمبلي ۽ ڀارت جي پارليامينٽ ۾ پنھنجا عيوضي چونڊي موڪلڻ جا مڙيئي حق مليل آھن، اُتي ھڪ آڳاٽي، سيبہ ۽ روشن دماغ سنڌي جاتيءَ جي پنجاھہ لک نگرواسين کي ڀارت جي پارليامينٽ توڙي پراديشڪ اَسيمبلين ۾ ھڪڙو بہ عيوضي چونڊڻ جو حق نہ ھجي، جيڪو سندن دکن، تڪليفن، مسئلن ۽ واجبي حقن بابت آواز اُٿاري سگھي، سا ڳالھہ ڀارت جي لوڪشاھيءَ لاءِ

نهايت ڏکدائي حقيقت آهي. سنڌي جاتيءَ کي ڀارت جي راڄنيتي ۾ حصيداريءَ کان محروم رکڻ اِنصاف، حق ۽ برابريءَ جي خلاف آهي، جا ڳالهه خود ڀارت جي وڏان جي اوچ آدرش جي ورثي آهي.

تنهنڪري اَسين سنڌي جاتيءَ جا فرد زوردار تقاضا ٿا ڪريو تہ هيءَ ڀيدي دستور بند ٿيڻ گهرجي. سنڌي جاتيءَ جي ڀارت اَندر خاص حيثيت (بنا راڄيہ) جو خيال رکي، اُنکي خاص ٿورائيءَ واري جاتي شماري، سنڌن لاءِ ڀارت جي پارليامينٽ توڙي راڄيہ اَسيمبلين ۾ واجبي آنداز ۾ جڳهيون محفوظ رکيون وڃن.

اَسين ڀارت جي راشٽرپتي، پرڌان منتري ۽ سيني سياسي پارٽين جي سرڪردن کي اَپيل ٿا ڪريون تہ اِنصاف ۽ حق تي ٻڌل سنڌي جاتيءَ جي هن طلب جي پٺڀرائي ڪن ۽ ڀارت جي وڏان ۾ جوڳي درستي آڻڻ لاءِ پورا يتن وٺن.

اَکل ڀارت سنڌي ٻولي ۽ ساهت سڀا

سال ۱۹۸۸ سنڌين جي راڄنيتي حقن جو سال

- سنڌين کي خاص ٿورائيءَ واري جاتي تسليم ڪريو
- سنڌين کي برابريءَ جي بنياد تي راڄنيتي حق ڏيو
- سنڌي ٻولي،ساهت،ڪلچر ۽ تعليم جي وڪاس لاءِ سهوليتون ڏيو.
- لائق سنڌين کي وڏن سرڪاري عهدن تي مقرر ڪريو
- سنڌي ٻڌيمانن جو اُپاڏين سان جوڳو قدر ڪريو

(نوٽ : هيءُ پڌرنامو ۲۰ مارچ ۸۸ تي چيٽي چنڊ جي موقعي تي بڙودا جي ڏهہ هزار سنڌين ۽ ۳۰ مارچ ۱۹۸۸ تي اَکل ڀارت سنڌي ٻولي ۽ ساهت سڀا جي منچ تي هزارين سنڌين هٿ مٿي ڪڍي يڪراءِ پاس ڪيو. ڀارت جي سيني سنسٿائن کي پڻ هہڙي قسم جو ٺهراءُ پاس ڪري سرڪار کي موڪلڻ لاءِ اَپيل ڪئي.)

سيا طرفان اَکل ڀارت سطح تي ساهت سميلن

سال	شهر جو نالو	مهرت ڪندڙ جو نالو	پرڌان جو نالو	جنرل سيڪريٽري جو نالو	ڊيليگيٽن جو تعداد
١٩٥٧	دهلي	ڊاڪٽر راڌاڪرشنن	لالسنگهه اَجواڻي	ڪيئو سنگهاڻي	٢٠٠
١٩٥٨	بمبئي	همايون ڪبير	جيرامداس دي	جهمٽمل ڀاوناڻي	٦٠٠
١٩٥٩	ناگپور	ڀڳواندين	نارائڻداس ملڪاڻي	اي.جي.اُتم	٨٠٠
١٩٦٠	آديپور	ڪاڪا ڪاليڪر	منگهارام ملڪاڻي	اي.جي.اُتم	١٨٠٠
١٩٦١	ڀوپال	شنڪر ديال شرما	لالسنگهه اَجواڻي	اي.جي.اُتم	١٠٠٠
١٩٦٣	جئپور	موهنلعل سکاڙيا	رام پنجواڻي	گوبند مالهي	٩٠٠
١٩٦٤	لکنئو	سچيتا ڪرپالاڻي	پوپٽراج ناگراڻي	گوبند مالهي	٢٠٠٠
١٩٦٦	بئنگلور	وي.وي.گري	پوپٽراج ناگراڻي	گوبند مالهي	٢٢٠٠
١٩٧١	آلور	رگهونات ريڊي	پوپٽراج ناگراڻي	اي.جي.اُتم	٨٠٠
١٩٧٢	بمبئي	راماراءِ آدڪ	ڪيرت ٻاٻاڻي	موتي پرڪاش	٢٠٠٠
١٩٧٤	دهلي	اِندرڪمار گجرال	ڪيرت ٻاٻاڻي	پوپٽي هيراننداڻي	٢٠٠٠
١٩٧٥	ڀوپال	--	ڪيرت ٻاٻاڻي	پوپٽي هيراننداڻي	٦٠٠
١٩٧٦	آديپور	هري دلگير	ڪيرت ٻاٻاڻي	موهن ڪلپنا	٨٠٠
١٩٧٨	سنڌونگر	حشو آڏواڻي	ڪيرت ٻاٻاڻي	موهن ڪلپنا	٣٠٠٠
١٩٨٠	پاليتانا	آچاريہ ڀڳوانديو	ڪيرت ٻاٻاڻي	ٽيڪچند مست	٨٠٠
١٩٨٣	ٻڙودا	چندرڪانت پٽيل	گوبند مالهي	ٽيڪچند مست	٦٠٠
١٩٨٧	گانڌيڌام	اُشا پيٺ مهتا	گوبند مالهي	گوردن چوڌري	١٠٠٠
١٩٩١	اِندور	دوارڪو سندراڻي	ڪيرت ٻاٻاڻي	گوردن چوڌري	١٠٠٠
١٩٩٣	ٻڙودا	موهن سنگهه رالوا	ڪيرت ٻاٻاڻي	گوردن چوڌري	٣٠٠
١٩٩٧	جئپور	ڀئرءِ سنگهه سيڪاوت	ڪيرت ٻاٻاڻي	گنو سامتاڻي ۽ هري ڀنڪج	٨٠٠

آکل ڀارت سنڌي ٻولي ۽ ساهت سڀا طرفان

آکل ڀارت سطح جا ليکڪ سيمينار		آکل ڀارت سطح جا ناٽڪ مها اُتسوُ	
(۱) اَحمدآباد (گجرات)	۱۹۷۴	(۱) ڪلڪتو (ويسٽ بنگال)	۱۹۷۴
(۲) اِندور (مڌيہ پرديش)	۱۹۷۵	(۲) بمبئي (مهاراشٽر)	۱۹۷۴
(۳) آبو (راجستان)	۱۹۷۶	(۳) بڙودا (گجرات)	۱۹۷۶
(۴) دهلي (راڄڌاني)	۱۹۷۸	(۴) ناگپور (مهاراشٽر)	۱۹۷۷
(۵) لوناوالا (مهاراشٽر)	۱۹۷۹	(۵) دهلي (راڄڌاني)	۱۹۷۸
(٦) دهلي (راڄڌاني)	۱۹۸۰	(٦) دهلي راڄڌاني)	۱۹۸۵
(۷) نئنيتال (اُتر پرديش)	۱۹۸۱	(۷) بمبئي (مهاراشٽر)	۱۹۸٦
(۸) لوناوالا (مهاراسٽر)	۱۹۸۲	(۸) جئپور (راجستان)	۱۹۸۸
(۹) آبو (راجستان)	۱۹۸۳	(۹) بمبئي (مهاراشٽر)	۱۹۹۰
(۱۰) لکنوُ (اُتر پرديش)	۱۹۸۴	(۱۰) اَحمدآباد (گجرات)	۱۹۹۷
(۱۱) جئپور (راجستان)	۱۹۸۵	(۱۱) اِندور (مڌيہ پرديش)	۱۹۹۸
(۱۲) پونو (مهاراشٽر)	۱۹۸٦	(۱۲) ڀوپال (مڌيہ پرديش)	۱۹۹۹
(۱۳) اَحمدآباد (گجرات)	۱۹۸۸	(۱۳) اَحمدآباد (گجرات)	۲۰۰۳
(۱۴) ناگپور (مهاراشٽر)	۱۹۹۱	(۱۴) ناگپور (مهاراشٽر)	۲۰۰۴
(۱۵) جئپور (راجستان)	۱۹۹۴	(۱۵) ڀوپال (مڌيہ پرديش)	۲۰۰۷
(۱٦) ناگپور	۱۹۹۸		
(۱۷) پشڪر (راجستان)	۲۰۰۰		
(سرڳواسي گوبند مالهيءَ جي ياد ۾)			
(۱۸) پچهڙي (مڌيہ پرديش)	۲۰۰۲		
(۱۹) ڪاجوراهو (مڌيہ پرديش)	۲۰۰۳		
(۲۰) مانڊو (مڌيہ پرديش)	۲۰۰۴		
(۲۱) جئپور (راجستان)	۲۰۰۵		
(انڊو-پاڪ ليکڪ سيمينار)			
(۲۲) جوڌپور (راجستان)	۲۰۰٦		

ساليانو اِنعامي جلسو

سال	شهر	مکيہ مهمان
٢٠٠٠	جئپور	راجستان جو گورنر آنشومان سنگھ.
٢٠٠٢	ڀوپال	مڌيہ پرديش جو مکيہ منتري دگوجيہ سنگھ.
٢٠٠٣	ڪلڪتا	دادا جشن واسواڻي.
٢٠٠٤	بمبئي	فلمي هستي گووند نهلاڻي (ڊائريڪٽر).
٢٠٠٥	دهلي	ڀارت جو اڳوڻو پرڌان منتري شري اِندر ڪمار گجرال.
٢٠٠٦	آحمدآباد	گجرات جو گورنر شري نول ڪشور شرما.
٢٠٠٧	دهلي	لوڪ سڀا ۾ مخالفت ڌر جو اڳوان ۽ ڀارت جو اڳوڻو ڊپٽي پرائيم منسٽر لال ڪرشڻ آڏواڻي.

AWARDS GIVEN BY SABHA (Upto 2007)

LITERATURE AWARD

(Prize Sponsored By : MURIJMAL MANGHNANI)

Year	Name of Writer	Amount
1982	Popati Hiranandani (Bombay)	5,000/-
1983	Mohan Kalpna (Sindhunagar)	5,000/-
1984	Inder Bhojwani (Bantva)	5,000/-
1985	Sundri Uttamchandani (Bombay)	10,000/-
1986	Kirat Babani (Bombay)	10,000/-
1987	Moti Prakash (Dubai)	10,000/-
1988	Goverdhan Bharti (Ajmer)	10,000/-
1989	Ishwar Chander (Ajmer)	10,000/-
1990	Ishwar Anchal (Sindhunagar)	10,000/-
1991	A.J. Uttam (Bombay)	10,000/-
1992	Tara Mirchandani (Pune)	10,000/-
1993	Hari Himthani (Ajmer)	10,000/-
1994	Kala Prakash (Dubai)	20,000/-
1995	Vishnu Bhatia (Bombay)	20,000/-
1996	Arjan Sikayal (Sindhunagar)	20,000/-
1997	D.K. Mansharamani (Bombay)	20,000/-
1998	Dr. Narayan Bharti (Sindhunagar)	25,000/-
1999	Vasudev Nirmal (Bombay)	25,000/-
2000	Dr. Prem Prakash (Ahmedabad)	25,000/-
2001	Gobind Punjabee (Mumbai)	25,000/-
2002	Dr. Satish Rohra (Adipur)	25,000/-
2003	Dr. Motilal Jotwani (Delhi)	25,000/-
2004	Dr. Murlidhar Jetley (Delhi)	25,000/-
2005	Prof. Hiro Shewkani (Sindhunagar)	25,000/-
2006	Mohan Gehani (Bhopal)	25,000/-
2007	Dr. Jetho Lalwani (Ahmedabad)	25,000/-

FROM LIBRARY OF
A. J. UTTAM
info@sindhisangat.com

AWARDS GIVEN BY SABHA (Upto 2007)

DRAMA AWARD

(Prize Sponsored By : DILIP V. LAKHI OF LAKHI TRUST

Year	Name of Person	Field	Amount
2000	Ghanshyam Aswani (Delhi)	Acting	25,000/-
2001	Ms. Shiela Sajnani (Mumbai)	Acting	25,000/-
2002	Ramesh Mehta (Mumbai)	Acting	25,000/-
2003	Srichand Makhija (Mumbai)	Acting	25,000/-
2004	Gopal Panjwani (Delhi)	Acting	25,000/-
2005	Atam Talreja (Delhi)	Acting	25,000/-
2006	Sunder Bhutani (Nagpur)	Drama	25,000/-
2007	Suresh Sindhu (Jaipur)	Drama	25,000/-

SINDHI LANGUAGE AWARD

(Prize Sponsored By : DILIPKUMAR V. LAKHI OF LAKHI TRUST

Year	Name of Person	Field	Amount
2000	Popati Hiranandani (Mumbai)	Sindhi Language	25,000/-
2001	A.J. Uttam (Mumbai)	-do-	25,000/-
2002	Kirat Babani (Mumbai)	-do-	25,000/-
2003	Dr. Parso Gidwani (Pune)	-do-	25,000/-
2004	Indian Instt. of Sindhology	-do-	25,000/-
2005	Ram Jethmalani	-do-	25,000/-
2006	Sindhi Sangat (Dubai) (Asha Chand)	-do-	25,000/-
2007	SES Baba Nebhraj Sr. Sec. School Delhi	-do-	25,000/-

AWARDS GIVEN BY SABHA (Upto 2007)

CULTURE / MUSIC AWARD

(Prize Sponsored By : NOTAN TOLANI, HONG KONG

Year	Name of Artist	Field	Amount
1992	S.P. Menghani (Mumbai)	Drama	10,000/-
1993	Bhagwan Chawla (Mumbai)	Music	10,000/-
1994	Anila Sunder (Mumbai)	Dance	20,000/-
1995	Dewan Bhojwani (Mumbai)	Painting	20,000/-
1996	Madan Jumani (Mumbai)	Drama	20,000/-
1997	Kamla Keswani (Jaipur)	Music	20,000/-
1998	Rani Karna (Culcutta)	Dance	25,000/-
1999	Vishwa Mitra Vaswani (Ujjain)	Painting	25,000/-
2000	Mahesh Chandra (Mumbai)	Music	25,000/-
2001	Satram Rohra (Mumbai)	Music	25,000/-
2002	Ghanshyam Vaswani (Mumbai)	Music	25,000/-
2003	Ms. Kaajal Chandiramani (Mumbai)	Music	25,000/-
2004	Dushyant Kumar Ahuja (Adipur)	Music	25,000/-
2005	Ms. Jaya Vidhani (Delhi)	Music	25,000/-
2005	Pawan Kumar (Ahmedabad)	Music	25,000/-
2007	Ramesh Rajpal (Sindhunagar)	Music	25,000/-

JOURNALIST AWARD

(Prize Sponsored By : RAM JAWAHARANI FOUNDATION

Year	Name of Publishor	Publication	Amount
2001	Dayal Motwani (Ahmedabad)	Jhulelal	11,000/-
2002	Shayam Ramrakhiani (Ahm.)	Zindagi	11,000/-
2003	Prem Tolani (Sindhunagar)	Sandesh Bharat	11,000/-
2004	Kishin Varyani (Mumbai)	Hindu	11,000/-
2005	Mangharam Sipahimalani (Mumbai)	Hindwasi	11,000/-
2006	Narayan Bharti (Sindhunagar)	Sindhi Times	11,000/-
2007	Prem Lakhiani (Nandiad)	Sindhi Bhasha	11,000/-

SINDHIYAT AWARD

(Prize Sponsored By : BHAGWAN JETHWANI

Year	Name of Writer	Field	Amount
1997	Sunder Agnani (Jaipur)	Art & Culture	10,000/-
1998	Vasudev Sindhu Bharti (Jaipur)	Publicity	10,000/-
1999	Rochiram Tirathdas (Sindhunagar)	Sindhi Exhibition	10,000/-
2000	Sahib Bijani (Adipur)	Publication	10,000/-
2001	Chellaram Khiani (Gandhidham)	Language & Lipi	10,000/-
2002	Chander Sawnani (Ahmedabad)	Sindhiyat	11,000/-
2003	Ram Buxani (Dubai)	Sindhiyat	11,000/-
2004	Rochiram Thawani (Nagpur)	Sindhiyat	11,000/-
2005	Jairam Rupani (Mumbai)	Sindhiyat	11,000/-
2006	Thakur Chawla (Mumbai)	Sindhiyat	11,000/-
2007	Satram Mamtani (Delhi)	Sindhiyat	11,000/-

AWARDS GIVEN BY SABHA (Upto 2007)

DANCE AWARD

(Prize Sponsored By : ISSAR KALYANI

Year	Name of Writer	Field	Amount
2001	Divya Raisinghani (Jaipur)	Dance	11,000/-
2002	Hina Gursahani (Jaipur)	Dance	11,000/-
2003	Ms. Sonu Choudhary (Mumbai)	Dance	11,000/-
2004	Ms. Supriya Multani (Jaipur)	Dance	11,000/-
2005	Ms. Sudha Bhagchandani (Nagpur)	Dance	11,000/-
2006	Ms. Rachna Sunder (Mumbai)	Dance	11,000/-
(Now this award is sponsored by Govind L.Bhagchandani,Nagpur)			
2007	Ms. Nidhi Chandani (Bhopal)	Dance	11,000/-

AWARDS GIVEN BY SABHA (Upto 2007)

SWEETA BABANI AWARD

(Prize Sponsored By : KIRAT BABANI FAMILY

Year	Name of Person	Field	Amount
2003	Indra Hinduja	Prominant Women	11,000/-
2004	Asha Chand	"	11,000/-
2005	Hiro Hingorani	Painting	11,000/-
2006	Ram Lalchandani	"	11,000/-
2007	Vasudev Sindhu Bharti	"	11,000/-
			11,000/-

Prize Sponsored By : DURGA THAWRANI

Year	Name of Person	Field	Amount
2001	Sundri Kewalramani	Education	11,000/-
2002	Dayo Nathani	"	11,000/-
2003	Hemant Kumar Tolani	"	11,000/-
2004	Sitaldas Balani	"	11,000/-
2005	Pritam Varyani	"	11,000/-
2006	Satramdas Sayal	"	11,000/-

(Prize Sponsored By : NANIKRAM MOTWANI

Year	Name of Person	Field	Amount
2005	Dr. Dayal Asha	College Education	11,000/-
2006	Dr. Arjan Shad	"	11,000/-
2007	Dr. Kamla Goklani	"	11,000/-

NARAI SHYAM AWARD

(Prize Sponsored By : MANU HIMTHANI

Year	Name of Person	Field	Amount
2001	Vimi Sadarangani	Upcoming Writer	11,000/-
2002	Dholan Rahi	"	11,000/-

SPECIAL SERVICES AWARD

Prize Sponsored By : HEMLATA BAJAJ

Year	Name of Person	Field	Amount
1994	Arjan Sikayal (Sindhunagar)	Literature	5,000/-
1995	Honey Kakwani	Child Artist	2,500/-
1995	Sushi Boolkani (Sindhunagar)	Drama	2,500/-
1996	Master Kautak	Music	5,000/-
1997	Rita Shahani (Pune)	Literature	5,000/-
1998	Sapna Jeswani (Bombay)	Social Work	5,000/-
1999	Km. Tulsi Notani (Baroda)	Education	5,000/-
2000	Dr. Durga Thavrani (Calcutta)	Social Work	5,000/-
2001	Kanta Kathuria (Jaipur)	Prominent Women	11,000/-

AWARDS GIVEN BY SABHA (Upto 2007)

SPECIAL AWARD (2004)

Name of Person	Award	Amount
Shri Chander Manghnani (Mumbai)	Sindhu Sapoot	51,000/-

UTTAM LIFETIME ACHIEVEMENT AWARD

(Sponsored by SUNDRI UTTAMCHANDANI, ASHA CHAND & GEETA KHYANI)

Year	Name of Person	Field	Amount
2006	Kirat Babani (Mumbai)	Literature	50,000/-
2007	Prabhu 'Wafa' (Mumbai)	Literature	50,000/-

SINDH ADEEB AWARD

(Sponsored by SHRI NANIK SAMBTANI)

Year	Name of Person	Field	Amount
2005	Mohd. Ibrahim Joyo (Sindh)	Sindhi Adeeb	25,000/-
2006	Amar Jaleel (Sindh)	Sindhi Adeeb	25,000/-
2007	Samsher Al-Hyderi (Sindh)	Sindhi Adeeb	25,000/-

SINDH FANKAAR AWARD

(Sponsored by : SINDHI ASSOCIATION OF HONG KONG & CHINA)

Year	Name of Person	Field	Amount
2007	Sadiq Fakir (Sindh)	Music	25,000/-

Apart from above awards, Shri Ram Jethmalani, Kumari Bhagwanti Nawani, Shri Ram Jawaharani of Sahyog Foundation, Shri Nari Gursahani and others have been giving awards from time to time.

(Mysore), for which feasi bility report has already been prepared, should be immediately announced;

(c) All cultural institutions and mass media agencies be instructed to provide adequate opportunities to the development of Sindhi language and culture, without discrimination;

(d) Outstanding Sindhi writers, artists, educationists and other intellectuals should be awarded state honours and included in the delegations going abroad, along with their colleagues in the other languages.

14. Dear Sir, such positive actions and gestures will create an immense fund of good-will for your government and remove the resentment among the Sindhi community.

We have full faith in your wisdom and sagacity. We earnestly believe that Sindhis will get justice and fairdeal at your hands. Only then they will have real sense of equality, dignity and will feel identified with the People of India.

With highest regards,

Yours sincerely,

(KIRAT BABANI)

President

programmes of promotion and devlopment of this most ancient language, by the Central Sahitya Akademy, while he was the Chairmen of that august body.

10. It was again, Smt. Indira Gandhi, your great mother who did great justice to the Sindhis, which no prime minister before her, inspite of the pleadings by the entire community had done. when she came to know that serious injustice had been done to the Sindhi language by denying it status of a modern Indian language in the Constitution of India, she in her forthright style acted swiftly and got the bill passed in the Indian Parliament (1976) and Sindhi language was accorded its proper and honourable place along with the other sister languages in the Schedule VIII of our Consititution. Sindhi community will always cherish such gratitude.

11. Dear Prime Minister, you belong to that great family of patriots, men of vision and wisdom. You have inherited the same quality of head and heart from your grand father, your father and your great mother. You yourself have been a relentless champion of all right causes and a great friend of minorities of every description. You have shown great sympathy and genuine love for all communities, including the Sindhis.

12. Now there is a case of clear injustice, nay, a gross discrimination, against a community placed in most adverse circumtances. The rights which other communities in this great democracy are enjoying in full, are being denied or restricted to the Sindhi Community.

13. Therefore, dear Prime Minister, we earnestly plead for following specific actions by your Government:

    (a) The Sindhi Vikas Board be immediately established without any delay, to restore faith in the commitment of your government.

    (b) The formation of a Centre for Research, Training and Teaching for the promotion of the Sindhi language, under the auspices of the Central Institute of Indian languages

they remain unrepresented in the elective democratic institutions of the country, they will continue to be at sufferance. They will always go by default. This is not a healthy trend for national harmony.

7. It is also a sad that no adequate attentaion has been paid to the cultural, educational and social problems of the Sindhi community. Utter disregard has been shown to their genuine needs. This has created a great deal of resentment among the community.

8. To add insult to the injury, a systematic vicious propaganda barrage has been, overtly and covertly let loose against the community, through various devices in the mass media and the bureaucratic apparatus to malign the Sindhi community and tarnish its image by freely passing on ' abuse ' and insinuatios, and thowing dirt on its honour and morality. The most shameful and sinful and particularly annoying is the fact that such rubbish is easily pushed through even by the mass media controlled by the State, by depicting Sindhi characters in shady colours.

SINDHIS AND THE NEHRU FAMILY

9. Dear Prime Minister, it is proud chapter of our history that the great Nehru Family has shown greatest affection and sympathy for the Sindhi community for which Sindhis remain indebted to this great family of patriots and statespersons. It was great Pandit Jawaharlal Nehru, your grand father, who showed great magnanimity and statemanship by rejecting the pernicious and perfidious idea of dropping word 'Sind' from our national anthem. He categorically declared : **'where ever Sindhis are, there is Sindh'**. Thus he gave rebuff to the parochial and communal forces, who wanted to do great harm to the national anthem, which remains part of the great heritage of our people. Again it was great Jawaharlalji, who realising the injustice, and respecting the sentiments of the Sindhi community, gave Sindhi language a place of honour, by recognising it for the

c) Our Sabha and many other literary organisations have been pleading for a long time with the Education Department of the Government of India for establishment of Sindhi Vikas Board on the similar lines as has been done in the case of Urdu Language (which is also a stateless language). One after another, honourable Education Ministers of Government of India have made solemen promises and even committed in the agust body of the Indian Parilament for establishment of such a Board, but such promises have remained empty, unfulfilled as if cruel jokes committed against the Sindhi community.

d) Men and women of high calibre among the Sindhi community have seldom been awarded national honours and/or given opportunity to serve the nation at the highest government posts and positions.

e) Sindhi writers artistis, educationists and other intellectuals likewise have seldom been honoured with the state decorations or included in the cultural delegations going abroad.

f) In the "Apna Utsav", national festival of Indian culture, where almost all linguistic communities were represented, not a single Sindhi troupe or individual artist was given opportunity to represent rich Sindhi culture.

DISCRIMINATION

6. Now it is crystal clear that the discrimination against the Sindhi Community, is practiced solely because the Sindhis, in the present arrangements of things, do not hold a substantial political clout to influence the power that be, for a just and fair deal to sindhis. There is no way of bringing pressures on the Government to act reasonably and respond justly to the legitimate demands and aspirations of this community. The political reality of the present situation in India is, that not a leaf moves without political lever or pressure. There fore, very sadly the Sindhis have reached the conclusion, after forty years of experience, that so long as

nature have cropped up before the community in social, educational, cultural and political spheres, resulting in many frustrations and resentment among the Sindhi Community.

JUSTICE DENIED

5. It is really sad to note that the Sindhi have not received just and fair deal from the Central as well as the State Governments. Justice has not been done to this community, inspite of the fact of their great sacrifice and excellent record of service to the country. Step-montherly treatment has been meted out to the Sindhi community in the cultural field. We shall cite briefly a few instances to illustrate the point:

a) The Sindhi language, the most ancient and rich Indo-Arya language, with noblest secular traditions and literary heritage failed to find a place in the 8th Schedule of the Constitution of India, when it was being enacted as the sacred law of the land. It took Sindhis long Seventeen years of persistent pleadings and peaceful agitation to get their language recongnised in the Constitution of India, In the year 1967, How much damage by that time, must have been done to the Sindhi language is not difficult to comprehend.

b) Even after recognition of Sindhi language, it has never been accorded a fair and just treatment. For every small privilege or facility for the Sindhi language, Sindhis have to plead, pray and agitate. It does not come as a natural course as is the case with other Indian languages, having their own states. The authorities concerned have turned deaf ear to the legitimate aspirations of the Sindhi community, whether it be the All India Radio, the Doordarshan the Book Trust of India or the Central Institute of Indian Languages (Mysore) or for that matter all other institutions established with the sole object of promotion of Indian languages. Exception in this, is the Central Sahitya Akademy, which has done admirable job of promoting Sindhi language, along with all other Indian languages

CULTURAL DEMANDS OF SINDHI COMMUNITY

(Memorandum submitted to Hon'ble Shri Rajiv Gandhi, the Prime Minister of India at New Delhi on 8th May, 1989 by the Akhil Bharat Sindhi Boli Ain Sahit Sabha).

Respected Prime Minister,

We crave for your indulgence. Please permit us to place before you on behalf of over FOUR MILLION SINDHIS of India in general and the Akhil Bharat Sindhi Boli Ain Sahit Sabha, a premier organisation of Sindhi writers, artists, educationists and other intellectuals, in particular, a strong plea to give the Sindhi community justice, fairplay and equal rights for the promotion and development of their language and literature.

WORST VICTIMS

2. The unnatural partition of our beloved country was indeed unfortunate for the people of India, but it was most tragic for the Sindhi community. The Sindhis became the worst victims of the political conspiracy of the foreign rulers and lost not only all their valued possessions but had to make the greatest sacrifice of losing their ancestral beloved home-land - Sind - the seat of the great civilization of the Mohan-Jo-Daro.
3. As the consequence of unfortunate political upheaval. the Sindhis were forced to migrate from their homeland for the sake of safety and honour and seek shelter in this vast country. Since no planned efforts were made to rehabilitate and resettle them in a single piece of land, or territory, the entire community got scattered all over the vast areas of this great country, and thus were reduced to a STATELESS community.
4. The social disintegration and geographical scatterendness have seriously and adversely affected this highly enlightened and advanced community and put it truly in a most adverse situation and disadvantageous position. Many problems of serious

Constitution of India, she in her forthright style acted swiftly and got the bill passed in the Indian Parliament (1967) and the Sindhi language was accorded its proper and honourable place along with the other sister languages in the Schedule VIII of our Constitution. Sindhi community will always cherish such gratitude.

26. Dear Prime Minister, you belong to that great family of patriots, men of vision and wisdom. You have inherited the same quality of head and heart from your grand father, your father and your great mother. You yourself have been a relentless champion of all right causes and a great friend of minorities of every description. You have shown great sympathy and genuine love for all communities, including the Sindhis.

27. Now there is a case of clear injustice, nay, a gross discrimination, against a community placed in most adverse circumtances. The rights which other communities in this great democracy are enjoying in full, are being denied to the Sindhi community. Over FOUR MILLION people of Sindhi community rightly deserve your full sympathy and attention and support. The only way of elimination of this discrimination and consequential resentment of this vital section of our people (Sindhis) is to offer them a fair deal, by meeting the reasonable demends enumerated in this Memorandum earliar.

We have full faith in your sagacity and humanness. we believe and hope that Sindhis will get justice at your hands. Only then they will feel emotionally satisfied and psychologically identified with the people of India.

With highest regards,

Yours sincerely,

(KIRAT BABANI)

PRESIDENT

status and rights. Further, the Sindhi community does not want to enjoy such rights, at the cost of any other community. This could be best achieved by increasing the strength of the Parliament and the legilastures by required number of seats. Some constituencies, where Sindhis are in sizeable number, may be earmarked as double constituencies, where one seat should be reserved for the Sindhi linguistic minority community.

SINDHIS AND THE NEHRU FAMILY

24. Dear Prime Minister, it is proud chapter of our history that the great Nehru Family has shown greatest affection and sympathy for the Sindhi community for which Sindhis remain indebted to this great family of patriots and statespersons. It was great Pandit Jawaharlal Nehru, your grand father, who showed great magnanimity and statesmanship by rejecting the pernicious and perfidious idea of dropping word 'Sind' from our national anthem. He categorically declared : 'Where ever Sindhis are, there is Sind'. Thus he gave rebuff to the parochial and communal forces, who wanted to do great harm to the national anthem, which remains part of the great heritage of our people. Again, it was great Jawaharlalji, who realising the injustice, and respecting the sentiments of the Sindhi community, gave Sindhi language a place of honour, by recognising it for the programmes of promotion and development of this most ancient language, by the Central Sahitya Akademy, while he was the Chairman of that august body.

25. It was again, Smt. Indira Gandhi, your great mother who did great justice to the Sindhis, which no prime minister before her, inspite of the pleadings by the entire community had done. When she came to know that serious injustice had been done to theSindhi language by denying it, status of a modern Indian language in the

rights along other communities with a sense of equality and dignity :

(i) Six Seats, one each from the states of Maharashtra,Gujarat, Rajasthan, M.P., U.p. and one from the Union Territory of Delhi be reserved in the Indian Parliament for the Sindhi community and such ammendment be effected in the Constitution of India;

(ii) On the basis of the same principle, a constitutional provision be made in the Indian Constitution for reservation of seats for the Sindhi Community in the legislatures of the above five states - Maharashtra, Gujarat, Rajasthan, Madhya Pradesh, Utter Pradesh and also the Union Territory of Delhi, on the basis of propotion of population of the Sindhis in each state;

(iii) At least one outstanding figure from the Sindhi community be nominated on the legislative council of each of the above mentioned states, to give representation to the Sindhi community of the concerned state. Such provision also be effected in the Constitution;

(iv) At least one outstanding figure from the cultural field in the Sindhi community be appointed by nomination by the President of India in exercise of his power for nomination of 12 members to the Rajya Sabha under clause 80(1) (a) of the constitution, to represent the cultural interests of the Sindhi community. This practice should be continued permanently.

23. The provision for the reservation of seats for the Sindhi community in the Parliament and in the State Legislatures will not create much difficulty, because the Sindhi community has suffered the most by loss of its land and has been rendered Stateless, as the cosequence of the Freedom of India. Thus they are not enjoying equal political

been rendered homeless and stateless could not draw attention of the fathers of our Constitution to ensure the protection of legitimate rights of the Sindhi Community in India!!!

20. The sole consideration behind providing the Anglo-Indian community 'reservation' in the parliament was based on: (i) that the community scattered throughout the country, as such, would not be able to send its representatives to the parliament to safeguard their interests; (ii) that the community being enlightened and advanced as such, will play a significant role in the future development of our country, if its genuine aspirations and legitimate rights were guaranteed and it is given equality of status along with other sections of our people; (iii) that the community should feel a sense of belonging and maintain its cultural identity; (iv) that no section of our population should be given the feeling that their role in the Indian Politics has been suspended.

21. Now, all these considerations, and criteria very significantly apply to the Sindhi community even much more. Their sacrifice during and after independence and their remarkable contribution to the nation, entitle them to a "Special Status" and as such they should be given SPECIAL LINGUISTIC MINORITY STATUS. Further, the Indian Constitution be invoked to give them adequate political rights by making appropriate amendments to the Constitution. Only such a bold step will remove the injustice and do away with the raw deal they have been receiving so far.

22. Dear Prime Minister, therefore we wish to make a fervent plea to you that the Sindhi Community be declared "Special Linguistic Minority" and to satisfy their legitimate aspirations, the following specific measures be adopted to ensure and afford Sindhis an opportunity to enjoy political

constitution have amply provided to safeguard the interests of the backward and weaker sections of our Society and kept a wide range of perspectives to meet the exigencies of time and circumstances to cope with new situations and requirements of the people of the India, who are multilingual, multicultural and multy-religious.

17. Our constitution contains many provisions to ensure and secure better deal to the socially, economically and culturally backward communities and sections of our Society. A host of provisions has been incorporated in the constitution for backward classes, scheduled castes, scheduled tribes, adivasis and other sections, who are in need of special care on account of disadvantages and disabilities. Under the heading 'Special provisions relating to certain classes.....' Chapter XVI) Clauses No.330, 332, 335, etc. have been embodied to give these classes "**Special Status**" and granting them right or reservation of seats in the Indian Parliament and State legislatures.

18. The most significant point is that the Anglo-Indian community which at the time of partition was merely a few lakhs, had drawn the attention of the stalwarts of the constitution making assembly and their interests were fully protected in the constitution. Significantly they were shown special favour and consideration and given "**Special Status**" through a constitutional provision. The relevent Clause 331 lays down, 'Notwithstanding in the article 81, the President may, if he is of the opinion that the Anglo-Indian community is not adequetly represented in the House of the Peoples, nominate not more than two members of the community to the House of Peoples."

19. But what a tragic fact that the Sindhi community which was over a million and half at the time of partition and had

populace - 'justice, social, economic and political -- Equality of status and opportunity'. Thus our great democracy is based on the fundamental and inherenc right of equality to every section of people in the political affairs of the state and ensures an equal share in the participation of the democratic process of our country. But it is a tragic fact that all these years the Sindhis have been denied such a right of equal participation in the democratic process. Though a Sindhi, as a citizen of India, has a political right to cast his vote at the time of general elections, and also contest the election, but in reality it is only a formal right of no consequence because there is not a single constituency from where a Sindhi candidate could be elected to represent his community, in the Indian Parliament, to voice the legitimate grievances of the community and get the redressal of their problems.

15. Obviously, the political rights of the Sindhi community are unjustly restricted to a mere formality and can not be characterized as real equal rights on par with the rights enjoyed by other communities and sections of Indian people. Quite rightly this anomaly has created a great resentment and frustration among the Sindhis. It is indeed a matter of pain and concern, that a community which has made such a great contribution in every field and is so much advanced and destined to play a great role in the shaping of India's future, should be made to suffer a sense of denial and discrimination. It is essential and imperative that sense of belonging should be restored to the community by guaranteeing just and equal right of participation and enjoyment in the political affairs of the country.

INVOKE THE CONSTITUTION

16. The fundamental democratic feature and contents of our

million to two and a half million. Each one of them is enjoying the status of a separate political entity and has been guaranteed its separate cultural identity. This is indeed a matter of pride for the country.

12. But on the other hand, a community of the over FOUR MILLION, with rich cultural and historical past, highly enlightened and fully dedicated to the glory and great future of the country, remains without enjoying reasonable equal political rights. And this indeed is a sad commentary on the great democracy of our country. No true democracy can deny the right of equal participation in the affairs of the country to a section of people - over FOUR MILLION strong. What is the sin of these people, that they be denied equality of political rights? Their only fault is that they have lost their own beloved land for the freedom of India. And if on account of such a misfortune people are penalised, then it would be a gross injustice and a sheer negation of our democratic profession.

13. Dear Prime Minister, let us remind ourselves of the fact that if the unfortunate partition had not taken place, Sind would have been the part of this great country and Sindhis would have not been thrown out from their beloved land. They would have enjoyed full political rights. In the Sindhi state, they would have at least SIXTY members in the provincial legislature and at least FIFTEEN seats in the Indian Parliament.

CONSTITUTIONAL GUARANTEE

14. The fundamental law of the land, our sacred constitution, based on the highest principles of justice has guaranteed and ensured to all citizens of India and all sections of our

It is a most painful reality to find that not a single constituency in whole of India is marked, from where a representative of the Sindhi community could be elected to the august body of the Indian Parliament to voice the grievances and/or legitimate demands of the Sindhi community. So is also the case with the legislative bodies of the states, where Sindhis are in sizeable numbers.

FOURTHLY, regretably, in the last four decades after independence, no proper attention has been paid to the cultural, educational and economic problems of the Sindhi community. Utter disregard has been shown to their genuine needs. This has given the community a sense of hurt feeling and resentment.

FIFTHLY, to add insult to the injury, a systematic vicious propaganda barrage has been, overtly and coverly let loose against the community, through various devices in the mass media and the bureaucratic apparutus to malign the Sindhi community and tarnish its image by freely passing on 'abuse' and is insinuations, and throwing dirt on its honour and morality. The most shameful and sinful and particulary annoying is the fact that such rubbish is easily pushed through even by the mass media controlled by the State, by depicting Sindhi characters in shady colours.

BIGGEST DEMOCRACY

11. India is rightly and proudly called the biggest democracy in the world. It is gladdening to find that even the smallest community of a few lakhs of Indians residing in this country, has its own territory marked, its elected democratic legislature and government, its duly elected representatives, in both the Houses of Parliament. Out of nearly 25 states of India, there are as many as 9 states, the total population of each of them ranges from one

arrangements of things, do not hold a substantial political clout to influence the powers that be, for a just and fair deal to Sindhis. There is no way of bringing pressures on the government to act reasonably and respond justly to the legitimate demands and aspirations of this community. The political reality of the present situation in India is, that not a leaf moves without political lever or pressure. Therefore, very sadly the sindhis have reached the conclusion after forty years of experience, that so long as they remain unrepresented in the elective democratic institutions of the country, they will continue to be at sufferance. They will always go by default.

AN UNFORTUNATE SITUATION

10. Dear Prime Minister, our fervent plea is that under a set of cruel circumtances, the Sindhi community has been placed in a very unfortunate situation. Just to elaborate the point :

FIRSTLY, the Sindhis have suffered the most by being dispossessed of their own land and become stateless. No other community in India made such a supreme sacrifice for the freedom of India. All the other communities have kept their own homeland intact.

SECONDLY, the Sindhi community was not rehabilitated in a planned manner in a single piece of land, with the result, they got scattered throughout the country and as a social entity they were rendered fragmented. Therefore, their social, cultural and political life has been disrupted and today they are really in a state of disarray. As a result of this, many serious problems are affecting the social and collective life of this community.

THIRDLY, the Sindhis have thus been rendered politically weak and helpless in the state of scatteredness.

rehabilitation. In this they were inspired by their rich past and hope of bright future in free India. The entire community was engaged in a grim battle for survival. This will remain a glorious chapter in the post-partition history of Sindhi people. There is no gain saying the fact that the Sindhis exhibitted an admirable sense of resilience, perseverance and courage. They not only rehabilitated themselves, wherever their lot threw them, but they have shown remarkable achivements in short span of four decades. They have enterd into every conceivable constructive and productive activity. They have made laudable contribution not only in the economic development and progress of the country, but have shown keen interest in charitable and educational persuits. Several colleges, hospitals and other charitable institutions and foundations stand as memorable monuments to their dedication to public causes and spirit of service to the nation. The Sindhis have received highest praise for this from the great national leaders of India, including your goodself.

JUSTICE DENIED

8. On the other hand, it is really sad to note that the Sindhis have not received just and fair deal from Central as well as the State Governments. Justice has not been done to this community, inspite of the fact of their great sacrifice and excellent record of service to the country. step-motherly treatment has been meted out to the Sindhi Community both in the political and cultural fields.

LACK OF POLITICAL CLOUT

9. Now it is crystal clear that the discrimination against the Sindhi community, which is so hurting to its honour, is being practiced solely because the Sindhis, in the present

FROM LIBRARY OF
MATTU L.A

4. The Naval uprising in February 1947 was the climax to the Freedom struggle, when the Jawans had taken over the control of the ships at the main ports. In Karachi, the officers and the naval ratings, who took over the ships had among them brave Sindhi Jawans. Same could be said about Azad Hind Fouj. Many young Sindhis from Singapore and elsewhere had joined the Azad Hind Fouj and fought along, shoulder to shoulder with their other comrades, It is also a well known fact that some Sindhi businessmen had generously financed Netaji Subhash Chander's armed struggle.

5. The Indian National Congress had held their two annual sessions in Karachi - one in the year 1913 and the other in 1931. Almost all the outstanding leaders of National Movement had visited Sind and praised its people for their relentless patriotic spirit. It is an unmatched record that all the 22 general seats in the Sind Assembly were won by the Congress candidates in the general elections of 1946.

6. Sind has produced many outstanding leaders of national stature such as Acharya J.B. Kripalani, Shri Jairamdas Doulatram, Dr. Choithram Gidwani, Shri Allah Bux Soomro (who became martyr), Shri Vishindas Harchandrai and many others, whose role in the freedom struggle will be written in golden words. This is only a glimpse of a proud record of Sind's role in National Movement.

LAUDABLE CONTRIBUTION

7. Inspite of the terrible shock of partition and the subsequent fire of loot, arson and massacre the Sindhis passed through, during those nightmarish days, they did not lose their hearts and give up their faith. Overlooking the new, strange and sometimes hostile surroundings in India, they threw themselves in a hard struggle for

FROM LIBRARY OF
A. J. UTTAM
Info@sindhisangat.com

POLITICAL DEMANDS OF SINDHI COMMUNITY

Respected Prime Minister,

We crave for your indulgence. Please permit us to place before you on behalf of over FOUR MILLION SINDHIS of India in general and the Akhil Bharat Sindhi Boli Ain Sahit Sabha, a premier organisation of Sindhi writers, artists, educationists and other intellectuals, in particular, a strong plea to give the Sindhi community justice, fairplay and equal democratic rights enshrined in the sacred document of Indian Constitution.

WORST VICTIMS

2. The unnatural partition of our beloved country was indeed unfortunate for the people of India, but it was most tragic for the Sindhi community. The Sindhis became the worst victims of the political conspiracy of the foreign rulers and lost not only all their valued prossessions but had to make the greatest sacrifice of losing their ancestral beloved homeland Sindh.
3. The Sindhis played a significant role whether if was the Non-Co-operation Movement of 1920-21, or the Salt-Satyagrah of 1930 or the Civil Dis-obedience movment of 1932. Big contigents of Sindhi patriots threw themselves in the struggle. They suffered the imprisonments and underwent repression at the hands of the British Tyrants. Sind's role in "Quit India" movement could also be called very proud. Over 2500 men, women and students actively participated and suffered. The proudest chapter was, that scores of teenaged boys and girls were arrested and some of the boys were flogged by the barbaric regime. The people had dared even the Martial Law, proclaimed in some parts of Sind. Sind's brave son Hemu Kalani, a youth of 19 years, made the supreme sacrifice by going to the gallows, with "Bharat Mata Ki Jai" on his lips.

APPENDIX -5

MEMORANDUM

Submitted Personaly to

Hon'ble Shri Rajiv Gandhi

The Prime Minister of India at New Delhi

on 8th May, 1989

by the

Akhil Bharat Sindhi Boli Ain Sahit Sabha

366, Kalpana, 16th Road, Bandra, BOMBAY- 400 050.